

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący:

Naczelný Dyrektor Narodowego Banku Polskiego – Dr Witold Trąmpczyński

Członkowie:

Dr Mirosław Orłowski – Redaktor Główny

Mgr Adam Cegielski

Dr Paweł Czarторыski

Dr Stefan Perczyński

Mgr Roman Seidler

Irena Oczechowska

– Sekretarz Redakcji

24

TREŚĆ:

Sytuacja ekonomiczna Polski w październiku 1948 r. str. 1

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych „ 23

Z bieżących zagadnień gospodarczych:

Kryzys dewizowy Szwecji – Dr St. Perczyński „ 24

Dział artykułowy:

Kontrola bankowa przedsiębiorstw prywatnych

– St. Krzeziński „ 29

Nowy system finansowania inwestycji – Dr K.

Secomski „ 32

Z radzieckich zagadnień walutowych – Inż. A. Za-

tsznica „ 37

Przegląd Ustawodawstwa

za miesiąc październik br. „ 42

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W PAŹDZIERNIKU 1948 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań Oddziałów)

Wstęp. Końcowe dni miesiąca sprawozdawczego stały pod znakiem napływania pierwszych meldunków o wykonaniu przedterminowym rocznego planu produkcji przez poszczególne zakłady wytwórcze, np. w przemyśle drzewnym, węglowym i naftowym. Wszystkie gałęzie przemysłu państwowego wykonały październikowy plan produkcji z nadwyżką, niekiedy poważną, jak w przemyśle chemicznym, mineralnym, odzieżowym, skórzanym i papierniczym. Rozmiary produkcji ilościowej w październiku zostały przeważnie bądź utrzymane na poziomie miesiąca poprzedniego, bądź też przekroczone i to często w dużym stopniu, w szczególności w przemyśle węglowym, energetycznym i drzewnym oraz w przemyśle lekkich i artykułów bezpośredniej konsumpcji. Zanotowano też, dzięki umiejętnemu stosowaniu współzawodnictwa, wzrost wydajności pracy, m.in. w przemyśle chemicznym i węglowym.

W rolnictwie tegoroczna akcja siewna, dzięki zorganizowaniu wielu ośrodków maszynowych i reorganizacji placówek nadrzędnych, została przeprowadzona sprawnie, w terminie i z dużymi osiągnięciami. Plan zasiewów jesiennych wykonano z pewną nadwyżką; zwiększenie obszaru zasie-

wów dotyczy w szczególności pszenicy i rzepaku. Uwzględnienie w tegorocznych siewach jesien-nych, w większym stopniu niż w latach uprzed-nych, doboru ziarna siewnego do lokalnych wła-ściwości gleby i klimatu w poszczególnych rejonach kraju oraz rozprowadzenie przez przemysł państwowy dwukrotnie większej niż w roku ubiegłym ilości nawozów sztucznych przyczyni się niezawodnie do podniesienia wydajności i jakości ziarna w przyszłych zbiorach zbóż. Zbiory ziemniaków i buraków cukrowych przebiegały normalnie, a plony ich kształtowały się na poziomie przeciętnym lat ubiegłych.

Ruch cen wolnorynkowych kształtował się w październiku br. dość jednolicie. Ceny zbóż i artykułów zbożowych utrzymywały się na dotychczasowym poziomie cen interwencyjnych P. Z. Z. Ceny ziemniaków wykazały znaczny spadek, osiągając już w niektórych rejonach poziom cen interwencyjnych. Ceny żywności i przetworów mięsnych wykazały jeszcze w poszczególnych częściach kraju stosunkowo dużą rozpiętość. Rynek nabiałowy notował dalszy wzrost cen wolnorynkowych. W przeciwieństwie do tego, ceny artykułów przemysłowych, w szczególności wyrobów gotowych, wykazały silny spadek.

1. **Przemysł węglowy** wykonał plan produkcji w październiku br. w 103,1% przy wydobywaniu w ciągu 26 dni roboczych 6.258.655 ton węgla kamiennego. Stanowi to w stosunku do miesiąca poprzedniego wzrost o 203 tys. t., czyli o 3,3%. Tak znaczny wzrost miesięcznego wydobywania nie był notowany od czerwca br.

Tabela 1

Produkcja przemysłu węglowego
w tys. ton

Zjednoczenie	Wrzesień 1948	Październik 1948	Wykonanie planu w październ. w %
Gliwickie	662	707	107,9
Dąbrowskie	694	744	106,8
Chorzowskie	680	694	106,5
Rudzkie	770	789	105,6
Rybnickie	588	594	104,6
Bytomskie	569	586	104,5
Katowickie	646	652	100,8
Jaworz. - Mikołow- skie	594	615	99,2
Zabrskie	582	605	97,0
Dolnośląskie	271	273	91,1
Razem	6.056	6.259	103,1

Wydajność na robotniko-dniówkę w miesiącu sprawozdawczym wynosiła:

dla Zagłębia Górnośląskiego	—	1.312 t węgla
„ „ Dolnośląskiego	—	0,682 t „
dla całego Przemysłu Węglowego		1.261 t węgla

Pierwsze miejsce pod względem wydajności zajmuje Zjednoczenie Chorzowskie (1.494 kg.), następnie idą Zjednoczenia: Rudzkie, Katowickie i Gliwickie.

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego w miesiącu sprawozdawczym kształtowała się następująco:

Tabela 2

**Produkcja ważniejszych artykułów
przemysłu węglowego**
(w tys. ton)

T r e ś ć	Wrzesień 1948	Październik 1948	% wykon. planu w październ. 1948 r.
Węgiel kamienny	6.056	6.259	103,1
„ brunatny	440	458	114,4
Brykiety z węgla kamiennego	64	62	109,5
Koks przy kopaln. węgla kamiennego	270	277	109,4

W związku ze zbliżającym się końcem roku oraz zobowiązaniem przedkongresowym napływają coraz to nowe meldunki o wykonaniu rocz-

negu planu produkcji. W dniu 26 października plan roczny wykonała brykietownia kopalni „Rymer“ (Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego), a w dniu 29 października koksownia „Biały Kamień“ na Dolnym Śląsku.

W dniu 4 listopada br. roczny plan wydobywania wykonało Zjednoczenie Przemysłu Węgla Brunatnego osiągając 4.201.050 ton.

Fabryka brykietów „Sofix“, na Dolnym Śląsku, dzięki osiągnięciom chemików potrafiła znacznie zwiększyć produkcję i zbył, zdobywając nawet rynki zagraniczne dla swych wyrobów.

Planowe przeprowadzenie akcji rozprowadzenia węgla opałowego na zimę już w miesiącach letnich oraz zorganizowanie własnej sieci składów Centrali Zbytu Produktów Przemysłu Węglowego daje gwarancję, że w ciągu nadchodzącej zimy rynek krajowy będzie zaopatrzonej w dostatecznej mierze w węgiel opałowy.

Eksport węgla polskiego na rynki zagraniczne kształtował się nadal pomyślnie. W dziedzinie dostaw materiałowych, zwłaszcza kopalniaków, nastąpiła dalsza poprawa, dzięki czemu przed nastaniem zimy i związanych z tym utrudnień transportowych zapasy materiałowe Zjednoczeń zostały w zadawalającym stopniu uzupełnione.

2. **Przemysł hutniczy** wykonał następująco miesięczny plan produkcji w październiku br.:

Procent wykonania planu
(dane prowizoryczne)

	wrzesień 1948	paźdz. 1948
Koks	99	100
Surówka	111	113
Stal surowa	108	106
Wyroby walcowane	110	108
Wyroby kute i prasowane	97	99

Jak widać z zestawienia, w podstawowych działach produkcji (surówka, stal surowa, wyroby walcowane), plan wykonano z dużą nadwyżką. Znaczny wzrost produkcji surówki nastąpił dzięki odbudowaniu dwóch wielkich pieców w hucie Pokój i Bankowej oraz dzięki ukończeniu remontu wielkiego pieca w hucie Pokój.

Nieznaczny spadek produkcji stali ma charakter przejściowy i jest wynikiem dostarczenia hucie Bobrek gorszego złomu wsadowego oraz chwilowych trudności w dostawach dolomitu.

Procentowe wykonanie planu produkcji koksu w miesiącu sprawozdawczym wykazało w stosunku do poprzedniego miesiąca pewien wzrost. Obecnie przeprowadzany jest generalny remont największej naszej baterii koksowniczej przy hucie Bobrek. Po ukończeniu tego remontu spodziewać się należy poważnego wzrostu produkcji

koksu. Podkreślić wreszcie należy, że w dniu 18 listopada przemysł hutniczy wykonał przedterminowo roczny plan produkcji na 1948 r.

Pewien wzrost zbytu wyrobów hutniczych na potrzeby krajowe uwidocznił się już we wrześniu br.; wynosił on 4% w stosunku do poprzedniego miesiąca. Eksport wyrobów hutniczych zwiększył się w tym czasie nawet o 23,4%.

Zjednoczone Zakłady Metali Nieżelaznych wykonały miesięczny plan produkcji w październiku następująco:

	Procent wykonania planu (dane prowizoryczne)	
	wrzesień 1948 r.	październik 1948 r.
Cynk	105	108
Siarka elementarna	72	107
Olów	101	100

Z zestawienia powyższego widać znaczny wzrost wykonania planu we wszystkich prawie dziedzinach produkcji. Dalszy wzrost produkcji cynku, jak to podkreślaliśmy już poprzednio, jest bardzo korzystnym zjawiskiem ze względu na nasz eksport. Na odcinku produkcji siarki zanotować należy znaczną poprawę. Awaryje, jakie zaszły w ubiegłym miesiącu w Zakładach Szopienice i Rodzinków, zostały w szybkim tempie usunięte, co umożliwiło znaczne przekroczenie planu w październiku br.

3. **Przemysł naftowy.** Plan wydobywania podstawowych surowców przemysłu naftowego został w październiku poważnie przekroczony, co ilustrują następujące cyfry: ropa — 115% planowanego wydobywania, gaz ziemny — 109%, gazolina surowa — 132%.

Realizacja planu produkcji ważniejszych przetworów naftowych osiągnęła również poważne nadwyżki.

Tabela 3 Produkcja ważniejszych przetworów przemysłu naftowego we wrześniu i październiku 1948 r.

Przetwory	% wykonania planu	
	we wrześniu 1948 r.	w październiku 1948 r.
Benzyna	133	108
Nafta	191	150
Olej gazowy	124	103
Oleje smarowe	70	152
Olej transformatorowy	121	111
Asfalt	89	77
Smary stałe	251	234
Parafina	94	145
Koks	182	326

Plan produkcji smarów stałych został w październiku znacznie przekroczony, ze względu na wzrost zapotrzebowania, a koksu — w związku ze zwiększoną przeróbką ropy. Wzrost produkcji

koksu był również wynikiem ograniczenia produkcji asfaltu ze względu na brak opakowania (bębnow blaszanych).

W miesiącu sprawozdawczym przemysł naftowy rozporządzał 2.611 czynnymi szybami, w tym 2.558 szybami ropno-gazowymi i 53 gazowymi. Prowadzone były prace nad wierceniem i pogłębianiem 75 szybów oraz nad rekonstrukcją lub budową 29 szybów.

Wielkim osiągnięciem przemysłu naftowego jest wykonanie rocznego planu produkcji w ciągu 10 miesięcy 1948 r. W dniu 1 listopada br. wartość produkcji przemysłu naftowego wg cen podstawowych z 1937 r. osiągnęła sumę 129,6 mil. zł, przekraczając tym samym kwotę planowanej produkcji 1948 r. w ujęciu wartościowym.

4. **Przemysł energetyczny.** Elektrownie zawodowe Centralnego Zarządu Energetyki wyprodukowały w październiku 358,4 mil. KWh, osiągając 106% miesięcznego planu produkcji. Na sumę tę składa się produkcja elektrowni ciepłych, wynosząca 336,8 mil. KWh (108% planu) oraz produkcja elektrowni wodnych — 21,6 mil. KWh (82% planu). Niewykonanie planu miesięcznego w elektrowniach wodnych uzasadnione jest niskim stanem wód w rzekach i zbiornikach w związku z brakiem opadów atmosferycznych. Szczególnie wysoką produkcję osiągnęły w październiku Zjednoczenia: Warszawskie i Łódzkie, które przysły z poważną pomocą Zjednoczeniom deficytowym, przesyłając im nadwyżki wyprodukowanej energii.

Produkcja elektrowni o mocy zainstalowanej powyżej 1000 KW (zarówno podległych CZE, jak i innych), wzrosła we wrześniu i październiku br. we wszystkich grupach, co przedstawia tabela Nr 4.

Tabela 4 Produkcja przemysłu energetycznego we wrześniu i październiku 1948 r.
(Elektrownie o mocy zainstalowanej ponad 1000 KW)

Grupy elektrowni	Osiągnięta produkcja w mil. KWh	
	we wrześniu 1948 r.	w październiku 1948 r.
Polska ogółem	618,0	689,2
w tym: elektrownie:		
zawodowe	359,8	399,3
niezawodowe	258,1	289,9
Ziemie Dawne	441,2	495,3
w tym: elektrownie:		
zawodowe	230,0	263,9
niezawodowe	211,2	231,4
Ziemie Odzyskane	176,8	193,8
w tym: elektrownie:		
zawodowe	129,9	135,4
niezawodowe	46,9	58,5

Jedną z największych inwestycji przeprowadzonych w zakładach wytwórczych w październiku jest budowa wielkiego kotła w Elektrowni Łódzkiej. Kocioł ten, o wydajności 80—100 ton pary na godzinę i ciśnieniu 35 atmosfer, będzie jednym z największych i najnowocześniejszych kotłów, jakimi rozporządzają nasze elektrownie. Uruchomienie tego kotła, przewidziane na pierwszą połowę grudnia, powiększy moc Elektrowni Łódzkiej o 15 KW.

5. **Przemysł metalowy** może się poszczycić największymi osiągnięciami po wojnie. W roku bieżącym wyprodukował on 5 razy więcej obrabiarek niż przed wojną, a maszyn włókienniczych i rolniczych wytwarza dwa razy tyle, co przed wojną. Wykonuje on już od 2 lat traktory rolnicze, które przed wojną nie były wcale w Polsce produkowane.

W większości swych działów wytwórczych w październiku 1948 r. przekroczył on swą planowaną produkcję miesięczną. Ilustruje to tabela Nr 5.

Tabela 5

Produkcja zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Miara	Wrzesień 1948 r.	Paźdź. 1948 r.	% wyk. planu w październ. 1948 r.
1. Obrabiarki do metali i drzewa	sztuk	355	347	111
2. Środki transportowe (najważniejsze pozycje)				
Wagony osobowe	"	17	19	108
Węglarki	"	1.351	1.384	126
3. Maszyny rolnicze (ogółem)	"	33.101	34.828	90
4. Wyroby różne (najważn. pozyc.)				
Krosna	"	23	46	71
Wrębówki	"	7	—	—
5. Wyroby masowe				
Liny, nity, śruby i t. d.	ton	3.714	4.092	110

Dolnośląska Fabryka Krosien w Dzierżoniowie rozpoczęła produkcję udoskonalonego i nowego typu krosna o szerokości 80 cm (zamiast dotychczasowych 70 cm), z częściami wymiennymi.

Wkład przemysłu metalowego w odbudowę komunikacji Polski po wojnie jest bardzo wybitny. W ciągu 3 lat powojennych kolejowy sprzęt kołowy odbudowano, co uwiadacznia poniższe zestawienie:

R o k

	1938	1948
Ilość wagonów osob.	10.671	9.321

Wartość dostaw w 1948 r. dla Ministerstwa Komunikacji przekroczyła o 55% dostawy z 1947 roku.

W 1949 r. produkcja parowozów wzrośnie jedenastokrotnie, a wagonów towarowych 29-krotnie ponad poziom przedwojenny.

Przemysł sprzętu kolejowego już w roku bieżącym wszedł na rynki zagraniczne, na razie bałkańskie. Należy przypuszczać, że w niedalekiej przyszłości przemysł ten będzie miał charakter wybitnie eksportowy.

6. **Przemysł elektrotechniczny.** Prawie wszystkie Zjednoczenia tego przemysłu wykonały plany produkcyjne w październiku z nadwyżką — przy produkcji lamp elektrycznych nawet w 140%. Świadczą o tym poniższe dane.

Tabela 6 Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w październiku 1948 r. według zjednoczeń
(dane prowizoryczne)

Z j e d n o c z e n i e	Produkcja w ton.		% wykonania planu w październiku 1948
	wrzesień 1948	październik 1948	
Maszyn elektrycznych	595	638	122
Aparatów	496	695	131
Kabli i przewodów	2.846	2.980	126
Ogni i akumulatorów	943	948	115
Lamp elektrycznych	71	74	140
Radiotechniczne	49	26	62

Zjednoczenie Radiotechniczne nie wykonało planu produkcji miesięcznej, gdyż nadal przestawia swą wytwórczość na produkowanie nowego typu aparatów radiowych.

Państwowe Zakłady Tele- i Radiotechniczne w wielu rodzajach swej produkcji zależą od dostaw surowców i półfabrykatów pochodzenia zagranicznego. Opóźnienia w tych dostawach powodują niewykonanie miesięcznych planów produkcyjnych.

Produkcję poszczególnych asortymentów w październiku 1948 r. reprezentuje tabela Nr 7.

Tabela 7 Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w październiku 1948 r. według asortymentów
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano	% wykonania planu
Maszyny wirujące	sztuk	2.634	118
Transformatory	"	207	38
Liczniki i zegary elektr.	ton	23	100
Kable i przewody	"	2.482	132
Akumulatory, bat. i inn.	"	533	106
Ogniwa, lampy i żarówki	1000 szt.	2.088	125
Sprzęt teletechniczny	ton	47	75
Odbiorniki	sztuk	2.204	45

7. Przemysł chemiczny.

Tabela 8

**Produkcja ważniejszych artykułów Centralnego
Zarządu Przemysłu Chemicznego (w tonach)**
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	wrzesień 1948 r.	październik 1948 r.	% wykona- nia planu w październiku 1948 r.
Kwas solny w przelicze- niu na 100%	525	563	119
Soda surowa	14.887	16.267	86
„ kalcynowana	8.407	9.057	77
„ kaustyczna	3.785	4.259	99
Karbid	11.507	12.790	119
Azotniak	12.596	11.743	128
Superfosfat	24.485	22.692	118
Mydło do prania	1.788	1.664	104
Smola surowa	14.364	1.454	100

W bieżącym miesiącu sprawozdawczym produkcja przemysłu chemicznego osiągnęła najwyższy dotychczas notowany poziom. Ogólna wartość produkcji według cen podstawowych przekroczyła miesięczny plan o 22%.

Plan produkcyjny przekroczone we wszystkich ważniejszych dziedzinach. Jedynie w dziale sodowym, mimo wyraźnego wzrostu produkcji, nie udało się jeszcze osiągnąć cyfr zaplanowanych. Przyczyną tego było opóźnienie w dostawie materiałów inwestycyjnych potrzebnych przy remontach w obu głównych fabrykach sody w Mąkach i w Borku Fałęckim. Jednakże po dokonaniu tych remontów przewidywać należy dalszy, poważny wzrost produkcji.

Średni stan zatrudnienia w przemyśle chemicznym wyniósł w III kwartale br. 59,3 tys. pracowników. Wzrost zatrudnienia w stosunku do drugiego kwartału był nieco słabszy od wskaźnika kwartału produkcji, co świadczy wyraźnie o dalszym wzroście wydajności pracy.

Średnia płaca miesięczna wzrosła w trzecim kwartale, w stosunku do drugiego, o blisko 15%. Przyczynił się do tego w dużym stopniu rozwijający się silnie ruch współzawodnictwa pracy, który z końcem września br. objął ponad 70% zatrudnionych.

W dziedzinie zbytu artykułów przemysłu chemicznego podkreślić należy fakt, że jesienna akcja wysyłkowa nawozów przebiegała sprawnie i terminowo. W ciągu III kwartału br. dostarczono rolnikom 108,4 tys. t nawozów azotowych, 133,9 tys. t nawozów fosforowych i 15,7 tys. t nawozów wapniowych, co oznacza w stosunku do zeszłorocznego okresu wysyłkę jesiennych wzrost: w

nawozach azotowych 24%, w nawozach fosforowych 34% i wapniowych nawozów 50%.

Eksport chemikalií wzrósł w III kwartale o 154% w stosunku do eksportu z II kwartału br. Przypisać to należy zarówno poważnemu wzmoczeniu produkcji chemicznej, jak również i wydatnemu usprawnieniu handlowego aparatu eksportowego.

8. Przemysł mineralny. Wartość produkcji zakładów podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Mineralnego wyniosła w październiku 25 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., co oznacza wykonanie miesięcznego planu produkcji w 121%.

Wytwórczość ważniejszych artykułów rozwijała się w miesiącu sprawozdawczym pomyślnie realizując zakreślony plan produkcji z nadwyżką, co ilustruje tabela Nr 9.

Tabela 9

**Produkcja ważniejszych wytworów
przemysłu mineralnego**

Wyszczególnienie	wrzesień 1948	październik 1948	% wykonania planu w październiku 1948
Wapno palone (t)	60.037	51.988	117
Cement (t)	174.875	183.397	113
Szkło okienne (tys. m ²)	181	982	109
Cegła (tys. szt.)	28.646	26.737	113
Papa smołowcowa (tys. m ²)	935	948	146

Podkreślić należy znaczne przekroczenie planu produkcji papy, która jest bardzo poszukiwanym materiałem budowlanym.

Na uwagę zasługuje działalność eksportowa przemysłu mineralnego. W bieżącym roku do końca października łącznie, wyeksportowano materiałów budowlanych na sumę dol. 10.117 tys., co przewyższa eksport roku ubiegłego o dol. 335 tys. W październiku br. eksport wytworów przemysłu mineralnego osiągnął sumę dol. 1.028 tys., w czym eksport m. i. szkła stanowił dol. 611 tys., wyrobów ceramicznych — dol. 152 tys. oraz cementu — dol. 161 tys.

9. Przemysł drzewny. Wartość produkcji podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Drzewnego, wyniosła w październiku 1948 r. 10,9 mil., wg cen podstawowych z 1937 r., przewyższając produkcję poprzedniego miesiąca o 0,5 mil. zł.

Wzrost ten był wynikiem pomyślnego rozwoju produkcji nieomal we wszystkich Zjednoczeniach, co przedstawia tabela Nr 10.

Tabela 10 Wartość produkcji Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego

Zjednoczenie	Wartość produkcji osiągniętej w tys. zł wg cen z 1937 r.	
	wc wrześniu 1948 r.	w październiku 1948 r.
Dolnośląskie	1.875	1.816
Krakowsko-Sląskie	1.343	1.360
Mebli giętych	836	861
Zachodnie	1.791	1.793
Centralne	852	1.004
Pomorskie	3.431	3.743
Mazurskie	317	357

Miesięczny plan produkcji najważniejszych wyrobów drzewnych został wykonany na ogół z poważną nadwyżką, z wyjątkiem skrzyń, na które w miesiącu sprawozdawczym było mniejsze niż zazwyczaj zapotrzebowanie.

Tabela 11 Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w październiku 1948 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produk-cja	% wyk. planu miesięczn.
Sortymenty tarte:	m ³	19.163	133
a) deski miękkie	"	14.858	123
b) " twarde	"	4.305	190
Skrzynie:	szt.	107.587	79
a) skrzynie duże	"	16.534	.
b) " małe	"	91.053	.
Mebłe gięte:	"	68.392	105
a) krzesła gięte	"	52.764	101
b) fotele "	"	1.609	152
c) inne meble gięte	"	14.019	124
Beczki:	"	30.180	132
a) beczki do płynów	"	16.554	132
b) " do ciał stałych	"	13.026	153
Sklejki i płyty stolarskie	m ³	1.388	100

Należy podkreślić, że w miesiącu sprawozdawczym dwa zjednoczenia przemysłu drzewnego przekroczyły przed terminem roczny plan produkcji. Jako pierwsze wykonało roczny plan produkcji Zjednoczenie Fabryk Mebli Giętych, osiągając w dniu 22 października br. wartość produkcji 6.495 tys. zł wg cen podstawowych z 1937 r. Drugie miejsce zajęło w dniu 31 października Dolnośląskie Zjednoczenie Przemysłu Drzewnego, które od początku roku dostarczyło wyrobów drzewnych na sumę 16.690 tys. zł według cen z 1937 r.

Pomyślnie się rozwijał w ostatnich miesiącach eksport tarcicy. We wrześniu wyeksportowano 4.000 standartów tarcicy do Anglii, w październiku zaś wywóz tarcicy osiągnął sumę 5.200 standartów, z czego przypada 4.200 standartów na Anglię i 1.000 standartów na Belgię. W listopadzie przewiduje się eksport 8 tys. standartów.

10. **Przemysł włókienniczy** wykonał w październiku br. miesięczny plan produkcji we wszystkich działach z poważną nadwyżką. Pro-

centowe wykonanie planu w poszczególnych branżach przedsiębiorstw jest następujące:

przemysł bawełniany	110,2%
" wełniany	107,8%
" wł. łykowych	123,9%
" jedw.-galant.	108,3%
" dziewiarski	111,2%
" konfekcyjny	122,8%
" wł. sztucznych	111,1%
" art. i tk. techn.	115,1%
roszarnie lnu i konopi	116,4%

Ogólnie przemysł włókienniczy wykonał plan w miesiącu sprawozdawczym w 112%; wartość wykonanej produkcji wyniosła w cenach podstawowych z r. 1937 zł 211 mil., co w stosunku do września wykazuje wzrost o zł 4,6 mil.

Ilość czynnych przedsiębiorstw w miesiącu sprawozdawczym utrzymała się na poziomie poprzedniego miesiąca i wyniosła 260 przedsiębiorstw, natomiast stan uruchomienia maszyn, co zasługuje na specjalne podkreślenie, w stosunku do miesiąca września br. wzrósł o 1,1% i wyrażał się cyfrą 72,2%.

Stan zatrudnienia w październiku br. w zakładach pracy przemysłu włókienniczego wynosił 325.226 osób z czego 299.600 pracowników fizycznych i 25.626 pracowników umysłowych, a ponadto 3.151 pracowników zatrudnionych w poszczególnych dyrekcjach i centralnym zarządzie.

Wzrost zatrudnienia w omawianym miesiącu w stosunku do września tłumaczy się zwiększeniem planu produkcji w IV kw. br. oraz tym, że kwartał ten jest okresem przeszkoleniowym pracowników niewykwalifikowanych, niezbędnych dla wykonania planu produkcyjnego roku przyszłego.

Wyniki produkcji w poszczególnych działach przemysłu włókienniczego kształtowały się następująco:

Tabela 12 Produkcja przemysłu włókienniczego w październiku 1948 r. (dane prowizoryczne)

Przemysł i artykuł	Jedn. miary	Ilość
Bawełniany:		
przędza bawełniana.	ton	7.177
tkaniny bawełniane.	m	31.403
Wełniany:		
przędza wełniana.	ton	3.006
tkaniny wełniane	tys. m.	3.790
Włókna łykowe:		
tkaniny lniane i pakul.	"	3.062
" jutowe	"	1.782
Dziewiarski:		
wyroby dziane	"	5.420
Włókien sztucznych		
jedwab sztuczny.	ton	632
włókna cięte	"	1.013

przekazania 5 zakładów obuwianych do przemysłu miejscowego.

Stan zatrudnienia utrzymywał się w październiku na poziomie września br. i wynosił ogółem 18.477 osób, z czego 16.404 pracowników fizycznych i 2.073 umysłowych.

Zbiórka surowych skór bydlęcych wyniosła w m-cu sprawozdawczym 1.765 t, co stanowi 150% wykonania planu miesięcznego.

Zaopatrzenie przemysłu skórzanego w skóry świńskie, podobnie jak w poprzednich miesiącach, nie osiągnęło zaplanowanej ilości miesięcznej i wyniosło w październiku br. 128 t, co stanowi 52% wykonania planu. Przyczyną tego zjawiska jest mała podaż trzody chlewnej w miesiącu sprawozdawczym. Mimo tego w roku bieżącym dziesięciomiesięczna produkcja garbowanych skór świńskich wyniosła 198.400 m², podczas gdy w 1947 r. — tylko 7.300 m². Wykorzystanie tego surowca pozwoli na zmniejszenie zużycia skór importowanych a tym samym przyniesie oszczędności dewizowe.

Garbarnie nasze w ciągu 10 miesięcy tegorocznych wykonały 153,6% pełnej produkcji ub. roku.

Plan produkcji skóry sztucznej wykonany został w październiku w 114,9%.

Import skór surowych nie osiągnął zaplanowanej ilości; wyniósł on 92% planu. Stanowi to jednak dość poważny wzrost wobec 66% — wyrażających wykonanie planu w III-cim kwartale br.

13. Przemysł fermentacyjny. Wartość produkcji państwowego przemysłu fermentacyjnego, bez produkcji musztardy, wyniosła w październiku br. 6 mil. zł wg cen podstawowych z r. 1937.

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu fermentacyjnego wzrosła na ogół w październiku w stosunku do poprzedniego miesiąca, co przedstawia tabela Nr 14.

Tabela 14 Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Osiągnięta produkcja		% wykonania planu w październ. 1948 r.
		wrzesień 1948	październik 1948	
Piwo	hl	95.000	80.000	100
Wino	"	1.610	1.879	94
Ocet	"	8.280	9.647	152
Słód	t.	359	1.711	48

Rozpoczęto już prace nad budową nowej fabryki octu spirytusowego w Piotrkowie. Wytwarzania ta ma produkować w przyszłości miesięcznie 1.200 hl — 6% octu spirytusowego i będzie najlepiej wyposażonym zakładem tego rodzaju w Polsce. Należy podkreślić, że maszyny i urządzenia dla tej fabryki wykonuje przemysł krajowy.

14. Przemysł konserwowy. Produkcja wytwórni Centralnego Zarządu Państwowego Przemysłu Konserwowego w październiku osiągnęła na ogół nadwyżki w stosunku do poprzedniego miesiąca, co ilustruje tabela Nr 15.

Tabela 15 Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego we wrześniu i październiku 1948 r. w tonach:
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Wrzesień 1948 r.	Październik 1948 r.
Branża mięsna:		
Tłuszcze świeże	73	112
„ topione	52	98
Wędliny	178	166
Bekony	227	351
Wyroby pekl. i wędzone . .	36	41
Konserwy mięsne	192	388
Mięso w połówkach . . . a	198	280
Branża owoc-warzywna:		
Marmelady i powidła	401	860
Konserwy owocowe	153	29
Soki niesłodzone	172	53
Branża rybna:		
Konserwy rybne	145	220

Centrala Handlowa Państwowego Przemysłu Konserwowego rozprowadziła we wrześniu wytwory tego przemysłu na ogólną sumę 279,5 mil. zł, wykonując plan w 104%. Na sumę tę składały się następujące pozycje: konserwy mięsne — 148 mil. zł, konserwy owocowo-warzywne — 51,5 mil. zł, oraz konserwy rybne — 80 mil. zł.

15. Przemysł spożywczy. Produkcja państwowego przemysłu spożywczego rozwija się pomyślnie w dalszym ciągu; osiągnęła ona w październiku sumę 31 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r. Kwota ta stanowi 121% miesięcznego planu produkcji i świadczy o wzroście produkcji w stosunku do poprzedniego miesiąca o 3,3 mil. zł.

Jak wynika z tabeli Nr 16 bardzo znacznie wzrosła w ujęciu ilościowym produkcja Zjednoczenia Surogatów Kawy i Namiastek spożywczych oraz produkcja Zjednoczenia Ziemniaczanego.

Tabela 16 Produkcja państwowego przemysłu spożywczego z podziałem na Zjednoczenia

Zjednoczenie	Produkcja w tonach	
	we wrześ 1948 r.	w paźdz. 1948 r.
Cukiernicze	2.086	2.030
Drożdżowe	471	489
Olejarskie	11.847	11.408
Surogat. Kawy i Nam. Spoż.	3.621	7.762
Ziemniaczane	5.009	14.433
Ogółem	23.034	36.122

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu spożywczego kształtowała się następująco:

Tabela 17

**Produkcja ważniejszych artykułów
przemysłu spożywczego w październiku 1948 r.**

Rodzaj artykułu	Produkcja w tonach	
	wc wrześ. 1948 r.	w paźdz. 1948 r.
Cukierki i czekolada	1.180	1.176
Makaron	645	627
Drożdże prasowane	421	443
Olej surowy	3.684	3.329
„ rafinowany	2.682	2.822
Margaryna	1.408	1.335
Surogaty kawy	2.821	2.440
Mąka ziemniaczana	4.676	12.898

W okresie wzmożonego popytu jesiennego, we wrześniu i październiku, dostawy interwencyjne przemysłu olejarskiego odegrały poważną rolę. Centralne Biuro Sprzedaży Olejów, poza normalnym planem miesięcznym, dostarczyło na rynek we wrześniu br. 167,6 ton oleju rafinowanego, w październiku 140 ton oleju rafinowanego i 300 ton margaryny.

16. **Rolnictwo.** Tegoroczna akcja siewna różniła się pod wieloma względami od przeprowadzonych w latach ubiegłych. Przede wszystkim odbyła się bez udziału specjalnych pełnomocników siewnych, ograniczając się do zwykłych organów dystrybucyjnych, instrukcyjnych i kontrolnych, tj. Spółdzielni Rolniczych „Samopomoc Chłopska“, Wojewódzkich Wydziałów Rolnictwa itp. Dzięki współpracy wymienionych organów z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych akcja siewna została zaplanowana, przygotowana i przeprowadzona nader pomyślnie. Plan obsiewów jesiennych był większy o 350 tys. ha w porównaniu do ub.r. i objął ogółem 5.950 tys. ha. Obszar dokonanych zasiewów pszenicy ozimej oraz rzepaku przekroczył znacznie plan tegoroczny. Zasiew pszenicy został zwiększony o 14,3%, a rzepaku o 3% powierzchni zaplanowanej. Plany zasiewów mieszanek pastewnych przekroczone zostały o 5,5 %. Pod względem obszaru zasianej pszenicy na pierwszym miejscu znalazło się woj. wrocławskie i lubelskie. W zasiewie rzepaku pierwsze miejsce zajęły województwa wrocławskie, szczeciński i pomorskie. Dobór gatunków zbóż do rejonowych właściwości glebowych i klimatycznych był uwzględniany w tegorocznych siewach jesiennych bardziej, niż w latach ubiegłych. Poważnym osiągnięciem ostatniej kampanii siewnej było wydanie do dyspozycji gospodarstwom małym i średnim 30 tys. ton zboża siewnego. Jednocześnie przeprowadzona była akcja

specjalna, zmierzająca do zblokowania w poszczególnych gromadach upraw zbóż dostarczonych przez Państwowe Zakłady Hodowli Roślin (P.Z. H.R.). Przyczyni się to niezawodnie do podniesienia wydajności zbóż i jakości ziarna.

W tegorocznej akcji siewnej przemysł państwowy dostarczył rolnictwu 400 tys. t nawozów sztucznych, czyli dwukrotnie więcej, niż w roku ubiegłym. Z akcją rozprowadzania nawozów zsynchronizowana była akcja kredytowa. Z kredytów korzystały prawie wyłącznie drobne i średnie gospodarstwa.

Powodzenie tegorocznej akcji siewnej zawdzięczać należy w dużym stopniu zorganizowaniu ośrodków maszynowych, których było 1.690. Pomoc sąsiedzka działała również sprawnie.

W ramach dostaw zbóż siewnych państwowe gospodarstwa rolne dostarczyły drobnym gospodarstwom rolnym na zasiewy jesienne 18,3 tys. ziarna wykonując plan dostaw w 96%. PZHR dostarczyły 24.782 ton, wykonując plan w 97%.

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych uruchomiło na rok bieżący kredyt z Funduszu Ziemi dla drobnych i średnich gospodarstw rolnych na zakup inwentarza żywego w wysokości łącznej 51,8 mil., z czego na pomoc dla gospodarstw powstałych z parcelacji 18 mil. zł. Spółdzielniom parcelacyjno - osadniczym, pracującym na zasadach spółdzielni produkcyjnych, przyznano kredyt na zakup traktorów, koni, krów oraz przeprowadzenie remontu zabudowań spółdzielni w wysokości łącznej 140 mil. zł.

Wykopy ziemniaków przebiegały normalnie a zbiory wyniosły przeciętnie 100 kw. z 1 ha. Znacznie lepsze zbiory, dzięki uprawie i nawożeniu, wykazały PZHR.

Tegoroczna dość trudna sytuacja na rynku mięsnym w miesiącach nasilenia robót polnych spowodowała konieczność nałożenia na gospodarstwa państwowe obowiązku przygotowania na letnie miesiące 1949 r. odpowiednich rezerw mięsa dla zaopatrzenia ludności wielkich ośrodków przemysłowych i miast. Odnośny plan został już opracowany. Przewiduje się dostarczenie w okresie zmniejszonej podaży mięsa z powodu robót polnych około 150 tys. tuczników. Kredyty na ten cel są już przyznane i akcja jest w pełnym toku.

Obszar tegorocznej plantacji buraków cukrowych objął 173,8 tys. ha. Przypuszczalny zbiór buraków oblicza się na około 41 mil. q. Planowana początkowo produkcja kampanii 1948/49 r. miała dać 520 t cukru. Po zrewidowaniu planu, ustalono, iż dzięki zwiększeniu areału buraka

i większej wydajności z 1 ha niż to przewidywano początkowo, produkcja osiągnie cyfrę 560 tys. ton.

17. **Leśnictwo.** Plan wywozu drewna z lasu w roku gospodarczym 1947/48 został wykonany pomimo trudnych warunków wywozowych w 105%. Ogółem wywieziono około 7 mil. m³ surowca. Plan produkcji zakładów przemysłowych został wykonany w 122,4%.

W ramach przebudowy ustroju rolnego Administracja Lasów Państwowych przejęła w latach 1944/48 około 110 tys. ha nieużytków do zalesienia. W wyniku dotychczasowej akcji rozbudowy gospodarstwa leśnego oraz w miarę istniejących kredytów zalesiono około 35 tys. ha przejętych powierzchni. Systematyczne dalsze zalesianie tych gruntów przewidziane jest na okres najbliższych lat. Największe osiągnięcia w tej dziedzinie wykazują Dyrekcja Lasów Państwowych Okręgu łódzkiego i wrocławskiego, które zalesiły ponad 70% przejętych gruntów.

W br. gospodarczym zapotrzebowanie na nasiona drzew leśnych wynosi 150 t nasion drzew iglastych oraz 3000 t nasion drzew liściastych. Pozyskanie nasion z szyszek drzew iglastych odbywa się na terenie Lasów Państwowych w 208 wyluszczeniach o miesięcznej zdolności produkcyjnej 25 t. Są to w większości wypadków wyluszczenia gospodarcze. Obok nich istnieją 3 wyluszczenia przemysłowe, wyposażone w nowoczesne urządzenia. Łączna zdolność produkcyjna tych 3 zakładów wynosi 5 t miesięcznie.

18. **Rybołówstwo.** Połowy bałtyckie w październiku br. dały ogółem 2.023 t różnych gatunków ryb, w tym m. in.:

Dorsza	1.532,2 t
płoci	182,0 t
leszcza	65,3 t
sandacza	56,3 t
inne	40,5 t

Mimo objawianych od pewnego czasu tendencji do skupiania się dorsza w większe ławice, nadal przebywa on na płytkich terenach, co utrudnia ich połów kutrami. Połowy kutrowe dają jeszcze wyniki nierównomierne, wahające się od 40 do 1.500 kg na kuter. Duża ilość dni sztormowych wpłynęła również na mniejsze rezultaty. Węgorz łowiony jest nadal w niewielkich ilościach. Szproty ukazały się na przestrzeni pomiędzy Łabą i Darłowem; połowy tych ryb nie mają jednak dotąd charakteru masowego. Łosoś

daje dość nikłe wyniki z powodu silnych sztormów. Poławiane łosose należą do klasy eksportowej. Według ostatnich meldunków łosoś zjawia się już w większych ilościach i tylko przeszkody atmosferyczne (sztormy) uniemożliwiają zwiększenie wyników. Mimo normalnego osłabienia połowów śledzia na Morzu Północnym, nasza flota dalekomorska melduje stosunkowo dobre rezultaty.

Sytuacja na rynku wewnętrznym nie uległa zmianie w porównaniu z poprzednim miesiącem. Dorsz jest nadal rybą poszukiwaną ze względu na zmniejszoną jego podaż w związku z przedłużającym się okresem słabych połowów tej ryby. Śledź z połowów dalekomorskich, jak i bałtyckich, cieszy się dużym popytem.

19. **Handel.** a. **Handel państwowy.** Państwowa Centrala Handlowa. W okresie sprawozdawczym PCH przejawiała ożywioną działalność zarówno handlową jak i na odcinku prac organizacyjnych. Rozbudowa aparatu PCH postępowała we wszystkich pionach branżowych. Centralne Biuro Obrotu Artykułami Rolnymi, w związku z akcją zbożową i ziemniaczaną, rozbudowało szczególnie silnie swą sieć w terenie, powiększając ilość punktów skupu do 581 tj. o 60% więcej, niż notowano w końcu czerwca br. Również sieć handlowa Centralnego Biura Hurtowni Spożywczo - Przemysłowych uległa przebudowie; zwiększyła się ilość filii ze 110 do 142 przy jednoczesnym zmniejszeniu się liczby hurtowni ze 163 do 157.

Największe zasadnicze zmiany strukturalne nastąpiły w Centralnym Biurze Sprzedaży Środków Kawowych. Utworzono tu 10 Rejonowych Biur Sprzedaży na miejsce poprzednich 21 oraz uruchomiono 120 Hurtowni Sprzedaży Środków Kawowych. Dużo uwagi poświęcono organizacji sklepów wzorcowych, powiększając ich liczbę z 8 na 23.

W dziedzinie transportu zgodnie z potrzebami terenu uruchomiono nowe placówki Biura Ekspedycyjno-Przewozowego.

Pozytywne wyniki osiągnęła PCH, spełniając rolę interwencyjną na rynku towarowym. Przez stopniowe nasycanie rynku PCH przyczyniła się do utrzymania stałego poziomu cen. Obroty towarowe stale wzrastają, w październiku wyniosły one sumę 8940,2 mil. zł. wobec 8266,2 mil. zł w miesiącu poprzednim. Na powyższy wzrost wpłynęły głównie obroty Centralnego Biura Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych i Centralnego Biura Obrotu Artykułami Rolnymi.

Tabela 18

Obroty P. C. H.
(mil. zł)

Nazwa centrali branżowej	wrzesień 1948 r.	paźdz. 1948 r.
Centr. Biuro Hurt. Spoż.-Przem. .	4.002,6	4.248,7
Centr. Biuro Zak. i Sprzed. Prod. Rolnych	2.830,7	3.070,7
Centr. Biuro Sprzed. Wyr. Cuk. .	597,0	656,6
Centr. Biuro Sprzed. Drożdży . . .	177,7	197,7
Centr. Biuro Sprzed. Surog. Kawy i Namiastek Spożywczych . . .	227,1	263,0
Centr. Biuro Sprzed. Przet. Ziem. .	98,9	116,8
Centr. Biuro Sprzed. Olej. Rośl. .	126,8	162,4
Centr. Biuro Sprzed. Win, Octu i Przetw.	155,5	185,7
Oddział Morski.	50,0	38,6
Razem . . .	8.266,3	8.940,2

Dominującą pozycję sprzedaży Centralnego Biura Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych stanowi obrót cukrem — około 50%. Wysoki udział cukru wpłynął również na zwiększenie obrotów Centralnego Biura Zakupów i Sprzedaży Produktów Rolnych.

Polskie Zkłady Zbożowe załadowały w październiku br. ogółem 298,4 tys. t.

Tabela 19

**Żaładunek zbóż przez oddziały Polskich
Zakładów Zbożowych (w tonach)**

Oddziały	1 9 4 8 r.	
	wrzesień	październik
Białostocki	6.976	6.124
Gdański	12.646	11.966
Kielecki	4.670	4.883
Krakowski	3.319	3.413
Lubelski	17.009	17.498
Łódzki	16.976	20.504
Olsztyński	9.758	10.398
Pomorski	49.373	48.602
Poznański	99.252	64.542
Rzeszowski	2.571	3.170
Śląsko-Dąbrowski	21.637	16.260
Szczeciński	40.658	21.134
Warszawski	25.706	23.840
Wrocławski	54.674	46.092
Razem . .	365.225	298.426

Żaładunki obejmowały następujące gatunki zbóż:

żyto	— 205.211,4 t
pszenica	— 60.664,3 t
jęczmień	— 14.340,7 t
owies	— 17.864,5 t
mieszanaka zbożowa	— 327,0 t
inne	— 16,5 t

Od maja do października br. włącznie na odcinu zakupu PZZ dokonały obrotu ponad milion ton ziarna (w tym ok. 850 tys. ton z nowych zbiorów), pokrywając tym samym w 100% zapotrzebowanie zarówno zapotrzebowania kartkowego, jak i wolnorynkowego.

Roczny plan dostaw PZZ został wykonany w końcu października rb. już w 90%.

Po dokonanej ostatnio reorganizacji, cały wysiłek PZZ skierowany został na takie zmontowanie rynku, które zapewni jak najszerze i najsprawniejsze rozprowadzenie przetworów zbożowych. Celem ułatwienia wykonania tej roli PZZ zostało wydane zarządzenie, mocą którego powołano tzw. Wojewódzkie Komisje Nadzoru oraz Komisje Usprawnienia Zaopatrzenia. Ta nowa forma zaopatrywania wolnorynkowego nabrała charakteru obrotu kontrolowanego.

W ciągu czwartego kwartału działalność PZZ dotyczyła między innymi tworzenia zimowej rezerwy mąki. Poza tym PZZ stworzyły i utrzymują tzw. państwową rezerwę zbożową w ziarnie w magazynach własnych i obcych; jest ona obecnie w takiej wysokości, że gwarantuje kilkumiesięczne pełne pokrycie wszystkich potrzeb rynku. Ponadto w PZZ zorganizowano biuro handlu zagranicznego, któremu zlecone zostały wszelkie transakcje w zakresie wywozu i przywozu. Po pokryciu całkowitego zapotrzebowania i utrzymania zaplanowanej przez Państwo rezerwy PZZ, uzyskane pewne nadwyżki weszły po raz pierwszy po wojnie ostatniej do bilansu handlowego, jako pozycje aktywne naszej wymiany towarowej z zagranicą. W początku października br. odpłynęły pierwsze statki ze zbożem. Żaładunki morskie dokonywane są przez urządzenia portowe PZZ w Gdyni—Gdańsku oraz przez uruchomiony największy elewator polski w Szczecinie. Niezależnie od tego wysyłki zboża odbywają się również drogą lądową. Eksportujemy w tej chwili zboże do Norwegii, Szwecji, Szwajcarii, Danii i Anglii. PZZ prowadzą poza tym zaopatrzenie wszystkich przemysłów w surowiec zbożowy (przemysł fermentacyjny i surogatów kawowych, makaroniarnie, gorzelnie i inne).

b. **Handel spółdzielczy.** Miesiąc sprawozdawczy notuje znaczny wzrost zaopatrzenia w towary spółdzielni gminnych „Samopomoc Chłopska”, które wykazują już pewne rezultaty w wysiłkach podjętych w kierunku obniżenia kosztów handlowych. Spółdzielnie mają utrzymywać pełny asortyment towarów, aby każdy rolnik mógł się zaopatrzyć w własnej gminie. Od 1 stycznia 1949 r. oddziały i składnice hurtowe

spółdzielni gminnych zostaną powiększone wskutek przejścia 175 placówek wraz z pełnym asortymentem towarowym od „Społem”. W poszczególnych województwach zostanie zorganizowane 5 baz zaopatrzenia w takie towary jak: środki ochrony roślin, galanteria żelazna, emalia, blacha, naczynia blaszane, piecyki żeliwne, okucia.

Obroty Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” we wrześniu wzrosły w stosunku do poprzedniego miesiąca o 95% i osiągnęły 3.996 mil. zł. W sumie tej uczestniczyły spółdzielnie w 81%, instytucje państwowe i samorządowe w 15%, odbiorcy prywatni w 4%. Największe obroty wykazał Oddział Poznański—466 mil. zł.

Tabela 20

Obroty Central Spółdzielczych
(w milionach zł)

Centrale	1 9 4 8 r.		
	sierpień	wrzesień	paźdz.
Centrala Spółdz. »Społem« w tym:	17.183	18.386	20.157
Wydz. Handl.	16.623	17.744	19.394
„ Produkcji	560	642	763
Centr. Spółdz. Mlecz.- . .			
Jajczarskich	2.611	2.587	—
Centr. Roln. Spółdz. . . .			
»Samopomoc Chłopska« .	2.099	3.996	—

Centrala Spółdzielni Spożywców „Społem”, wykonując stale zwiększone obroty w stosunku do poprzednich miesięcy, osiągnęła w październiku ogółem 20.157 mil. zł. Wydział Produkcji notuje największe obroty w przemyśle cukrowniczym — 205 mil. zł oraz konserwowym 113 mil. złotych.

W dziale Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich na zaopatrzenie zagwarantowane dostarczono we wrześniu 9.982 tys. litrów mleka. Produkcja osiągnęła m.i. 1.090 t masła, 164 t serów, 279 t twarogu oraz 165 t śmietany. Zakupiono i rozprowadzono 37.486 tys. szt. jaj. W ramach umów eksportowych wysłano ogółem we wrześniu jaj świeżych 8.206 tys. sztuk, w tym do:

Sow. Strefy Okup.	—	864 tys. szt.
Anglii	—	1.725 „ „
Czechosłowacji	—	3.816 „ „
Szwajcarii	—	1.369 „ „
Włoch	—	432 „ „

C. Centrala Mięsna, zakupiła i rozprowadziła we wrześniu 16.708,2 t mięsa. W stosunku do poprzedniego miesiąca stanowi to wzrost o 37%.

Tabela 21 **Obroty Centrali Mięskiej** (w tonach)

Nazwa towaru	1 9 4 8 r.	
	sierpień	wrzesień
Wieprzowina	4.832	6.302,5
Wołowina	1.794	2.898,4
Konserwy	256	338,5
Thuszcz wieprzowy . . .	183	259,2
Bekony eksportowe . . .	159	140,3
Inne	558	769,3
Razem	7.782	10.708,2

Poważny wzrost obrotów notowano przede wszystkim dla wieprzowiny — ca 30%, wołowiny — ca 60%. W produkcji mięsa przoduje nadal woj. poznańskie—20,6% ogólnej produkcji, warszawskie — 11,4%, lubelskie — 10,8% oraz bydgoskie 10,6%.

20. **Komunikacja** notuje w okresie sprawozdawczym w porównaniu z poprzednimi miesiącami poważny wzrost obrotów. Polskie Koleje Państwowe przewiozły w październiku 663.691 wagonów towarowych, tj. o prawie 66 tys. więcej, niż we wrześniu. Wzmoczony ruch należy przypisać zwiększonym transportom produktów rolnych.

Tabela 22 **Ruch kolejowy, towarowy i pasażerski**

Wyszczególnienie	Wrzesień Październik	
	1 9 4 8 r.	
A. Ruch towarowy:		
Ilość wagonów czynnych	123.892	132.987
Załadowano wagonów. .	597.708	663.691
Tono-Km. w tys.	5.702.955	5.925.984
Wpływ z przewozu towarów w mil. zł	4.192	4.587
B. Ruch pasażerski:		
Ilość przew. pasaż. w tys.	35.309	37.237
Wpływ z biletów i bagażu w mil. zł	2.440	2.244

Z prac inwestycyjnych na uwagę zasługuje odbudowa linii kolejowej Trzebiatów — Kołobrzeg. Odcinek ten umożliwi bezpośrednie połączenie Szczecina z ważnym portem węglowym i rybackim w Kołobrzegu.

Tabela 23

Państwowa Komunikacja Samochodowa (P. K. S.)

Wyszczególnienie	Wrzesień Paźdz.	
	1 9 4 8 r.	
Ilość linii	383	461
Długość linii (km)	26.974	29.598
Ilość samochodów	2.156	2.275
Przewieziono pasażerów (tys.) . . .	2.440	2.538
Pasażero-kilometry (tys.)	71.429	74.855
Wpływ z przewozu osób (tys. zł)	278.478	300.552
Wpływ z przewozu towar. (tys. zł)	27.463	68.941

Państwowa Komunikacja Samochodowa wykazuje również wzrost obrotów we wszystkich po-

zycjach. Wpływy z przewozów towarów wzrosły w październiku wobec września przeszło dwukrotnie.

Tabela 24 Polskie Linie Lotnicze »Lot«

Wyszczególnienie	październik 1948 r.
Długość linii (km)	8.070
Ilość lotów wykonanych	748
Przebyta droga (km)	233.491
Przewieziono pasażerów	7.233
„ towarów (kg)	44.764
„ poczty (kg)	9.145
„ bagażu (kg)	39.501

W okresie sprawozdawczym „LOT” wprowadził nowy rozkład lotów na trasie Belgrad—Budapeszt—Warszawa—Kopenhaga, co umożliwiło stworzenie bezpośredniego połączenia lotniczego z Nowym Yorkiem.

Dla spraw budowy kanału Odra—Dunaj zostało utworzone specjalne biuro studiów we Wrocławiu. Celem zapewnienia najlepszych warunków obsługi żeglugowej dla wzmożonych obrotów towarowych Polski i rosnącego stale tranzytu czechosłowackiego zawarto ostatnio w Göteborgu porozumienie między Żegluga Polską S. A. a Svenska Orient Line w sprawie wspólnej eksploatacji Polsko-Szwedzkiej Linii Bałtyckiej między Gdynią i Gdańskiem a wschodnim wybrzeżem Szwecji. Na linii tej kursować będą statki polskie i szwedzkie. Rozwój stosunków pomiędzy Polską i krajami środkowej Europy oraz Skandynawią stwarza pomyślne warunki eksploatacji regularnych linii żeglugowych.

Zespół portowy Gdynia—Gdańsk wykazuje już obecnie większą częstotliwość regularnych odjazdów statków do Norwegii i Finlandii niż np. Hamburg i Brema oraz taką samą jak te porty ilość odjazdów do Szwecji i Danii. Porty polskie stanowią naturalne ogniwo przeładunkowe w obrotach ze Skandynawią nie tylko dla Czecho-

słowacji lecz również dla krajów naddunajskich.

21. **Ceny, praca i płace.** W miesiącu sprawozdawczym ruch cen nie wykazywał większych wahań.

Ceny zbóż oraz produktów zbożowych utrzymywały się na dotychczasowym poziomie. Odnośnie skupu zbóż zaobserwowano w rejonach rolniczych zrównanie ceny wolnorynkowej z ceną, płaconą przez Polskie Zakłady Zbożowe.

Cena wolnorynkowa ziemniaków wykazała znaczny spadek, kształtując się w niektórych rejonach kraju również na poziomie cen interwencyjnych.

Sytuacja na rynku mięsnym uległa dalszej poprawie. Wpłynęło na to w dużym stopniu przeprowadzenie akcji koncesjonowania handlu żywcem i mięsem, co umożliwiło w znacznym stopniu usprawnienie zaopatrzenia oraz wyeliminowanie elementów spekulacyjnych. Podaż wołowiny i baraniny pokrywała całkowicie zapotrzebowanie, natomiast podaż trzody chlewnej, a zwłaszcza sztuk słoninowych w niektórych okolicach kraju jest jeszcze niewystarczająca, pomimo widocznej poprawy sytuacji na tym odcinku.

Jeśli chodzi o ceny żywca i przetworów mięsnych, to kształtowały się one stosunkowo nierównomiernie w poszczególnych częściach kraju. Za kilogram żywca płacono w zależności od stopnia utuczenia od 170 do 265 zł, a za kilogram rogacizny i cieląt od 75 do 130 zł.

Na rynku nabiałowym zanotowano dalszy wzrost cen masła, jaj i mleka. Zwyczajowa tendencja cen w odniesieniu do jaj a częściowo również do mleka i masła nastąpiła głównie na skutek sezonowego zmniejszenia się podaży tych artykułów.

Dla lepszego zobrazowania cen w omawianym okresie może służyć tabela Nr 25.

Tabela 25 Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach*) (w złotych)

Miejscowość	Czasokres	Chleb żytni	Mąka pszenna	Groch	Ziemiaki	Masło	Wołowina	Wieprzowina	Słonina	Kiełbasa	Jaja	Mleko	Cukier
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 litr	1 kg
Warszawa .	IX. 48	39	69	87	13,7	600	206	253	321	309	14	42	180
	X. 48	37	66	85	14,3	615	203	256	347	306	19	46	180
Łódź . . .	IX. 48	34	67	81	11,3	700	200	230	367	310	17	43	178
	X. 48	34	66	81	10,6	693	195	235	430	310	22	43	178
Lublin. . .	IX. 48	35	65	70	8	500	220	250	360	320	14	30	180
	X. 48	37	65	65	8	590	175	250	330	300	18	30	180
Poznań . .	IX. 48	34	—	—	10	—	200	270	340	365	16	34	178
	X. 48	34	65	—	8	750	195	280	345	365	24	34	178
Katowice .	IX. 48	34	65	79	11	—	210	285	340	—	15	40	180
	X. 48	34	65	80	10	580	205	290	350	300	23	40	180
Kraków . .	IX. 48	36	66	90	12,8	650	226	295	403	350	17	34	195
	X. 48	36	66	95	15,9	700	220	310	450	360	20	35	225

*) Źródło: G. U. S.

zycjach. Wpływy z przewozów towarów wzrosły w październiku wobec września przeszło dwukrotnie.

Tabela 24 Polskie Linie Lotnicze »Lot«

Wyszczególnienie	październik 1948 r.
Długość linii (km)	8.070
Ilość lotów wykonanych	748
Przebyta droga (km)	233.491
Przewieziono pasażerów	7.233
„ towarów (kg)	44.764
„ poczty (kg)	9.145
„ bagażu (kg)	39.301

W okresie sprawozdawczym „LOT” wprowadził nowy rozkład lotów na trasie Belgrad—Budapeszt—Warszawa—Kopenhaga, co umożliwiło stworzenie bezpośredniego połączenia lotniczego z Nowym Yorkiem.

Dla spraw budowy kanału Odra—Dunaj zostało utworzone specjalne biuro studiów we Wrocławiu. Celem zapewnienia najlepszych warunków obsługi żeglugowej dla wzmożonych obrotów towarowych Polski i rosnącego stale tranzytu czechosłowackiego zawarto ostatnio w Göteborgu porozumienie między Żegluga Polską S. A. a Svenska Orient Line w sprawie wspólnej eksploatacji Polsko-Szwedzkiej Linii Bałtyckiej między Gdynią i Gdańskiem a wschodnim wybrzeżem Szwecji. Na linii tej kursować będą statki polskie i szwedzkie. Rozwój stosunków pomiędzy Polską i krajami środkowej Europy oraz Skandynawią stwarza pomyślne warunki eksploatacji regularnych linii żeglugowych.

Zespół portowy Gdynia—Gdańsk wykazuje już obecnie większą częstotliwość regularnych odjazdów statków do Norwegii i Finlandii niż np. Hamburg i Brema oraz taką samą jak te porty ilość odjazdów do Szwecji i Danii. Porty polskie stanowią naturalne ogniwo przeładunkowe w obrotach ze Skandynawią nie tylko dla Czecho-

słowacji lecz również dla krajów naddunajskich.

21. **Ceny, praca i płace.** W miesiącu sprawozdawczym ruch cen nie wykazywał większych wahań.

Ceny zbóż oraz produktów zbożowych utrzymywały się na dotychczasowym poziomie. Odnosnie skupu zbóż zaobserwowano w rejonach rolniczych zrównanie ceny wolnorynkowej z ceną, płaconą przez Polskie Zakłady Zbożowe.

Cena wolnorynkowa ziemniaków wykazała znaczny spadek, kształtując się w niektórych rejonach kraju również na poziomie cen interwencyjnych.

Sytuacja na rynku mięsnym uległa dalszej poprawie. Wpłynęło na to w dużym stopniu przeprowadzenie akcji koncesjonowania handlu żywcem i mięsem, co umożliwiło w znacznym stopniu usprawnienie zaopatrzenia oraz wyeliminowanie elementów spekulacyjnych. Podaż wołowiny i baraniny pokrywała całkowicie zapotrzebowanie, natomiast podaż trzody chlewnej, a zwłaszcza sztuk słoninowych w niektórych okolicach kraju jest jeszcze niewystarczająca, pomimo widocznej poprawy sytuacji na tym odcinku.

Jeśli chodzi o ceny żywca i przetworów mięsnych, to kształtowały się one stosunkowo nierównomiernie w poszczególnych częściach kraju. Za kilogram żywca płacono w zależności od stopnia utuczenia od 170 do 265 zł, a za kilogram rogacizny i cieląt od 75 do 130 zł.

Na rynku nabiałowym zanotowano dalszy wzrost cen masła, jaj i mleka. Zwykła tendencja cen w odniesieniu do jaj a częściowo również do mleka i masła nastąpiła głównie na skutek sezonowego zmniejszenia się podaży tych artykułów.

Dla lepszego zobrazowania cen w omawianym okresie może służyć tabela Nr 25.

Tabela 25 Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach*) (w złotych)

Miejscowość	Czasokres	Chleb żytni	Mąka pszenna	Groch	Ziemiaki	Masło	Wołowina	Wieprzowina	Słonina	Kiełbasa	Jaja	Mleko	Cukier
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 litr	1 kg
Warszawa .	IX. 48	39	69	87	13,7	600	206	253	321	309	14	42	180
	X. 48	37	66	85	14,3	615	203	256	347	306	19	46	180
Łódź . . .	IX. 48	34	67	81	11,3	700	200	230	367	310	17	43	178
	X. 48	34	66	81	10,6	693	195	235	430	310	22	43	178
Lublin. . .	IX. 48	35	65	70	8	500	220	250	360	320	14	30	180
	X. 48	37	65	65	8	590	175	250	330	300	18	30	180
Poznań . .	IX. 48	34	—	—	10	—	200	270	340	365	16	34	178
	X. 48	34	65	—	8	750	195	280	345	365	24	34	178
Katowice .	IX. 48	34	65	79	11	—	210	285	340	—	15	40	180
	X. 48	34	65	80	10	580	205	290	350	300	23	40	180
Kraków . .	IX. 48	36	66	90	12,8	650	226	295	403	350	17	34	195
	X. 48	36	66	95	15,9	700	220	310	450	360	20	35	225

*) Źródło: G. U. S.

W związku z wyżej opisanym ruchem cen, ogólny miesięczny wskaźnik cen wolnorynkowych w Warszawie, obliczony przez Instytut Gospodarstwa Narodowego, wzrósł z 143,7 we wrześniu na 144,2 w październiku. Wskaźnik żywności podniósł się w tym czasie z 113,2 na 115,6.

Poziom cen artykułów przemysłowych wykazał w miesiącu sprawozdawczym spadek o przeszło 11 punktów wskaźnikowych. Najsilniej zmniejszały ceny wyrobów gotowych.

W miesiącu sprawozdawczym nie zanotowano na rynku pracy poważniejszych zmian. Wprawdzie w związku z sezonowym zmniejszeniem się prac budowlanych i rolnych doszło do lekkiego zwiększenia się tzw. bezrobocia rejestrowanego, tym nie mniej jednak wzrost ten można uważać za relatywnie mały.

W związku ze zmniejszeniem tempa prac budowlanych i rolnych Urzędy Zatrudnienia zapośredniczały nie odręcznie lecz stopniowo zgłaszających się robotników niewykwalifikowanych.

Tabela Nr 26 przedstawia działalność Urzędu Zatrudnienia, jego oddziałów i instytucji zastępczych w poszczególnych obwodach na ultimo października 1948 r.

kujących pracy kobiet. Przy rozpatrywaniu zagadnienia bezrobocia rejestrowanego wśród mężczyzn i kobiet należy uwzględnić jeszcze jeden moment, jaki ostatnio wystąpił. Chodzi tu o zgłoszenie się obecnie do pracy osób, które po wejściu w życie dekretu z dnia 28 lipca 1948 r. o najmie lokali starają się w ten sposób uchylić się od ciężarów przez ten dekret ustalonych. Tak więc faktyczny stan niezatrudnionych w rzeczywistości jest znacznie niższy od zarejestrowanego.

Coraz większą rolę w naszym życiu gospodarczym, a szczególnie na odcinku pracy, odgrywać zaczyna dobrze pojęte współzawodnictwo pracy. W samym tylko współzawodnictwie pracy wśród młodzieży w pierwszym etapie uczestniczyło 40 zakładów pracy i 3.600 młodocianych pracowników, w drugim etapie 240 zakładów pracy i 40 tys. pracowników, a obecnie w piątym etapie — uczestniczą 652 zakłady pracy i 156.808 młodocianych pracowników. Przodują górnicy a następnie metalowcy.

Bardzo istotnym zagadnieniem w przemyśle naszym jest sprawa awansu społecznego tj. wysuwania robotników na kierownicze stanowiska. Do obecnej chwili przesunięto na wyższe stanowiska

Tabela 26 Stan rynku pracy według danych Urzędów Zatrudnienia za m-c wrzesień 1948 r.

L. p.	U r z ę d y	Zarejestrowani		Zapośredniczeni		Zgłoszonych wolnych miejsc		Pozostało wolnych miejsc	
		mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet
1	Białystok	952	555	636	324	1.039	473	2.604	370
2	Bydgoszcz	6.157	2.732	6.053	2.358	6.461	2.749	1.964	694
3	Gdańsk	8.059	3.662	6.701	2.721	9.523	3.114	5.656	1.200
4	Katowice	10.884	7.648	8.465	5.571	9.281	5.509	3.102	1.057
5	Kraków	7.433	3.182	5.389	1.782	5.553	1.675	3.256	493
6	Lublin	1.112	751	863	685	1.260	680	474	103
7	Łódź	10.884	7.648	8.465	5.571	9.281	5.509	3.102	1.057
8	Olsztyn	1.469	747	1.415	647	1.785	746	1.906	177
9	Poznań	12.081	5.191	10.320	3.812	10.784	3.879	3.014	595
10	Radom	5.641	2.118	4.663	1.674	4.436	1.679	142	50
11	Rzeszów	1.960	672	1.530	381	1.637	381	515	9
12	Szczecin	6.561	2.833	5.823	2.212	5.520	2.565	3.451	1.072
13	Warszawa	6.993	4.344	3.708	1.307	8.703	2.104	2.628	345
14	Wrocław	15.465	6.602	13.308	5.108	14.699	5.422	6.291	1.047
	R a z e m	95.651	48.685	77.339	34.153	89.962	36.485	38.105	8.269

Analizując cyfry, zawarte w tabeli Nr 26 widzimy spadek ilości zarejestrowanych (poszukujących pracy), zapośredniczonych, zgłoszonych wolnych miejsc i pozostałych wolnych miejsc.

Największe nasilenie bezrobocia rejestrowanego obserwuje się w dalszym ciągu w miejscach większych skupisk ludzkich np. na Górnym i Dolnym Śląsku, w Gdańsku, w Poznaniu itp.

Jako zjawisko bezwzględnie korzystne uznać należy fakt stale zmniejszającej się ilości poszu-

około 12 tysięcy robotników, m. i. w przemyśle włókienniczym ca 3 tys., w przemyśle węglowym ca 2 tys., w metalowym i hutniczym łącznie ca 2 tysiące.

22. Rynek pieniężny. a) Dynamika środków pieniężnych. Stan i dynamikę środków pieniężnych emitowanych przez NBP oraz pieniądza bankowego w miesiącu sierpniu, wrześniu i październiku br. ilustruje tabela Nr 27.

Tabela 27

Dynamika środków pieniężnych (w mil. zł)

(w mil. zł)

Miesiąc 1948 r.	Bilety bankowe w obiegu	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Pieniądz żyrowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Pieniądz bankowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
sierpień . . .	113.919	125	45.512	127	72.003	117
wrzesień . . .	115.414	126	47.482	132	75.715	123
październik . .	122.118	133	49.855	139	75.567	123

Dynamika poszczególnych elementów obiegu pieniężnego nie wykazała w miesiącu sprawozdawczym jednolitej tendencji. O ile środki pieniężne objęte bilansem NBP wykazały dalszy wzrost i to przy wzmożonym tempie dynamiki, o tyle środki pieniężne banków operacyjnych, po zaobserwowanej od szeregu miesięcy stałej tendencji rozwojowej, uległy zmniejszeniu.

Wzrost biletów bankowych w obiegu wyniósł w cyfrach absolutnych 6.704 mil., a w procentach przy podstawie porównawczej z ultimo 1947 r. — 7%. Stan pieniądza gotówkowego wyraża się na koniec października br. kwotą 122.118 mil.

Na tę stosunkowo silną dynamikę biletów bankowych wpłynęły te same przyczyny gospodarcze, które stale wywierają dominujący wpływ na kształtowanie się wielkości pieniądza gotówkowego, jak wzrost wypłat z funduszu płac, kredyty rolnicze, a w głównej mierze kredyty udzielone przez Państwowy Bank Rolny Polskim Zakładom Zbożowym na zakup zbóż. Wyniosły one w miesiącu sprawozdawczym około 8 mld. złotych.

W miesiącu sprawozdawczym notujemy ponadto relatywnie do miesięcy poprzednich słabszy powrót gotówki do kas Banku. Wprawdzie miesiące poprzednie, a szczególnie wrzesień, charakteryzowały się wyjątkowo silnymi wpływami gotówkowymi.

Pieniądz żyrowy powiększył się w okresie sprawozdawczym do kwoty 49.855 mil. Wzrost wyrażony w cyfrach absolutnych wyniósł 2.373 mil., a w procentach przy podstawie z ultimo grudnia 1947 r. — 7%. Na wzrost pieniądza żyrowego wpłynęło powiększenie się pozostałości przedsiębiorstw państwowych.

Spadek pieniądza bankowego wyniósł 148 mil. Powyższy spadek wywołany został zmniejsze-

niem się rachunków bieżących sektora spółdzielczego, samorządowego i prywatnego, przy jednoczesnym wzroście rachunków bieżących w sektorze państwowym. Kreowany pieniądz bankowy, na skutek powiększenia rezerw kasowych, zmniejszył się w stopniu silniejszym, mianowicie o 895 mil. do kwoty 63.872 mil.

b) **Operacje kredytowe.** Stan i dynamikę kredytów udzielonych przez banki operacyjne, KKO oraz NBP (kredyty bezpośrednie) w miesiącach: sierpniu, wrześniu i październiku br. przedstawia tabela Nr 28.

Ogólny wzrost akcji kredytowej w okresie sprawozdawczym wyniósł 22.942 mil., z czego na kredyty obrotowe przypada 11.243 mil., a na inwestycyjne 11.699 mil. Wzrosty procentowe, obliczone przy podstawie ultimo 1947 r. wynoszą 8% dla kredytów obrotowych (wobec 10% w miesiącu ub.) i 14% dla inwestycyjnych (wobec 15% w miesiącu ub.).

Jak widzimy, zaobserwowany w miesiącu poprzednim fakt relatywnie silniejszej dynamiki kredytów inwestycyjnych, utrzymał się również i w miesiącu sprawozdawczym.

Stosunkowo znaczne nasilenie akcji kredytowej inwestycyjnej w okresie sprawozdawczym pozostawało w ścisłym związku ze wzmożonym wykorzystaniem kredytów z planu na 1948 r. jak również częściowym finansowaniem planu 1949 r. (w formie zaliczek).

W ogólnej sumie kredytów najsilniej partycypują przemysł (48%), transport i komunikacja (27%), budownictwo (12%) i rolnictwo (8%).

Rozwój kredytów obrotowych kształtował się podobnie jak w miesiącach poprzednich, głównie pod wpływem zapotrzebowania na środki obrotowe ze strony handlu. Kredyty dla handlu wzrosły

Tabela 28

Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego

(w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Kredyty obrotowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Kredyty inwestycyjne	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
1	2	3	4	5	6	7
Sierpień . . .	218.787	155	163.071	188	381.858	168
Wrzesień . . .	233.233	165	175.676	203	408.909	179
Październik . .	244.476	173	187.375	217	431.851	190

b. poważnie bo aż o 8.869 mil., co w porównaniu z ogólnym wzrostem kredytów obrotowych, wynoszącym 11.243 mil., daje pełny obraz dynamiki obrotów handlowych.

Silny wzrost kredytów krótkoterminowych na odcinku grupy gospodarczej—handel spowodowany został dalszym finansowaniem zakupu zboża przez Polskie Zakłady Zbożowe. Kredyty udzielone na ten cel w październiku wyniosły ca 8 mldr. Zostały one rozprowadzone wyłącznie przez P. B. R.

W pozostałych grupach gospodarczych nie zanotowano poważniejszych zmian.

Dodać jeszcze musimy, że na dynamikę kredytów obrotowych, podobnie jak w miesiącu ubiegłym, nie oddziaływały zupełnie kredyty udzielane bezpośrednio przez NBP dla przemysłów państwowych (patrz. omówienie działalności NBP).

c) **Operacje bierne.** Zamieszczona tabela Nr 29 ilustruje stan kapitałów obcych typu wkładów, lokat celowych oraz środków uzyskanych z NBP w bankach operacyjnych i KKO oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r.

Tabela 29

Kapitały obce banków operacyjnych

(w mil. zł)

Stan na ultimo m-ca 1948 r.	R-ki bieżące	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Wkłady (oszczęd- nościowe i termin.)	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Środki uzyskane z NBP	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100
Sierpień	59.169	132	19.939	288	79.108	153	102.726	278	101.808	132
Wrzesień	62.061	138	22.002	318	84.063	162	115.239	312	110.389	129
Październik	61.451	137	24.057	348	85.508	165	127.117	344	122.706	143

Rozwój operacji biernych na odcinku kapitałów typu wkładów kształtował się wyłącznie pod wpływem wzrostu wkładów terminowych i oszczędnościowych, ponieważ stan r-ków bieżących uległ obniżeniu.

Wkłady terminowe obejmujące głównie lokaty Z. U. S., P. Z. U. W. i Spółki Brackiej — Tarnowskie Góry oraz wkłady oszczędnościowe powiększyły się o 2.055 mil. (tzn. o 30% przy podstawie ultimo 1947 r.), do wysokości 24.057 mil., natomiast jeśli chodzi o stan r-ków bieżących, to wykazał on spadek o 610 mil. (tzn. o 1% przy tej samej podstawie), do kwoty 61.451 mil.

Najsilniej wzrosły kapitały obce typu wkładów w BGK i KKO.

Na skutek powyższych zmian procentowy udział wkładów terminowych w ogólnej sumie wkładów, uległ powiększeniu i wyniósł na ult. października 28% (wobec 26% w miesiącu ubiegłym).

Stan lokat celowych, na które składają się rachunki amortyzacyjne, lokaty skarbowe na finan-

sowanie inwestycji oraz szereg lokat specjalnych, wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 11.878 mil., co stanowi wzrost o 32% (przy podstawie ultimo 1947 r.). Wzrost lokat celowych nastąpił głównie w BGK (+ 11.079 mil.), w mniejszym stopniu w BGS (+500 mil.) i w PBR (+416 mil.). Zjawisko silnego wzrostu lokat celowych uznać należy za moment korzystny, z uwagi na to, że pochodzą one z wygospodarowanych środków.

Środki uzyskane z NBP wzrosły o 12.317 mil., w procentach o 14%. Ogólny stopień refinansowania akcji kredytowej w NBP nie uległ zmianie i kształtował się na ult. października na wysokości 35,8%.

Analizując cyfry wskaźnikowe, charakteryzujące dynamikę rozwojową poszczególnych części składowych operacji biernych, widzimy, że najsilniej wzrosły lokaty celowe (+ 32%), następnie wkłady terminowe i oszczędnościowe (+ 30%), słabiej kredyty refinansowe (+ 14%). Jedynie rachunki bieżące wykazały lekką tendencję spadkową (— 1%).

d) **Działalność poszczególnych banków operacyjnych.** Stan operacji czynnych i biernych, wy-

sokość lokat celowych, wielkość środków pieniężnych uzyskanych z NBP oraz stopień refinansowania akcji kredytowej, z rozbić na poszczególne banki operacyjne i KKO podaje tabela Nr 30.

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Dal-
szy rozwój działalności kredytowej BGK wyraża się kwotą 13.277 mil. Łącznie akcja kredytowa BGK osiągnęła w październiku stan bilansowy w wysokości 197.424 mil., z czego na kredyty obrotowe przypada 38.970 mil. a na kredyty inwestycyjne 158.454 mil. Dynamika poszczególnych rodzajów kredytów przedstawiała się w październiku następująco: kredyty obrotowe wzrosły o 2.983 mil. a kredyty inwestycyjne powiększyły się o wiele poważniej, gdyż o 10.294 mil.

Powyższa dynamika wyrażona w procentach przy podstawie ultimo 1947 r. wyraża się dla kredytów obrotowych 10.. punktami wskaźnikowymi, a dla kredytów inwestycyjnych 15.. punktami wskaźnikowymi.

Tabela 30

Operacje czynne i bierne banków operacyjnych i KKO
Stan na ultimo października 1948 r. (w mil. zł.)

Nazwa instytucji kredytowej	Kredyty udzielone	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Kapitały obce typu wkładów	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Lokaty celowe	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Środki uzyskane w N.B.P.	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Stopień refin. akcji w N.B.P.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B. G. K.	197.424	192	39.063	194	102.810	368	48.881	90	24,8
P. B. R.	68.275	279	14.200	151	16.505	326	35.431	334	51,8
B. G. S.	46.758	161	10.858	128	5.100	204	29.409	155	62,8
B. H. w Warszawie . . .	13.838	616	3.862	286	101	202	7.552	1.736	54,6
B. Zw. Sp. Zarobkowych .	3.143	148	1.698	100	205	178	1.364	149	43,3
P. Bank Komunalny . . .	3.627	201	274	132	2.392	181	—	—	—
Komunal. Bank Kredyt. .	861	188	178	318			69	76	8,0
K. K. O.	8.211	149	15.375	148	4	—	—	—	—
	342.137	203	85.508	165	127.117	344	122.706	143	35,8

Kredyty inwestycyjne w BGK stanowią 80,2% akcji kredytowej BGK, a z sumy ogólnej kredytów inwestycyjnych udzielonych przez cały aparat polskiej bankowości, na kredyty inwestycyjne BGK przypada 84,5%. Z podanych procentów widać więc, że Bank Gospodarstwa Krajowego, który w myśl ustawy o reformie bankowości przyjmie nazwę Banku Inwestycyjnego, jest centralą kredytów inwestycyjnych i głównym od strony finansów realizatorem Planu Inwestycyjnego.

Z ogólnej sumy kredytów inwestycyjnych BGK (158,4 mld.) na finansowanie inwestycji w przemyśle przypada 86,8 mld. Najpoważniejsze kwoty z tych kredytów zużył przemysł węglowy (25,4 mld.), następnie przemysł hutniczy (13,7 mld.), przemysł energetyczny (12,1 mld.), resztę zaś szereg innych przemysłów. Tak poważna suma kredytów inwestycyjnych udzielonych dla przemysłu węglowego pozostaje w związku, z koniecznością przeprowadzenia modernizacji urządzeń kopalni i odnowienia urządzeń istniejących w celu uzyskania jak największej sprawności tej najpoważniejszej gałęzi polskiej gospodarki. Również ogromne są potrzeby zdewastowanego przemysłu hutniczego i rozwijającego się przemysłu energetycznego.

Ogółem kredyty inwestycyjne dla przemysłów wzrosły w październiku o 4,9 mld.

Z kredytów inwestycyjnych dla transportu i komunikacji, które wzrosły o 0,9 mld. do stanu 49,5 mld., najpoważniejsza kwota przypada dla komunikacji kolejowej (41,4 mld.). Z pozostałych kredytów inwestycyjnych przypada na budownictwo 17,8 mld., kredyty te powiększyły się w październiku o 2,5 mld.

Natomiast kredyty inwestycyjne dla handlu państwowego obniżyły się w październiku o 0,3 mld., do stanu 1,6 mld. Pozostałe kredyty dla

innych grup gospodarczych wzrosły o 2,2 mld. i osiągnęły stan 2,7 mld.

Z kredytów obrotowych gros sumy przypada dla handlu państwowego a mianowicie 23,1 mld., kredyty te wzrosły w październiku zupełnie nieznacznie, gdyż o 0,1 mld. Kredyty obrotowe dla przemysłów pozostały na poziomie niezmiennym i wynoszą nadal 5,0 mld.

Pozostała kwota kredytów obrotowych w wysokości 10,6 mld. przypada na transport i komunikację, budownictwo i inne grupy gospodarcze, i powiększyła się w miesiącu sprawozdawczym o 2,7 mld.

Równolegle ze wzrostem akcji kredytowej nastąpił dalszy rozwój operacji biernych w BGK. Najpoważniejszej dynamice uległy lokaty celowe, które w miesiącu sprawozdawczym powiększyły się o 11,079 mil. Kapitały typu wkładów wzrosły o 1,947 mil., natomiast środki uzyskane z NBP w formie kredytów refinansowych obniżyły się w październiku o 1,184 mil.

Lokaty celowe, które osiągnęły w październiku kwotę 102.810 mil. składają się z następujących pozycji i w porównaniu z miesiącem ubiegłym wykazały podane zmiany:

	w paździer- niku	we wrze- śniu	Wzrost w październiku
	w m i l i o n a c h		
Lokaty skarbowe	51.914	49.592	+ 2.322
Środki na finansowanie Pl. Inwest. M. P. i H.	21.192	18.875	+ 2.317
Spółeczny Fundusz Oszczędnościowy	11.711	7.950	+ 3.761
Fundusz Gospodarki M. eszkaniowej	53	—	+ 53
Inne lokaty na finansowanie inw.	17.940	15.314	+ 2.626
Razem	102.810	91.731	+ 11.079

Jak widać z podanych cyfr najpoważniejszą dynamikę wykazał Spółeczny Fundusz Oszczędnościowy, który wzrósł na przestrzeni jednego

miesiąca o 3.761 mil. Pozostałe pozycje składające się na lokaty celowe wykazały prawie równomierny wzrost, przy czym zaznaczyć należy, że w miesiącu sprawozdawczym pojawiła się już lokata Funduszu Gospodarki Mieszkaniowej w wysokości 53 mil.

Z kapitałów obcych typu wkładów na wkłady terminowe i oszczędnościowe przypada 21.540 mil. a na r-ki bieżące 17.523 mil. Przy czym wkłady terminowe i oszczędnościowe powiększyły się w październiku o 2.129 mil., natomiast r-ki bieżące wykazały spadek o 183 mil. Środki uzyskane z NBP obniżyły się w październiku o 1.184 mil. do stanu 48.881 mil. Również stopień refinansowania obniżył się bardzo poważnie, gdyż o 3,0% do stanu 24,8%.

Państwowy Bank Rolny (PBR). W związku ze społeczną i gospodarczą przebudową wsi, PBR otacza opieką finansową gospodarstwa małorolne, stosując przy uzyskiwaniu kredytów daleko posunięte ułatwienia natury formalnej. Kredytowanie drobnego rolnictwa odbywa się po zaciągnięciu opinii Związku Samopomocy Chłopskiej, który ustala z Bankiem celowość kredytu, jego wysokość oraz terminy spłat. W ten sposób prowadzona akcja zaopatrywania rolnictwa w środki finansowe, pozwoli drobnemu rolnictwu na uzupełnienie swego majątku ruchomego w postaci niezbędnych maszyn rolniczych oraz na uzupełnienie inwentarza żywego. Braki powyższe szczególnie odczuwało rolnictwo powstałe z parcelacji majątków ziemskich. Wspomniana pomoc finansowa wpłynęła bezwątpienia na poprawę jakości i wielkości produkcji rolnej i u niezależni w dużym stopniu drobne rolnictwo od gospodarstw większych.

Stan bilansowy kredytów PBR wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 11.590 mil. do 68.275 mil. Decydujący wpływ na wzrost ogólnej akcji kredytowej wywarły kredyty obrotowe, które powiększyły się w październiku o 10.380 mil. do stanu 48.792 mil., natomiast kredyty inwestycyjne wzrosły zupełnie nieznacznie, gdyż o 1.210 mil. do 19.489 mil.

Z kredytów obrotowych najpoważniejsza kwota przypada na finansowanie państwowego handlu hurtowego. Stan tych kredytów wyniósł w październiku 22.962 mil. wzrastając w okresie sprawozdawczym o 9.522 mil. Dynamika kredytów w tej grupie gospodarczej powodowana jest prawie wyłącznie udzieleniem nowych kredytów na zakup zboża, dokonywanego przez Polskie Zakłady Zbożowe. P. Z. Z. spełniają podwójną rolę, gdyż z jednej strony gromadzą interwencyjne za-

pasy zboża, które będą rzucone na rynek w okresie ograniczonej podaży, czyli na wiosnę, z drugiej zaś strony skupując zboże w okresie poźniwym, po ustalonych cenach, nie dopuszczając do zniżki cen zboża, co w konsekwencji doprowadziłoby do nieopłacalności produkcji rolnej i rozwarcia nożyc cen (rolnictwo - przemysł). Na powyższe cele PZZ otrzymały w miesiącu wrześniu ca 6 mld. kredytów, zaś w miesiącu sprawozdawczym ca 8 mld.

Następną, co do wielkości wykorzystanych kredytów, grupą gospodarczą jest rolnictwo. Kredyty obrotowe udzielone bezpośrednio na potrzeby rolnictwa wzrosły w październiku o 288 mil. do kwoty 15.171 mil. Przy czym najpoważniejsze sumy przypadają na finansowanie siewów i orki, na nawozy oraz na cele ogólnogospodarskie.

Jeżeli chodzi o finansowanie przemysłów przez PBR, to na ten cel wzrosły kredyty o 744 mil., osiągając stan 9.731 mil. W ramach przemysłów finansowano przede wszystkim przemysł spożywczy i przetwarzający płody rolne i hodowlane. Z przemysłu spożywczego na przemysł olejarski przypada ca 4 mld. i mniejsze kwoty na przemysł kawowy i drożdżowy. Poważna kwota kredytów przypada na przemysł przetworów rybnych, mięsnych i konserwowych (ca 2 mld.) oraz na krochmalnie i gorzelnie (ca 2 mld.).

Pozostałe grupy gospodarcze partycypują w ogólnej sumie kredytów obrotowych kwotami zupełnie nieznacznymi.

Z kredytów inwestycyjnych (19,5 mld.), które uległy nieznacznej dynamice, większość przypada na rolnictwo (11,6 mld.), reszta zaś na budownictwo, przemysł i leśnictwo.

Operacje bierne PBR nie wykazały takiej dynamiki rozwojowej, jak operacje czynne. I tak wkłady oszczędnościowe i terminowe powiększyły się zaledwie o 4 mil. i osiągnęły stan 392 mil., a rachunki bieżące wzrosły tylko o 88 mil. do 13.808 mil. Odnosnie obrotów na rachunkach bieżących należy podkreślić charakterystyczny a zarazem korzystny fakt ich kształtowania się. Otóż wpłaty na rachunki bieżące osiągnęły stan 25,2 mld., z czego wpłat gotówkowych było zaledwie 2,8%, z wypłat zaś w wysokości 25,1 mld. gotówką wypłacono 6,8%. Jak widać więc, mimo, że PBR dokonuje obrotów przeważnie z sektorem rolniczym, który w przeważającej mierze nie podlega obowiązkowi uczestnictwa w obrotach bezgotówkowych, procent wypłat i wpłat gotówkowych kształtuje się na zupełnie nieznacznym poziomie.

Lokaty celowe przeznaczone na finansowanie akcji inwestycyjnej, wzrosły w październiku o 416 mil. do stanu 16.505 mil.

Na skutek słabego dopływu kapitałów, Państwowy Bank Rolny zmuszony był do znacznego wykorzystania kredytów refinansowych w NBP. Stan tych kredytów powiększył się w październiku o 9.449 mil. do kwoty 35.431 mil. Zwiększone wykorzystanie środków banku emisyjnego spowodowało automatycznie wzrost stopnia refinansowania w NBP o 6,0% do 51,8%.

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (B. G. S.).

Od pewnego okresu obserwujemy tendencję zmniejszającego się zapotrzebowania na środki finansowe banku ze strony spółdzielczości. Podczas gdy w sierpniu kredyty BGS powiększyły się o 4.477 mil., to we wrześniu wzrost wyraża się kwotą 2.411 mil., a w październiku wzrost akcji kredytowej był jeszcze niższy i wynosił 1.253 mil. Stan bilansowy kredytów BGS kształtował się w październiku na wysokości 46.758 mil. Z podanego wzrostu kredytów, w wysokości 1.253 mil., na powiększenie się kredytów obrotowych przypada 1.215 mil., przy czym kredyty te osiągnęły stan 40.819 mil. i na kredyty inwestycyjne przypada 38 mil., które osiągnęły kwotę 5.939 mil.

Jeżeli chodzi o kredyty obrotowe, to najpoważniejszy procent (51,2%) przypada na centrale gospodarcze rolnicze i pozarolnicze, następnie 25,1% na spółdzielnie rolnicze, a to przede wszystkim na powiatowe i gminne spółdzielnie „Samopomocy Chłopskiej”. Kredyty dla spółdzielni handlowych stanowią 18,8% przy czym w tej grupie spółdzielni najpoważniejsze kwoty przypadają na spółdzielnie spożywców, następnie na spółdzielnie wydawnicze i na spółdzielnie zamknięte i ich zrzeszenia. Pozostały procent kredytów obrotowych dotyczy spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych wiejskich i miejskich oraz spółdzielni pracy.

Z kredytów inwestycyjnych najpoważniejsze sumy udzielono dla rolnictwa na akcję siewną (3.261 mil.) oraz na inwestycje dla spółdzielczego handlu hurtowego i detalicznego (910 mil.). Z pozostałej sumy na budownictwo przypada 674 mil., na przemysł 516 mil. i na transport (przeważnie samochodowy) 101 mil. Z ogólnej sumy kredytów inwestycyjnych na realizację planu inwestycyjnego na rok 1948 przypada 2.289 mil. a na plan z roku 1947 przypada 2.581 mil. Pozostała kwota dotyczy planów z lat ubiegłych oraz kredytów inwestycyjnych pozaplanowych.

Operacje bierne BGS na odcinku wkładów terminowych i oszczędnościowych uległy nieznacz-nemu obniżeniu o 1 mil. do 361 mil., natomiast silniejszy odpływ sum zanotowano na rachunkach bieżących, które obniżyły się o 955 mil. do stanu 10.497 mil. Z pozostałości na rachunkach bieżących w wysokości 10.497 mil. na centrale gospodarcze przypada 4.178 mil. oraz na związki zawodowe, partie polityczne i instytucje społeczne 2.250 mil.; reszta należy do różnych rodzajów spółdzielni i przedsiębiorstw spółdzielczych.

Lokaty celowe wzrosły w BGS o 500 mil. do 5.100 mil.

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego, podobnie jak PBR odczuwał w miesiącu sprawozdawczym niedobór środków finansowych i z tych względów powiększył swoje obligo w NBP z tytułu kredytów refinansowych o 1.714 mil. do 29.409 mil. Automatycznie wzrósł stopień refinansowania o 1,9% do 62,8%.

Bank Handlowy w Warszawie (B. H. w W-wie). Stan bilansowy kredytów w BH w W-wie wzrósł w październiku o 2.716 mil. do kwoty 13.838 mil. Powyższa dynamika wywołana została prawie wyłącznie kredytami obrotowymi, które powiększyły się o 2.713 mil. do stanu 13.741 mil., natomiast kredyty inwestycyjne wzrosły tylko o 3 mil. do 97 mil.

Na podany wyżej wzrost kredytów obrotowych wpłynęło przede wszystkim znaczne nasilenie finansowania handlu. Kredyty obrotowe dla handlu wzrosły w miesiącu sprawozdawczym o 2.824 mil. do kwoty 12.017 mil. Z podanych wyżej kredytów gros przypada na finansowanie państwowych jednostek handlu zagranicznego. Udział BH w akcji finansowania prywatnego handlu stale się zmniejsza, gdyż działalność BH idzie w kierunku specjalizacji w finansowaniu handlu zagranicznego.

Kredyty dla przemysłów finansowych przez BH w W-wie obniżyły się o 163 mil. do stanu 1.288 mil. Z kredytów udzielonych dla przemysłu 90% sumy ogólnej przypada na finansowanie miejskiego przemysłu prywatnego.

Z pozostałej kwoty kredytów obrotowych wspomnieć należy jeszcze o kredytach dla przedsiębiorstw budowlanych, kredyty te wzrosły o 88 mil. i wynoszą na ultimo października 228 mil.

Operacje bierne BH w W-wie wykazały następujące zmiany: wkłady terminowe i oszczędnościowe wykazały spadek o 75 mil. do stanu 414 mil., rachunki bieżące powiększyły się o 41 mil. do 3.448 mil., natomiast stan lokat celowych nie

wykazał żadnych zmian, kształtując się na wysokości 101 mil.

Przy porównaniu rozmiarów akcji kredytowej ze stanem środków własnych B. H. w W-wie stwierdzamy znaczny niedobór środków pokrycia nawet po uwzględnieniu sum zakumulowanych w pozycji banki „loro“, która to pozycja wzrosła o 541 mil. do stanu 2.155 mil. W związku z tym, BH w W-wie zmuszony był do znacznego wykorzystywania środków uzyskanych z NBP w formie kredytów refinansowych. Kredyty refinansowe wzrosły w październiku o 2.509 mil. do 7.552 mil., co spowodowało jednocześnie wzrost stopnia refinansowania o 9,3% do 54,6%.

Bank Związku Spółek Zarobkowych (B. Z. Sp. Zarobk.). Spadek akcji kredytowej, jaki zaznaczył się w miesiącu ubiegłym uległ dalszemu pogłębieniu. Podczas gdy we wrześniu stan bilansowy kredytów obniżył się o 72 mil., to w październiku wystąpiło poważniejsze obniżenie się kredytów, gdyż o 306 mil.

Z ogólnego stanu kredytów w wysokości 3.143 mil., kredyty obrotowe wynoszą 2.906 mil. a kredyty inwestycyjne 237 mil. Przy czym spadek wykazały jedynie kredyty obrotowe, które obniżyły się o 307 mil., natomiast kredyty inwestycyjne wzrosły o 1 mil.

Jeżeli chodzi o podział kredytów obrotowych na grupy gospodarcze, to na rzemiosło przypada 953 mil., na handel 979 mil. i na przemysł 668 mil., na pozostałe grupy przypadają o wiele niższe kwoty kredytów. Wspomniane wyżej kredyty dla rzemiosła uległy najpoważniejszemu obniżeniu (—193 mil.), również obniżyły się kredyty dla handlu (—49 mil.) oraz dla przemysłu (—62 mil.).

Kredyty inwestycyjne wzrosły, jak już wspominaliśmy na wstępie, zupełnie nieznacznie, a udzielone były następującym grupom gospodarczym: dla rzemiosła 103 mil., dla przemysłu 83 mil. i dla handlu 19 mil., kredyty dla pozostałych grup stanowią zupełnie nieznaczne sumy.

Jeżeli chodzi o operacje bierne, to wkłady oszczędnościowe i terminowe wykazały spadek o 18 mil. kształtując się na wysokości 243 mil., natomiast rachunki bieżące wzrosły o 114 mil. do 1698 mil.

Stan lokat celowych pozostał bez zmiany i wynosił 205 mil.

Zmniejszający się nacisk ze strony Banku Związku Spółek Zarobkowych na środki NBP, spowodował zmniejszenie się stanu kredytów refinansowych o 240 mil. do 1364 mil. W związku

z tym stopień refinansowania obniżył się o 3,2% do 43,3%.

Banki Komunalne: Polski Bank Komunalny i Komunalny Bank Kredytowy. Ogólny stan kredytów udzielonych przez banki komunalne powiększył się w październiku zupełnie nieznacznie, gdyż o 45 mil. do kwoty 4.488 mil.

W Polskim Banku Komunalnym akcja kredytowa wzrosła o 67 mil. do 3.627 mil., przy czym kredyty obrotowe wykazały spadek o 57 mil. do 976 mil., a cały wzrost dokonał się na odcinku kredytów inwestycyjnych, które powiększyły się o 124 mil. do 2.651 mil.

Z kredytów obrotowych PBK., 381 mil. przypada na pożyczki udzielone w ramach Samorządowego Funduszu Wyrównawczego i 210 mil. na komunikację samochodową.

Kredytami inwestycyjnymi finansowano transport i komunikację (1.194 mil.), samorządowe przedsiębiorstwa użyteczności publicznej, rzeźnię i wodociągi (797 mil.) oraz budownictwo (126 mil.).

Z kapitałów obcych typu wkładów PBK posiada jedynie rachunki bieżące, które w miesiącu sprawozdawczym obniżyły się bardzo poważnie, gdyż o 423 mil. do stanu 274 mil.

Obniżyły się również lokaty celowe w PBK. o 163 mil. do 1945 mil.

Z kredytów refinansowych PBK nadal nie korzysta.

Komunalny Bank Kredytowy wykazał spadek kredytów o 22 mil. do 861 mil., przy czym kredyty obrotowe obniżyły się o 51 mil. do 347 mil., natomiast wzrosły kredyty inwestycyjne o 29 mil. do 514 mil.

Zarówno z kredytów obrotowych jak i inwestycyjnych w KBK korzystają wyłącznie urzędy i przedsiębiorstwa samorządowe.

Wkłady oszczędnościowe pozostały w KBK bez zmian i wynoszą 13 mil. Natomiast rachunki bieżące wykazały poważny spadek, gdyż obniżyły się one o 182 mil., kształtując się na wysokości 165 mil.

Lokaty celowe w KBK wzrosły o 47 mil. do stanu 447 mil.

Na skutek odpływu sum z rachunków bieżących, KBK był zmuszony w miesiącu sprawozdawczym do korzystania z kredytów refinansowych. Stan kredytów refinansowych wyniósł 69 mil., a stopień refinansowania wynosił w październiku 8%.

Komunalne Kasy Oszczędności (KKO). Stan kredytów rozprawdzonych przez KKO

obniżył się o 399 mil. do kwoty 8211 mil. Całość akcji kredytowej KKO dotyczy kredytów obrotowych, które udzielone zostały dla rolnictwa (3835 mil.), budownictwa (1294 mil.), handlu (997 mil.), rzemiosła (655 mil.) i przemysłu (866 mil.).

Wszystkie wyżej wymienione grupy gospodarcze wykazały spadek kredytów wykorzystanych w październiku i tak kredyty dla rolnictwa obniżyły się o 266 mil., dla budownictwa o 43 mil., dla handlu o 48 mil. i dla przemysłu o 13 mil.

Odnosnie operacji biernych, zanotowano w miesiącu sprawozdawczym wzrost wkładów oszczędnościowych i terminowych o 17 mil. do stanu 1094 mil. oraz poważne powiększenie się rachunków bieżących, gdyż o 1.133 mil. do kwoty 14.281 mil.

Lokaty celowe KKO pozostały bez zmian, kształtując się na wysokości 4 mil. Z kredytów w NBP, Komunalne Kasy Oszczędności nadal nie korzystają.

Pocztowa Kasa Oszczędności (KKO). Stan i dynamikę wkładów czekowych i oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności w miesiącach sierpniu, wrześniu i październiku 1948 r. ilustruje tabela Nr 31.

Tabela 31 Wkłady czekowe i oszczędnościowe w PKO (w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Wkłady czekowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Wkłady oszczędn.	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Stosunek procen- towy wkładów oszczędn. do wkładów czekow.
1	2	3	4	5	6	7	8
sierpień	11.047	118	301	213	11.348	120	2,7
wrzesień	11.755	126	295	209	12.050	127	2,5
październik	11.756	126	287	204	12.043	127	2,4

Wkłady czekowe prawie nie uległy zmianie w okresie sprawozdawczym. Natomiast wkłady oszczędnościowe, po zaobserwowanej w miesiącu poprzednim tendencji spadkowej (o 4 punkty wskaźnikowe), zmniejszyły się w miesiącu sprawozdawczym w stopniu nawet nieco silniejszym, mianowicie o dalsze 5 punktów. Dalsze pogłębianie się tendencji spadkowej na odcinku wkładów oszczędnościowych musimy podkreślić jako objaw bezwzględnie niekorzystny.

W ogólnej sumie wkładów czekowych w wysokości 11756 mil. partycypuje przede wszystkim sektor państwowy — 50%, następnie sektor prywatny — 30%, a na sektor samorządowy i sektor spółdzielczy przypada odpowiednio 15% i 5%.

W porównaniu z miesiącem poprzednim udział sektora państwowego w sumie wkładów czekowych zmniejszył się z 57% na 50% na rzecz sektora samorządowego i prywatnego.

Jeśli chodzi o politykę lokacyjną Pocztowej Kasy Oszczędności to w porównaniu z miesiącem wrześniem nastąpiły w miesiącu sprawozdawczym następujące zmiany: wzrosły lokaty w bankach z 44% na 60% (dotyczy to głównie BGK), a zmniejszyły się w biletach skarbowych z 33% na 21%.

Narodowy Bank Polski (kredyty bezpośrednie). Zaobserwowana w miesiącach poprzednich tendencja zmniejszania się nacisku na kredyty obrotowe ze strony przedsiębiorstw finansowanych bezpośrednio przez NBP, uległa w miesiącu sprawozdawczym bardzo silnemu pogłębieniu, czego wyrazem jest ogólny spadek obligacji w wysokości 5234 mil.

Korzystna ta tendencja wystąpiła głównie na skutek uruchomienia dotacji z rachunku Sum Obrotowych M.P. i H. dla poszczególnych przemysłów na uzupełnienie własnych środków obrotowych w granicach normatywów.

Poszczególne rodzaje kredytów bezpośrednich wykazały następujące zmiany. Kredyty na zaopatrzenie spadły o 4610 mil., w tym kredyty importowe — 2.128 milionów. Kredyty na produkcję zmniejszyły się o 477 mil., a kredyty udzielone zbytwi spadły ogółem o 145 mil.,

przy czym kredyty eksportowe wzrosły dość znacznie, bo aż o 3074 mil. Jak widzimy tendencją spadku obligacji objęła wszystkie trzy odcinki działalności przemysłowej, tj. zaopatrzenie, produkcję i zbyt. Wyjątek stanowiły kredyty eksportowe.

Kredyty udzielone na finansowanie zaopatrzenia zmniejszyły się w obrębie wszystkich przemysłów, poza przemysłem cukrowniczym, papierniczym i elektrotechnicznym, które wykazały lekką wyżkę obligacji. Najsilniej spadło obligo przemysłu włókienniczego i to zarówno w odniesieniu do zaopatrzenia krajowego (—1243 mil.), jak i zagranicznego (—1713 mil.). Drugim z kolei przemysłem, którego obligo wykazało znaczną tendencję spadkową, był przemysł hutniczy (—1004 mil.). Tendencję spadkową (w mniejszym jednak stopniu aniżeli w dwóch powyższych przemysłach) zaobserwowano również w odniesieniu

do przemysłów: węglowego, metalowego, drzewnego, chemicznego i skórzanego. Jeśli chodzi o spadek kredytów, udzielonych na finansowanie zaopatrzenia przemysłów: włókienniczego, hutniczego, węglowego i drzewnego, to wywołany on został właśnie przede wszystkim uruchomieniem dotacji na uzupełnienie normatywnych środków obrotowych.

Znaczny wzrost kredytów na zbyt zagraniczny (eksport) zanotowano jedynie w przemyśle hutniczym, włókienniczym i skórzanym.

e) **Rachunki żyrowe NBP.** Tabela Nr 32 ilustruje stan pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych (łącznie z rachunkami żyrowymi specjalnymi) oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie z ultimo 1947 r.

Tabela 32

Pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych NBP

(w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Pozostał. na r-kach żyrowych	Wskaźn. stanu ult. 47 = 100	O b r o t y						Stosunek obrotów bez- gotówk. do obrotów ogólnych
			Gotów- kowe	Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Bezgo- tówkowe	Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Razem	Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
sierpień	81.236	189	56.425	101	1.006.657	114	1.063.082	114	94,7
wrzesień	79.044	184	64.378	116	1.120.073	127	1.184.451	127	94,6
październik	87.574	204	72.505	130	1.138.694	129	1.211.199	129	94,0

Wzrost zapotrzebowania na środki obrotowe, potrzebne do sfinansowania zaopatrzenia w przemyśle cukrowniczym, pozostaje w ścisłym związku z akcją siewną, zakupami nawozów sztucznych oraz udzielaniem zaliczek dla plantatorów buraków cukrowych. Wzrost obliga przemysłu papierniczego i elektrotechnicznego był nieznaczny i spowodowany został normalnymi zakupami surowców w okresie przedzimowym.

Kredyty na produkcję zmniejszyły się o 477 mil. Spadek ten nie był wyrazem jednolitej tendencji, jaką zaobserwowaliśmy w zaopatrzeniu ale wręcz przeciwnie, poważnemu stosunkowo zmniejszeniu się zadłużenia takich przemysłów jak cukrowniczy, (—1754 mil.), metalowy (—278 mil.), elektrotechniczny (—248 mil.) i papierniczy (—137 mil.), towarzyszył równoczesny wzrost obliga przemysłów: włókienniczego (+914 mil.), skórzanego (+ 587 mil.), i węglowego (+ 552 mil.).

Spadek obliga przemysłów wyżej wymienionych nastąpił podobnie jak i przy zaopatrzeniu, na skutek udzielenia dotacji z rachunku Sum Obrotowych.

Obligo zbytu obniżyło się wydatnie na odcinku obrotów krajowych (—3219 mil.), wzrastając natomiast znacznie w obrotach zagranicznych (kredyty eksportowe +3074 mil.).

Poważny spadek kredytów na zbyt krajowy wystąpił głównie w przemyśle skórzanym i włókienniczym; w pierwszym — głównie na skutek znacznej poprawy na odcinku inkasa należności od jednostek budżetowych, w drugim zaś—przede wszystkim na skutek zwiększonych wpływów ze sprzedaży.

W miesiącu sprawozdawczym notujemy znaczne powiększenie się pozostałości na rachunkach żyrowych. Wzrosły one mianowicie o 8530 mil. do kwoty 87574 mil. Wzrost wyrażony w procentach wyniósł 20% (przy podstawie z ultimo 1947 r.). Zmiany stanu pozostałości na rachunkach żyrowych poszczególnych grup klientów kształtowały się następująco. Wzrosły pozostałości instytucji państwowych i samorządowych o 2665 mil., przedsiębiorstw państwowych—o 3055 mil. oraz pozycje „przekazy w drodze“ i „sumy zwrotne“, a zmniejszyły się pozostałości instytucji kredytowych o 446 mil. oraz firm i osób prywatnych o 8 mil.

Obroty na rachunkach żyrowych wykazały dalszy wzrost. Silniejszą dynamikę obserwujemy w obrotach gotówkowych niż w obrotach bezgotówkowych. Pierwsze powiększyły się w okresie sprawozdawczym o 14%, drugie o 2% (przy podstawie z ultimo 1947 r.).

Stosunek obrotów bezgotówkowych do obrotów ogólnych obniżył się o 0,6% do 94%.

f) **Bilety skarbowe.** Wpływy Skarbu Państwa ze sprzedaży biletów skarbowych osiągnęły na ultimo października kwotę 5764 mil., t.j. o 1458 mil. mniej, niż w miesiącu poprzednim. Stan sprzedaży poszczególnych emisji biletów skarbowych, po uwzględnieniu wymiany na gotówkę przedstawia się następująco: sprzedaż biletów I emisji w porównaniu z miesiącem poprzednim nie uległa zmianie i wyniosła 1 mil.; stan sprzedaży biletów II i III emisji zmniejszył się: II emisji o 7 mil. do 22 mil., III emisji o 1546 mil. do 2256 mil., natomiast sprzedaż biletów IV emisji wykazała wzrost o 95 mil. do 3485 mil.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych
(w milionach odpólnych jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok			WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok		
	IX	VIII	VII		IX	VIII	VII
Narodowy Bank Polski *)				Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.300
Kredyty gospodarcze	205.366	199.549	190.560	Obieg bank. (now. i starych)	3.121	3.194	3.177
Obieg biletów bankowych . .	115.414	113.919	110.737	Wkłady rządowe	504	523	625
Natychmiast płatne zobow. .	47.482	45.512	42.310	„ zablokowane	648	601	553
				„ inne	229	228	200
U. S. A.				Narodowy Bank			
(12 banków Fed. Rez.)				Szwajcarski			
Parytet menn. 1 \$ = 0,8887 g				Kurs urzęd. 1 \$ = 4,29 fr. szw.			
czystego złota				Złoto	5.774	5.607	5.560
Certyfikaty złote	22.603	22.465	22.407	Dewizy	174	145	124
Walory państwowe	23.413	21.577	21.325	Pożyczki i dyskonto	89	78	149
Dyskonto, pożyczki przem.				Banknoty w obiegu	4.322	4.246	4.233
i akcepty	325	323	318	Natychmiast płatne zobow..	1.326	1.179	1.202
Obieg banknotów	24.024	23.935	23.771				
Wkłady banków członk. . .	19.986	17.679	17.696	Bank Szwecji			
Wkłady rządowe	1.664	1.919	1.755	Kurs urzęd. 1 \$ = 3,60 k. sz.			
Inne i zagraniczne wkłady .	843	864	1.067	Złoto	178	178	178
Bank Anglii				Walory państw. i pożyczki			
Parytet 1 \$ = 0,248 £.				dla Narod. Urzędu Długów	2.989	3.101	2.866
Banknoty — w obiegu . . .	1.236	1.249	1.285	Weksle krajowe i pożyczki	160	110	209
Banknoty — w dep. bankow.	64	51	15	Obieg banknotów	2.884	2.824	2.784
Złote monety i sztaby . . .	—	—	—	Wkłady państwowe	616	595	644
Rządowe dług i walory . .	1.299	1.299	1.299	„ inne	108	218	119
Wkłady publiczne	22	10	—	Czechosłowacki Bank			
Wkłady banków	300	307	311	Narodowy			
Inne wkłady	93	95	89	Parytet 1 \$ = 50 kor. czes.			
Bank Francji				Złoto i dewizy	3.922	3.505	3.403
Parytet 1 \$ = 214 fr. fr.				Dyskonto	18.758	17.246	15.849
Złoto	52.817	52.817	52.817	Lombard walorów	2.957	3.034	3.095
Portfel walorów. pryw. i publ.	166.438	164.589	169.875	Banknoty w obiegu	65.153	64.018	61.517
Pożyczki rządowe:				Rachunki żyrowe	1.094	844	1.773
a) za koszty okupacji. . .	426.000	426.000	426.000	Węgierski Bank Narodowy			
b) pożyczki tymczasowe . .	160.700	165.500	153.200	Parytet menn. 1 forint =			
c) pożyczki stałe (3 poz.).	120.000	120.000	120.000	= 0,7570 g. czystego złota			
Obieg banknotów	910.633	877.411	836.662	Złoto	496	505	453
Salda kred. r-ków bieżących	193.819	196.626	226.015	Dewizy	93	102	50
Bank Belgii				Dyskonto i walory	759	1.435	1.731
Parytet 1 \$ = 43,83 fr.				Dług rządowy	340	340	340
Złoto	28.190	28.186	27.922	Obieg banknotów	2.507	2.413	2.224
Dewizy	10.890	11.239	11.336	Natychmiast płatne zobow.	349	313	334
Prywatne pożyczki i r-ki . .	3.868	6.376	4.756	Bank Finlandii			
Pożyczki rządowe	35.000	50.000	49.995	Kurs clearin. 1 \$ = 135 mkf.			
Rachunki zablokowane . . .	—	78.676	78.671	Złoto	268	268	268
Obieg banknotów	82.359	82.636	81.112	Dewizy	610	544	592
Prywatne r-ki bieżące . . .	2.995	2.628	2.103	Weksle krajowe	37.140	37.404	36.755
Bank Holenderski				Walory krajowe	648	1.419	1.077
Parytet 1 \$ = 2,65 guld.				Banknoty w obiegu	28.189	28.078	27.371
Złoto	456	456	482	Salda rachunków bieżących	2.057	1.308	1.372
Dewizy	447	451	449	Salda zagranicznych r-ków			
Pożyczki i dyskonto	148	147	147	clearingowych	3.255	4.051	4.060

*) Dane bardziej aktualne podajemy w dziale: »Sytuacja ekonomiczna Polski — Rynek pieniężny«.

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIENI GOSPODARCZYCH*Dr Stefan Perczyński***K R Y Z Y S D E W I Z O W Y W S Z W E C J I**

Sytuacja gospodarcza Szwecji początkowo po zakończeniu wojny 1945 r. znacznie pomyślniejsza niż w innych krajach europejskich, z wyjątkiem Szwajcarii, kształtuje się obecnie pod znakiem tendencji inflacyjnych i kryzysu dewizowego. Tendencje inflacyjne, znamionujące coraz dobitniej rozwój gospodarki szwedzkiej, powstały pod wpływem pogłębiających się nadal rozbieżności między produkcją a popytem na skutek nadmiaru siły nabywczej na rynku krajowym. Nadmiar siły nabywczej, oceniany na ca 1,8 mlrd. kr. szw. w 1947 r. a ca 3 mlrd. kr. szw. w 1948 r., wywodzi się z różnych źródeł. Obok zwiększonych w porównaniu do okresu przedwojennego wydatków państwowych i stosowania polityki niskiej stopy procentowej, duży wpływ wywarły tu takie posunięcia, jak zrewaluowanie korony, zniesienie obowiązującego w okresie wojny ustawowego zawieszenia podwyżki płac oraz obniżenie podatków. Rewaluacja korony szwedzkiej w lipcu 1946 r. o 16,7% nastąpiła przede wszystkim w obawie przed silnym wzrostem cen światowych w związku z przewidywaną zwyżką cen w USA. Poprzez potanie importu i ograniczenie eksportu rewaluacja korony szwedzkiej miała wywrzeć wpływ na ceny krajowe w kierunku zniżkowym i w ten sposób przeciwstawić się rozwojowi niezdrowego boom'u oraz wzrostowi zatrudnienia do rozmiarów niepożądanych. Oczekiwane skutki rewaluacji korony szwedzkiej nie nastąpiły, bowiem zniesiono jednocześnie stosowane w okresie wojny ustawowe zawieszenie podwyżki płac i cen, zwiększono renty starcze, oraz obniżono podatki — wszystko to celem podniesienia siły nabywczej szerokich mas. Ogólna suma płac wzrosła w 1946 r. w porównaniu do 1939 r. o ca 85%, podczas gdy czynnik wytwórczości tylko ca 24%. W kwietniu 1948 r. nastąpiła dalsza podwyżka płac.

Osiągnięcie równowagi między podażą i popytem, drogą zwiększenia krajowej produkcji przemysłowej przedstawia się wysoce problematycznie w związku z coraz bardziej odczuwanym brakiem rąk roboczych i surowców a częściowo również artykułów wyposażeniowych. Wyrąbanie prastarych lasów na północy kraju ścieśniło poważnie bazę surowcową dla nader ważnych gałęzi wytwórczych, jak produkcji celulozy, miazgi drzewnej itp. Inne branże zależne są od dopły-

wu surowców, maszyn i części zamiennych z zagranicy, co wobec istniejącego kryzysu dewizowego staje się coraz bardziej poważnym problemem.

Zneutralizowanie nadmiaru siły nabywczej w kraju drogą odtworzenia równowagi od strony zwiększonej podaży towarów okazało się zdecydowanie nieosiągalne, wobec czego wprowadzono ostatnio m.i. ostre ograniczenia na odcinku działalności budowlanej, zwiększono ciężary podatkowe i opłaty komornego, podwyższono ceny na niektóre artykuły żywnościowe, osiągając jednocześnie zgodę związków robotniczych na niepodnoszenie płac do końca 1948 r. Projektowane są ponadto pewne ograniczenia zysków przedsiębiorstw. Należy podkreślić, że nadmiar siły nabywczej w kraju, spotęgowany szczególnie w pierwszych kwartałach 1948 r., działał w tym kierunku, iż rynek wewnętrzny pochłaniał zbyt wielką część produkcji krajowej, konkurując szkodliwie z rynkami zagranicznymi w odniesieniu do produktów eksportowych Szwecji. Czynnikiem hamującym eksport szwedzki okazała się rewaluacja korony szwedzkiej, czyniąc ceny szwedzkie za wysokie wobec cen zagranicznych.

Napięcie inflacyjne, wywołane rozbieżnością między siłą nabywczą społeczeństwa, a podażą towarów, przyczyniło się w dużym stopniu do zaostrenia sytuacji na odcinku handlu zagranicznego i kryzysu dewizowego Szwecji. Bilans handlowy stawał się coraz bardziej pasywny w związku z tym, że eksport nie nadążał za nadmiernym wzrostem importu. Saldo wymiany towarowej z zagranicą kształtowało się ujemnie już przed wojną, jednak wyrównywane było wówczas wpływami z innych pozycji bilansu płatniczego. Dzięki utrzymaniu neutralności, Szwecja zwiększyła poważnie swą siłę gospodarczą w okresie wojny. Po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku Szwecja była w stanie udzielić zagranicy poważnych kredytów oraz zwiększyć początkowo swój eksport, gdyż rynek światowy, zwłaszcza europejski, przedstawiał wówczas dużą chłonność. Bilans handlowy wykazał w 1945 r. aktywne saldo w wysokości 674 mil. kr. szw. Jednak osiągnięta nadwyżka bilansowa została zużyta całkowicie w ciągu kilku następnych miesięcy na skutek silniejszego wzrostu importu od eksportu. Rok 1946 przyniósł deficyt bilansu handlowego

W wyniku przeprowadzonej zmiany kierunków handlu zagranicznego Szwecji w 1948 r. oraz w związku z niedostatkim dolarowym wymiana towarowa Szwecji z niektórymi krajami w okresie pierwszych siedmiu miesięcy roku bieżącego w porównaniu do ubiegłego miała następujący przebieg (w mil. kr. szw.):

K r a j e:	I m p o r t		E k s p o r t		S a l d o ±	
	1947 r. I	— 1948 r. — VII	1947 r. I	— 1948 r. — VII	1947 r. I	— 1948 r. — VII
Kraje waluty twardej:						
USA	875	467	186	204	— 689	— 263
Argentyna	115	85	80	116	— 35	+ 31
Brazylia	67	55	44	47	— 23	— 8
Szwajcaria	138	41	54	65	— 84	+ 24
Portugalia	18	8	26	20	+ 8	+ 12
Kraje inne:						
W. Brytania	242	449	242	341	0	— 108
Belgia Lux	157	229	101	130	— 56	— 99
Francja	103	143	100	123	— 3	— 20
Holandia	87	133	74	128	— 13	— 5
Polska	71	146	39	57	— 32	— 89
Australia	23	45	22	59	— 1	+ 14

Na szczególną uwagę zasługuje wymiana towarowa z USA i W. Brytanią. Podczas, gdy w podanym okresie import szwedzki z USA spadł prawie o połowę, to przywóz z W. Brytanii wykazał wzrost bez mała dwukrotny. Eksport w tym czasie zwiększył się do obu krajów, jednak w znaczenie większym stopniu do W. Brytanii. Rozwój ten wzmógł się jeszcze bardziej w następnych miesiącach 1948 r.; w ciągu sierpnia i września przeciętny import z W. Brytanii wyniósł 81 mil. kr. szw. wobec 64 mil. kr. szw. w poprzednich miesiącach. Import przeciętny z USA stanowił odpowiednio 40 mil. i 67 mil. kr. szw. Eksport przeciętny w sierpniu i wrześniu 1948 r. wykazał wzrost, prawie nieznaczny (z 49 mil. do 53 mil. kr. szw.) do W. Brytanii, natomiast w odniesieniu do USA spadł, mimo kontynuowanych wysiłków, z 30 mil. do 22 mil. kr. szw. Przesunięcie kierunków importu szwedzkiego w 1948 r. pogorszyło poważnie bilans handlowy Szwecji z W. Brytanią. Już w kwietniu 1948 r. nastąpiło silne zmniejszenie rezerw szterlingowych Szwecji, w związku z czym dotychczasowy kryzys dolarowy i frankowy (frank szwajcarski) zamienił się na ogólny kryzys walutowy.

Wzrastające trudności na odcinku wymiany towarowej i kształtowanie się zapasu dewiz w ciągu I-półrocza 1948 r. zmuszały do dalszych, drastycznych cięć po stronie importu, zwłaszcza w odniesieniu do krajów o walutach twardych. Pierwotny plan handlu zagranicznego na 1948 r. przewidywał eksport na 3675 mil. kr. szw.; przewidywane saldo ujemne 670 mil. kr. szw. miało być pokryte dochodami z t.zw. pozycji niewidzialnych bilansu płatniczego. Rozwój faktyczny bilansu płatniczego w I półroczu 1948 r. nie szedł jednak w kierunku spodziewanym. Należało liczyć się z poważnie znaczącym niedoborem

rocznym w bilansie handlowym niż 670 mil. kr. szw. To też ogólna suma importu na cały rok 1948 została w lipcu 1948 r. zredukowana o 1400 mil. kr. szw., przy czym import ze strefy dolarowej został obcięty na II półrocze 1948 r. do ca 10% odpowiedniej kwoty z 1947 r. Import z USA i Kanady, wynoszący jeszcze w I półroczu 1948 roku ca 428 mil. kr. szw., (w tym z USA ca 400 mil. kr. szw.) został ustalony na II półrocze 1948 r. w wysokości 180 mil. kr. szw. Import z W. Brytanii ma wynosić w II półroczu 1948 r. w myśl ostatniej umowy handlowej, ca 900 mil. kr. szw.; eksport szwedzki do W. Brytanii ma wzrosnąć w tym czasie o 130 mil. kr. szw. do wysokości 650 mil. kr. szw. Należy podkreślić, że redukcja ogólnej sumy rocznego importu Szwecji, mimo powiększenia napięcia inflacyjnego w kraju, była częściowo konieczna na skutek tego, że planowany wzrost eksportu w 1948 r. nie zaistniał w stopniu przewidywanym.

Na mniej pomyślny rozwój eksportu szwedzkiego od planowanego na 1948 r. wpłynęły m. i. takie czynniki, jak niedostateczna ilość pracy i surowców, absorbowanie przez rynek wewnętrzny za dużej części produkcji krajowej na skutek nadmiaru siły nabywczej w kraju, zbyt wysokie ceny niektórych artykułów eksportowych Szwecji, wywołane rewaluacją korony szwedzkiej. Brak surowców wpłynął na ograniczenie produkcji takich przemysłów eksportowych, jak wytwórczości miazgi drzewnej i celulozy. Eksport żelaza i stali oraz maszyn i wyrobów żelaznych zmniejszył się częściowo wskutek odczuwanego w odnośnych przemysłach braku sił roboczych a częściowo z powodu trudności walutowych w krajach, będących importerami wyrobów szwedzkich.

Według projektu 5-letniego planu gospodar-

czego Szwecji, opracowanego w ramach planu Marshalla, eksport szwedzki ma być zwiększony o 25% przy równocześnie poważnej redukcji importu, celem zrównoważenia szwedzkiego bilansu handlowego. Zrównoważenie bilansu dolarowego ma nastąpić drogą podniesienia eksportu do strefy dolarowej do 14% całego volumenu szwedzkiego oraz drogą zmniejszenia importu z krajów o twardej walucie. Plan przewiduje wzrost eksportu m. in. stali w 1953 r. o 100% i artykułów drzewnych o 20%. Ogólnie plan przewiduje wzrost eksportu towarowego o dol. 227 mil. oraz eksportu niewidzialnego o dol. 77 mil. Zrównoważenie deficytu płatniczego wynoszącego w 1947 roku dol. 400 mil., wymagać więc będzie redukcji importu o dol. 96 mil. Koncentracja wysiłków produkcyjnych ma być skierowana według omawianego planu przede wszystkim na odcinek produkcji żelaza i stali, papieru, miazgi drzewnej i innych artykułów drzewnych oraz maszyn. Wrost produkcji ma wynieść ogólnie co 10%. Wykonanie projektowanego planu 5-letniego wymagać będzie wielkiego wysiłku ze strony rządu i społeczeństwa szwedzkiego. Należy podkreślić, że realizacja planu może mieć pewne widoki, jeśli m. i. nie wzrosną ceny światowe oraz płace w Szwecji. Plan przewiduje podniesienie przeciętnego poziomu stopy życiowej o 5%. Ewentualny wzrost płac i dochodów ponad ten poziom musi oddziaływać inflacyjnie, a tym samym zagrażać wykonaniu planu. Z dotychczasowego kształtowania się wskaźników produkcji można stwierdzić, że realizacja planu napotykać będzie na duże trudności. Po osiągnięciu punktu szczytowego w kwietniu 1948 r. wskaźnik produkcji spadł w ciągu następnych trzech miesięcy o trzy punkty do poziomu 133 (1935 r. = 100). W przeciwieństwie do tego wskaźnik cen hurtowych, wzrastający stale w ciągu roku z wyjątkiem lipca, osiągnął

wał w sierpniu 1948 r. poziom najwyższy — 217. Należy nadmienić, że ostatni raport Szwedzkiego Instytutu Badań Gospodarczych zwraca szczególną uwagę na niekorzystne perspektywy dla eksportu szwedzkiego w związku z wysokim poziomem płac, widząc możliwość zneutralizowania tego ciężaru jedynie poprzez redukcję płac w kraju bądź poprzez obniżenie się kursu korony szwedzkiej. Problem ewentualnej dewaluacji korony omawiany był ostatnio przez prof. B. Ohlin'a w parlamencie szwedzkim.

Przerost konsumpcyjnej siły nabywczej społeczeństwa szwedzkiego, który sprawia, że ewentualne nadwyżki przemysłu eksportowego ulegają skonsumowaniu wewnątrz kraju, dalej dokonywane pewne zmiany strukturalne w przemyśle oraz trudności surowcowe nie rokurają większych nadziei na poważniejszy wzrost eksportu szwedzkiego w najbliższych latach. Niezbędna będzie prawdopodobnie redukcja importu planowanego na 1949 r., bowiem środki finansowania deficytowej wymiany towarowej z zagranicą zostały już zupełnie wyczerpane. Oczywiście pewną ulgę stanowić będzie przypływ walut w ramach planu Marshalla. Ogólne kwoty pomocy amerykańskiej dla Szwecji w planie Marshalla na pierwszy rok operacyjny (do 10. VI. 1949 r.) wynoszą dol. 47 mil., z czego na pożyczkę zwrotną przypada dol. 10 mil. Z pożyczki tej dol. 6 mil. przeznaczono na zakup produktów naftowych, pozostałe dol. 4 mil. — na zakup maszyn, żelaza i chemikali. Pożyczka udzielona została na 25 lat przy stopie procentowej w wysokości 2,5%, spłata rat amortyzacyjnych półrocznych po dol. 180 tys. rozpocznie się w 1956 r. Poważniejsze odciążenie dewizowe przyniesie tzw. międzyeuropejska umowa płatnicza, która umożliwi Szwecji użycie w wymianie towarowej z zagranicą sald zamrożonych (np. w Norwegii).

Ważniejsze pozycje bilansowe Riksbanku w mil. koron

Stan na koniec okresu		Złoto	Dewizy	Portfel wekslowy	Papiery wartościowe	Obieg banknotów	Rachunki żyrowe
1938 r.		1332	751	13	106	980	849
1945 r.		2024	758	7	434	2782	953
1946 r.		1371	538	49	1544	2877	875
1947 r.		379	345	38	2747	2895	899
styczeń	1948 r.	374	319	45	2520	2734	776
luty	„	365	286	37	2685	2736	931
marzec	„	348	220	65	2534	2730	735
kwiecień	„	347	122	61	2795	2791	806
maj	„	334	95	44	2947	2734	936
czerwiec	„	307	79	34	3065	2824	865
lipiec	„	291	104	88	2859	2783	764
sierpień	„	290	87	14	3095	2824	813
wrzesień	„	290	113	26	2983	2884	724

Trwający do września 1948 r. duży deficyt handlu zagranicznego Szwecji spowodował dalszy, poważny odpływ złota i dewiz. Rezerwy złota i dewiz Riksbanku spadły w ciągu pierwszych ośmiu miesięcy 1948 r. o prawie połowę — z 724 mil. do 377 mil. kr. szw. We wrześniu nastąpił dość duży jednak przypływ dewiz. Obieg banknotów, po silnym spadku w styczniu 1948 r., kształtował się następnie niejednolicie, z tendencją jednak zwyżkową. Na koniec września 1948 r. osiągnął on najwyższy poziom roczny w sumie 2884 mil. kr. szw., wobec sumy 2895 mil. kr. szw. na koniec 1947 r. a 980 mil. kr. szw. na koniec 1938 r. Wzrost banknotów przy jednoczesnym spadku rezerw złota i dewiz od 1946 r. zasługuje na szczególną uwagę i zdaje się świadczyć o nie-trafnej polityce pieniężnej Riksbanku w tym okresie. Sprzedaż złota i dewiz powinna była doprowadzić do spadku obiegu banknotów oraz oddziaływać deflacyjnie w odniesieniu do rozdmuchanej zdolności nabywczej społeczeństwa szwedzkiego. Zamiast dopuścić do zneutralizowania inflacji dochodów i usztywnienia procesów na rynku pieniężnym, Riksbank dokonywał w tym czasie poważnych zastrzyków upłynniających w drodze operacji otwartego rynku — zakupów na dużą skalę papierów państwowych. Podczas gdy rezerwy złota i dewiz Riksbanku zmalały w ciągu 1947 r. o 1185 mil. kr. szw., to jego portfel obligacji państwowych wzrósł w tym czasie o 1203 mil. kr. szw. Długotrwałe i poważne zakupy Riksbanku miały tu na celu utrzymanie stałego poziomu kursów obligacji państwowych. Wprawdzie Riksbank absorbował całą podaż obligacji 3%-wych, jednak ta akcja „pomocowa“ nie umożliwiła państwu wyemitowania na rynek nowych pożyczek 3%. Nie chcąc podnieść długoterminowej stopy procentowej, państwo przystąpiło do emisji nowych pożyczek, głównie w formie pożyczek krótkoterminowych bądź premiowych. W ogólnej sumie wyemitowanych w okresie lipiec 1947 r. — sierpień 1948 r. nowych pożyczek państwowych 1263 mil. kr. szw. weksle i bony skarbowe stanowiły 769 mil. kr. szw. a pożyczki premiowe — 279 mil. kr. szw. Emisja nowych weksli skarbowych i pożyczek premiowych przekraczała jednak chłonność rynku prywatnego, wobec czego Riksbank widział się zmuszony przejąć poważną część nowych emisji. Portfel papierów wartościowych, posiadanych przez Riksbank, wzrósł w ciągu 1946 r. i 1947 r. przeszło sześciokrotnie do wysokości 2747 mil. kr. szw.

W sierpniu 1948 r. osiągnął on najwyższy dotychczas poziom 3095 mil. kr. szw. Wzrost jego wiązał się prawie wyłącznie z kontynuowanymi zakupami Riksbanku na otwartym rynku, podejmowanymi dla poparcia kursów obligacji. W końcu września 1948 r. portfel obligacji państwowych Riksbanku wynosił 2983 mil. kr. szw., co stanowiło ca 25% ogółu długu państwowego, który wzrósł w ciągu sierpnia i września 1948 r. o 488 mil. kr. szw., do sumy łącznej 11610 mil. kr. szw. Pomimo zakupów interwencyjnych Riksbanku na otwartym rynku, kursy obligacji państwowych wykazywały w pewnych wypadkach tendencje zniżkowe, co powodowało wbrew wysiłkom Skarbu i Riksbanku, wzrost stopy procentowej długoterminowej. Wzrost stopy procentowej notowano też na rynku krótkoterminowym. Stopa procentowa dla 3-miesięcznych weksli skarbowych wzrosła od połowy 1947 r. o $\frac{1}{2}\%$ do 1,5%. Na rynku pieniężnym notowano wzrost do 2% dla pieniądza dziennego między bankami. Należy zaznaczyć, że na rynku pieniężnym panowała od czerwca do września 1948 r. raczej pewna ciasnota. Niektóre banki musiały nawet uciekać się niekiedy do redyskonta weksli w Riksbanku, by pokonać przejściowe napięcia w swej pozycji kasowej. Wzrost podaży w ostatnich miesiącach ze strony Riksbanku nie polepszył sytuacji banków handlowych, gdyż w tym samym czasie wzrósł w podobnym stosunku popyt na pieniądź ze strony publiczności. Dążąc do zaspokojenia wzmożonego popytu na kredyt i pieniądź we wrześniu 1948 r. banki prywatne były zmuszone nie tylko obniżyć rezerwy kasowe o 109 mil. kr. szw. do 259 mil. kr. szw., lecz ponadto zredukować portfel obligacji weksli skarbowych o 190 mil. kr. szw. do 616 mil. kr. szw.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków handlowych w mil. kr. szw.

Stan na koniec okresu	Udzielone kred. kraj.	Obligacje i weksle skarb.	Kasa	Wkłady
sierpień 1947 r.	7.890	522	455	7279
maj 1948 r.	8.089	565	490	7410
czerwiec „	8.017	662	320	7332
lipiec „	8.023	620	238	7134
sierpień „	7.923	806	368	7443

Działalność kredytowa banków handlowych osiągnęła najwyższe rozmiary na koniec pierwszego kwartału 1948 r., po czym nastąpił tu pewien spadek, zarówno pod wpływem wykonywania zaleceń ogólnych w sprawie rygorystyczniejszego badania potrzeb kredytowych klientów, jak

również wskutek odciążenia zapotrzebowania kredytowego drogą zwiększonych emisji na rynku obligacyj oraz z powodu zmniejszenia popytu na pieniądź w związku z ograniczeniem działalności budowlanej i importu. W tym samym kierunku oddziaływa też zanotowane ostatnio pewne osłabienie ruchu w handlu hurtowym na skutek trudności odnowienia zapasów. Nie mniej jednak na rynku pieniężnym od dłuższego czasu panuje ciasnota pieniężna. Trwająca skąpość pieniądza krótkoterminowego wiąże się ściśle z przesunięciem zaspakajania przez państwo potrzeb kredytowych z rynku długoterminowego na krótkoterminowy. Niedostatek funduszy na rynku pieniężnym odzwierciedlił się w trwałym nacisku zwykłym na poziom stopy procentowej; tendencja ta zwalczana była w dużej mierze przez Riksbank drogą operacji rynkowych. Stopa dyskontowa Riksbanku oraz oficjalne stopy od kredytów i wkładów w bankach handlowych pozostawały bez zmian. Wkłady w bankach handlowych wykazały w drugim kwartale, a szczególnie w lipcu 1948 r. poważny spadek, jednak w sierpniu nastąpił odwrotny i nader silny ruch, przy czym poziom ich przekroczył stan najwyższy w maju tegoż roku o 33 mil. kr. szw.

Rynek dewizowy stał w ostatnich miesiącach 1948 r. pod znakiem niedostatecznej podaży dolarów amerykańskich i franków szwajcarskich oraz spadku kursów niektórych walut południowo i środkowoamerykańskich. Kurs pesa argentyńskiego obniżył się z 91 na koniec czerwca do 76,25 a następnie do 75,25. Kurs pesa meksykańskiego spadł z 0,77 do 0,56 a pesa urugwajskiego z 1,94 do 1,67. Pozostałe notowania kursowe na rynku dewizowym utrzymywały się ostatnio bez zmian.

Na zasadzie powyższego wydaje się, że powojenna polityka ekonomiczna Szwecji w zakresie pieniądza była błędna, opierała się bowiem na nie trafnym przewidywaniu międzynarodowego kryzysu i bezrobocia w związku z przedstawianiem

gospodarki wojennej na pokojową w poszczególnych krajach. Uprawiana w celu uniknięcia kryzysu i bezrobocia oraz utrzymania popytu szwedzka polityka taniego pieniądza i płac ekspansyjnych oraz polityka szerokich ulg podatkowych i poważnych reform socjalnych doprowadziła poprzez inflację dochodów do nadmiaru siły nabywczej społeczeństwa. Przerost konsumpcyjnej zdolności nabywczej społeczeństwa spowodował ze swej strony powstanie niezdrowej konkurencji — popytu wewnętrznego z popytem zagranicznym na artykuły szwedzkie. Widząc doskonale koniunkturę wewnątrz kraju, przemysł szwedzki zdradzał ciągłą tendencję zwiększania produkcji na rynek krajowy kosztem eksportu. Utrzymywanie cen wielu artykułów powszechnego użytku na poziomie niższym, niżby odpowiadało wysokości dochodów konsumpcyjnych, prowadziło jednocześnie do zatarcia różnic w kraju między produkcją zdrową a spekulacyjną oraz do nadmiernego przywozu towarów z zagranicy. Nadmierny import spowodował poważne trudności a w końcu ostry kryzys dewizowy. Bilans handlowy Szwecji wykazał wprawdzie w 1948 r. w porównaniu do 1947 r. pewną poprawę, jednak Szwecja nie wybrnęła z trudności, bowiem poprawę uzyskano nie drogą przystosowania gospodarczego do sytuacji bilansu płatniczego, lecz poprzez restrykcje importowe oraz często przypadkową i krótkotrwałą wyżkę cen na niektórych rynkach eksportu szwedzkiego. Groźba inflacji wydaje się nadal zaostreżać. Należy przewidywać pogłębianie się zniżkowej koniunktury w eksporcie na skutek trudności surowcowych i nadmiernie wysokich kosztów produkcji. Osiągnięcie równowagi gospodarczej wymagać będzie obok odpowiedniej polityki monetarnej Riksbanku, dużych ograniczeń i oszczędności w gospodarce zarówno państwa, przedsiębiorstw, jak i poszczególnych jednostek społeczeństwa szwedzkiego.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

St. Krzemiński

KONTROLA BANKOWA PRZEDSIĘBIORSTW PRYWATNYCH

Tezy uchwały Rady Ministrów z dnia 21.VIII. 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego, mówiące o obowiązkach banków w zakresie kontroli finansowej, nie robią różnicy pomiędzy poszczególnymi instytucjami tworzącymi aparat finansowo - kredytowy, jakkolwiek szczegółowe przepisy, zawarte w dalszych rozdziałach, odnoszą się tylko do przedsiębiorstw państwowych

i do banków finansujących te przedsiębiorstwa, a więc przede wszystkim do Narodowego Banku Polskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że wszystkie banki nie tylko mają uczestniczyć w układaniu państwowych planów kredytowych, ale muszą jednocześnie, każdy w swoim zakresie, czuć nad prawidłowością wykonania planu.

Plany kredytowe sporządzane przez banki win-

ny uwzględniać tak potrzeby, zgłaszane przez klientów, jak również — i to przede wszystkim — zadania Narodowego Planu Gospodarczego w tej części gospodarki narodowej, której finansowanie należy do zakresu działalności poszczególnych banków.

Te obowiązki aparatu bankowego powodują konieczność stałej, bardzo dokładnej i wnikliwej kontroli jednostek finansowanych, konieczność poznania ich struktury finansowej, działalności gospodarczej i stosunków zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych na tle ogólnych stosunków gospodarczych.

Zasady polityki kredytowej banków w gospodarce planowej są inne, aniżeli w ustrojach kapitalistycznych. Tam działalnością banków kieruje przede wszystkim wzgląd na dochodowość, a hamulcem zbyt liberalnego traktowania żądań klientów jest konieczność utrzymania bezpieczeństwa kapitałów zaangażowanych w akcje kredytowej. W gospodarce planowej akcja kredytowa banków ma natomiast na względzie na pierwszym miejscu potrzebę czy nawet konieczność spełnienia przez finansowane jednostki gospodarcze określonych zadań niezbędnych dla wykonania ogólnego planu gospodarczego. Zadania banków finansujących przemysł i handel prywatny lub rzemiosło, czy drobne rolnictwo są tym ważniejsze i trudniejsze, że ta część gospodarstwa narodowego Polski nie jest jeszcze w sposób zupełnie ściśle ujęta w ogólnym planie gospodarczym i wskutek tego planowanie kredytowe jak również kontrola bankowa nie może mieć tak ścisłej podstawy ani tak jednolitych zasad jak w sektorze państwowym.

Kredyt bankowy może być tylko uzupełnieniem brakujących przedsiębiorstwu środków kapitałowych i jak z jednej strony nie powinien umożliwiać sprzecznego z ogólnym interesem wykorzystania pieniądza, tak z drugiej winien zapewnić każdej jednostce gospodarczo użytecznej środki niezbędne do wypełnienia jej zadań.

Przy kredytowaniu jednostek gospodarczych prywatnych pierwszą trudnością, jaką bank finansujący musi pokonać, będzie możliwie dokładne ustalenie wysokości tych środków, wysokości kredytu potrzebnego przedsiębiorstwu na uzasadnione cele gospodarcze. W przedsiębiorstwach państwowych normy potrzebnego kredytu dadzą się dość łatwo ustalić na podstawie zasad systemu finansowego, uchwalonego przez Radę Ministrów w sierpniu 1947 r. Przedsiębiorstwa te mogą obliczyć normatywy środków obrotowych, które są stopniowo zasilane bądź z własnego zysku przed-

siębiorstwa, bądź z rachunku sum obrotowych, kredyt zaś bankowy jest uzupełnieniem własnych środków obrotowych przedsiębiorstwa, dopóki nie osiągną one wysokości określonej normatywami, lub gdy potrzeby specjalne czy przejściowe przekraczają normy własnych środków obrotowych. W stosunku do przedsiębiorstw prywatnych w zasadzie nie obowiązują żadne przepisy, które by regulowały normy ich własnych środków obrotowych, ani które by zobowiązywały właścicieli przedsiębiorstwa do uzupełniania kapitałów ulokowanych w przedsiębiorstwie, czy to z wypłaconych zysków czy też z innych posiadanych przez właścicieli funduszy.

Zasadą jednak polityki kredytowej wobec przedsiębiorcy prywatnego musi być przede wszystkim obowiązek samofinansowania się, t.j. lokowania w przedsiębiorstwie wszelkich wolnych, niezaangażowanych celowo i pożytecznie dla gospodarstwa narodowego środków. Bank kredytujący dane przedsiębiorstwo musi więc poznać nie tylko ujętą bilansowo strukturę finansową samego przedsiębiorstwa, lecz również możliwie najdokładniej sytuację jego właścicieli, a następnie dbać o to, ażeby zyski, osiągane z przedsiębiorstwa pozostawiane były do odpowiedniej wysokości w przedsiębiorstwie na powiększenie jego środków obrotowych. Przedsiębiorstwo, które mimo odrzucanych zysków nie powiększa kapitału zakładowego, a co najmniej nie wykazuje większych wkładów gotówkowych właścicieli, zasadniczo nie zasługuje na kredyt, gdyż nie może być oceniane jako jednostka użyteczna z punktu widzenia gospodarki narodowej.

Ustalenie struktury kapitałowej przedsiębiorstwa nasuwa z kolei zagadnienia odpowiedzialności majątkowej i zdolności płatniczej. Pierwsze z nich, choć musi być brane pod uwagę przez bank pracujący rozważnie i prawidłowo, nie stanowi już obecnie tak istotnego warunku kredytowania, jakim było w czasach przedwojennych. Zasada kontroli banku nad kredytowanym przedsiębiorstwem — jeśli jest dokładnie i celowo przeprowadzana — zasada koncentracji wszelkich środków pieniężnych w banku kredytującym jak również innych środków będących w dyspozycji banku sprawiają, że nie tyle odpowiedzialność majątkowa ile celowość prowadzonych przez dane przedsiębiorstwo operacji i jego zdolność płatnicza są głównymi sprawdzianami i wskaźnikami wysokości dopuszczalnego kredytu. Tym bardziej jednak, z uwagi na niejednokrotną konieczność gospodarczą kredytowania jednostek o stosunkowo małej lub trudnej do zrealizowania

odpowiedzialności majątkowej, koniecznym jest ściśle ustalanie zdolności płatniczej kredytobiorcy, tj. możliwości regulowania przez niego w ustalonych terminach zobowiązań z bieżących wpływów bez konieczności naruszania substancji majątkowej.

Podobnie jak to robi Narodowy Bank Polski w stosunku do bezpośrednio kredytowanych przedsiębiorstw, tak każdy bank operacyjny musi badać plany gospodarcze i finansowe swych klientów, znać dokładnie wysokość ich obrotów i wpływów gotówkowych ze sprzedaży oraz wiedzieć, jaka część tych wpływów będzie mogła być użyta na spłatę zobowiązań bez uszczerbku dla normalnej działalności przedsiębiorstwa. Oczywiście w przedsiębiorstwach prywatnych jest to nierównie trudniejsze z uwagi na większą dowolność ustalania, zarówno wysokości wynagrodzeń jak i kwot podejmowanych przez właścicieli na własne potrzeby. Pewien wpływ na to zagadnienie ze strony Państwa nie byłby dostateczny, jeśliby bank kontrolujący swych klientów nie obserwował, jak kształtują się wydatki przedsiębiorstwa, czy są racjonalne i uzasadnione i, jeśliby drogą nawet pewnej presji przez uzależnienie od swych postulatów wysokości kredytu, nie regulował zarówno wysokości kosztów handlowych, wydatków materiałowych jak i stopnia akumulacji zysków.

Z uwagi na to, iż działalność przedsiębiorstw prywatnych nie jest ściśle ujęta w ogólnym planie gospodarczym i że działalność ta ma często cechy wybitnie koniunkturalne, bank operacyjny nie tylko ma znać dokładnie zakres działalności danej jednostki, ale musi również stale oceniać jej użyteczność i potrzebę na tle planowej gospodarki Państwa. Jeśli więc będzie to przedsiębiorstwo produkcyjne — bank winien badać, jakie surowce są konieczne do jego produkcji, jakie są źródła zaopatrywania się w te surowce, czy ich zużycie bez względu na pochodzenie przyczynia ogólnemu gospodarstwu narodowemu korzyści czy też szkody i w jakim stopniu wyroby przedsiębiorstwa wpływają na zaspokojenie potrzeb ludności, jeśli się bierze pod uwagę rodzaj i hierarchię tych potrzeb. Rozprawdzając kwoty przewidziane w planie kredytowym banki muszą zwracać uwagę na to, ile i jakich dóbr wpłynie dzięki nim na rynek; pierwszeństwo musi dawać artykułom pierwszej potrzeby, zwłaszcza zaś takim, których nie produkuje przemysł państwowy a tym bardziej tym, których przemysł państwowy potrzebuje do swojej produkcji.

Podobnymi przesłankami bank będzie kierował się przy kredytowaniu prywatnego handlu, przy czym potrzebę i uzasadnienie kredytowania należy również oceniać pod kątem widzenia sprawności w zaopatrywaniu przemysłu i dystrybucji jego wyrobów pomiędzy ludność.

Nie mniej ważna jest kwestia konieczności importu lub możliwości wywozu za granicę. W tym przypadku bank przy analizowaniu potrzeb kredytowych będzie brał pod uwagę, w jakim stopniu działalność danej firmy wpływa na bilans płatniczy Państwa; czy przysparza Państwu dewiz lub czy — zużywając je — mimo to spełnia zadania w jakikolwiek sposób dla gospodarstwa narodowego użyteczne.

W wąskich ramach artykułu nie można wyliczyć dokładnie wszystkich możliwości które winny budzić czujność banku kredytującego przedsiębiorstwo lub nasuwać mu konieczność większej lub mniejszej dokładności i wnikliwości przy wykonywaniu czynności kontrolnych. W dotychczasowych rozważaniach była mowa lub co najmniej aluzja do przedsiębiorstw raczej wytwórczych i do spółek, jeśli chodzi o formę prawną. Tymczasem należałoby może omówić jeszcze szczegółowo i oddzielnie każdą z form prawnych, w jakim mogą być zorganizowane przedsiębiorstwa prywatne, oddzielnie większy lub mniejszy przemysł czy handel, rzemiosło czy drobne, indywidualne rolnictwo i niewątpliwie każdy z tych tematów nasuwałby dużo materiału do rozważań. Celem jednak tego artykułu było jedynie zwrócenie uwagi na najważniejsze i najistotniejsze problemy, a przez pewną drobiazgowość omówienia niektórych kwestii — zwrócenie uwagi na zasadniczy fakt, jak głęboko i daleko ma sięgać kontrola bankowa.

Temat nie został wyczerpany, ale byłby też zbyt pobieżnie potraktowany, gdyby nie podkreślić, że również zadaniem banków operacyjnych jest dopilnowanie, czy ich klientela wypełnia należycie swoje obowiązki wobec Państwa i czy przestrzega obowiązujących norm prawnych.

Bank musi się interesować sposobem regulowania wszelkich podatków i obowiązkowych świadczeń na rzecz Skarbu, dopełniania przepisów rejestracyjnych czy koncesyjnych, przestrzegania obowiązków w dziedzinie umów z pracownikami, ubezpieczeń, higieny i bezpieczeństwa pracy itp. Musi również dopilnować, ażeby jego klientela przestrzegała przepisów mających znaczenie dla obiegu pieniężnego a więc przepisów dotyczących obrotu bezgotówkowego.

Dr K. Secomski

NOWY SYSTEM FINANSOWANIA INWESTYCJI

I.

Uwagi ogólne.

Szybki rozwój akcji odbudowy kraju wiąże się bezpośrednio z rozmiarami finansowych nakładów inwestycyjnych. Corocznie rosnące kwoty wydatków inwestycyjnych były pod tym względem obrazem stale podnoszonego wysiłku gospodarki narodowej na cele związane z odbudową. Stąd też bardzo istotnym momentem stało się rozpatrywanie—obok zagadnień, obejmujących rzeczową stronę planu inwestycyjnego — również problemu sprawnej działalności aparatu finansowego, którego obowiązkiem było zapewnienie środków finansowych na wykonanie zamierzonych robót inwestycyjnych, a jednocześnie—wykonanie tych zadań przy pomocy możliwie najbardziej elastycznych metod finansowania.

Z jednej więc strony aparat finansowy stanął wobec odpowiedzialnych zadań w dziedzinie akumulacji wielkich środków finansowych, oznaczanych przez rozmiar corocznych planów inwestycyjnych; z drugiej zaś strony — powstało zagadnienie możliwie jak najbardziej sprężystego rozprowadzenia nagromadzonych środków tak, aby zaopatrywać w nie na czas zainteresowanych inwestorów. Doniosłość tego problemu dla praktycznej realizacji odbudowy kraju nie wymaga podkreślenia. Często bowiem przytacza się tu twierdzenie, że opracowanie doskonałego planu inwestycyjnego oznacza ukończenie zaledwie wstępnego etapu, podczas gdy zasadnicza część pracy rozpoczyna się z chwilą przystąpienia do realizacji nakreślonego planu robót inwestycyjnych. Jest rzeczą oczywistą, że w realizacji tych robót czynnik finansowy odgrywa podstawową rolę i w ramach gospodarki planowej winien on stać się rzeczywiście instrumentem maksymalnych ułatwień, zapewniającym płynny i harmonijny przebieg procesów inwestycyjnych. Nie zmniejsza to oczywiście zadań kontroli inwestycji, gdzie czynnik pieniądza w ustroju socjalistycznym odgrywa tak zasadniczą rolę.

System finansowania inwestycji w Polsce formował się w ciągu ostatnich trzech lat niejednokrotnie w sposób doraźny, pod kątem rozwiązania najpilniejszych problemów. Powstawanie coraz to nowych zadań w dziedzinie odbudowy, jak też gwałtowne rozszerzenie się samej akcji inwestycyjnej nie pozostało bez wpływu na niekiedy na-

głe rozstrzygnięcie w dziedzinie metod i procedury finansowania. Na tym tle zrozumiałe się staje funkcjonowanie obecnie wielkiej liczby różnych systemów finansowania w poszczególnych bankach, jak też nawet w ramach tego samego banku — różnych systemów dla poszczególnych resortów, czy też dla poszczególnych rodzajów inwestycji. Tym niemniej, pewne zasadnicze tendencje ewolucyjne w dziedzinie przekształcania się systemu finansowania inwestycji w Polsce łatwo można na tle przebiegu ostatnich trzech lat dostrzec, przy czym przełom roku 1948 i 1949 przynosi dość zasadnicze, a pod niektórymi względami nawet radykalne zmiany obowiązujących zasad finansowania. Rok 1948 kończy zatem okres funkcjonowania wielu doraźnie organizowanych systemów, z początkiem zaś roku 1949 wkraczamy na drogę funkcjonowania nowych zasad, w istotny sposób różniących się od dotychczas obowiązujących, chociaż rozstrzygnięcia na rok 1949 bynajmniej nie oznaczają zakończenia prac nad realizacją jednolitego systemu finansowania inwestycji. Należy z góry zdać sobie sprawę, że radykalny przełom w tej dziedzinie, wprowadzony z początkiem 1949 roku, jest wprawdzie zasadniczą zmianą w kierunku ulepszenia metod finansowania, jednakże w ramach tych przemian nie usuwa się jeszcze **wielości** systemów i tym samym nie kończy prac w tej dziedzinie, które będą musiały być nadal w ciągu pierwszego półroczu 1949 roku intensywnie kontynuowane tak, aby ostatecznie zbudować wspomniany poprzednio jednolity system finansowania inwestycji.

Reforma bankowości w Polsce i pełna realizacja zasady nacjonalizacji banków, przesądzona ogłoszonymi ostatnio dekretemi (Dz. U. R. P. Nr 52 z 1948 r.), przewidywała skoncentrowanie całokształtu zagadnień, związanych z finansowaniem inwestycji w ramach nowopowstającego Banku Inwestycyjnego. Niewątpliwie powołanie Banku Inwestycyjnego stało się dodatkowym impulsem w kierunku uporządkowania w dziedzinie finansowania tak doniosłej dla kraju akcji odbudowy. Wyposażenie Banku Inwestycyjnego w specjalne prerogatywy w zakresie akumulacji środków na cele inwestycyjne zostało jednocześnie powiązane z wyraźnymi obowiązkami na odcinku finansowania, kontroli i sprawozdawczości z zakresu wykonania całości planu inwestycyj-

nego. Stąd też bardzo istotny staje się problem krótkiego zanalizowania wytycznych nowego systemu finansowania inwestycji, które mają być podstawą realizacji planu na rok 1949. Wytyczne te mieszczą się w ramach 2-ch odrębnych uchwał: 1) Rady Ministrów z dn. 11 grudnia 1948 r. i 2) Komitetu Ekonomicznego R. M. z dn. 7 grudnia 1948 roku, pierwsza z tych uchwał dotyczy ustalenia nowych zasad finansowania całości inwestycji na rok 1949, druga zaś odnosi się do szczegółowego unormowania finansowania inwestycji Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Rozróżnienie obu tych uchwał zasługuje na specjalne podkreślenie, gdyż stanowią one zewnętrzne podkreślenie konieczności odrębnej regulacji, spowodowanej wielością obowiązujących systemów i niemożliwością natychmiastowego ich scalenia.

II.

Ogólne zasady finansowania inwestycji w roku 1949.

Najkapitałniejszym problemem, który rozstrzyga pierwsza z omawianych uchwał. (Rady Ministrów z dn. 11 grudnia 1948 r.), jest wprowadzenie zasady jedności polityki finansowej w dziedzinie inwestycji, przy czym jedność ta została osiągnięta na tle koncentracji wszel-

W ten sposób zostały w ramach uchwały zrealizowane podstawowe wymagania w dziedzinie pełnej koncentracji finansowej, stanowiącej zasadę jednolitej polityki finansowania inwestycji oraz ich należytej kontroli. Na zasadzie powyższej opiera się również system finansowania rozwoju gospodarki narodowej w ZSRR.

Drugim fundamentalnym założeniem wytycznych, ustalonych omawianą uchwałą Rady Ministrów, jest połączenie w ramach budżetu znakomitej większości środków, przeznaczonych na finansowanie planu inwestycyjnego. Pod tym kątem widzenia rok 1949 przynosi w rzeczywistości niemal całkowitą realizację postulatu jedności budżetu i scalenia polityki budżetowej. Fakt połączenia budżetu konsumpcyjnego i budżetu inwestycyjnego (wchłonięcie przez budżet prawie 93% inwestycji, finansowanych ze środków limitowanych) stanowi zjawisko pierwszorzędnej wagi dla całości operatywnej polityki finansowej. W ramach nowego budżetu na rok 1949 następuje zatem poddanie dotychczasowego budżetu i dotychczasowego planu inwestycyjnego jednolitym dyspozycjom finansowym, ześrodkowanym w ręku Ministra Skarbu.

O wielkości i zakresie dokonanych na tym odcinku przemian świadczą cyfry podanej niżej tabeli:

w miliardach złotych

Rodzaj źródeł finansowych	Plan inwestycyjny na rok			Plan inwest. na rok 1948	Rodzaj źródeł finansowych
	1946	1947	1948		
kredyty skarbowe	13,4	27,8	47,7	267	środki bezzwrotne
kredyty bankowe	24,8	72,2	147,3	23	środki zwrotne
środki własne	2,2	15,0	25,8	19	środki własne
R a z e m	40,4	115	230,8	309	

kiego typu środków, przeznaczanych na inwestycje w danym banku, jak też na tle nowej roli Banku Inwestycyjnego. W pierwszym rzędzie zatem należy podkreślić, że Bank Inwestycyjny ma stać się z jednej strony organem wykonawczym Ministra Skarbu w zakresie akumulacji wszelkich środków inwestycyjnych, jak też organem dystrybucji tych środków przy współpracy innych banków. Ponadto również od strony inwestora wprowadzono obowiązek nagromadzania w danym banku wszelkiego rodzaju zasobów własnych, jak też dotacji budżetowych dla spełnienia zasady jedności środków, przeznaczanych na inwestycje, bez względu na źródło ich powstawania.

Zdecydowana większość środków finansowych, przeznaczonych na realizację planu inwestycyjnego, została związana ramami budżetu i tym samym — w porównaniu z latami poprzednimi — zostały sprecyzowane ściśle źródła pokrycia wydatków inwestycyjnych.

Równocześnie należy podkreślić, jako specjalnie doniosły rys charakterystyczny, fakt przekształcenia ogromnej większości inwestycyjnych kredytów bankowych na środki bezzwrotne. Kredyty bankowe, które w latach poprzednich stanowiły główną pozycję źródeł finansowania planu inwestycyjnego, spadły, jako środki zwrotne, do stosunkowo nikłej kwoty (zaledwie ponad 8% środków limitowanych, podczas gdy poprzednio

stanowiły od 65% do 75%). Dokładne zatem sprecyzowanie źródeł finansowych planu inwestycyjnego stanowi dodatkowy istotny moment, świadczący o dokonanych przemianach. Dla jasności obrazu należy również podkreślić nowe uporządkowanie w obowiązującej dotychczas terminologii. Dotychczas były stosowane następujące rodzaje środków finansowych w planie inwestycyjnym:

- a) kredyty skarbowe,
- b) środki UNRRA,
- c) kredyty bankowe,
- d) środki systemu finansowego,
- e) limitowane środki własne,
- f) rejestrowane środki własne.

Punkty: a) do e) stanowiły łącznie t. zw. limitowane środki sfinansowania planu inwestycyjnego; występujące w punkcie f) środki rejestrowane obejmowały inwestycje ze środków własnych, włączane do planu państwowego, a pochodzące ze spółdzielczości, samorządów, od osób prywatnych etc. Obecnie przyjęto uproszczony schemat podziału, na który składają się:

1. środki limitowane:
 - a) środki bezzwrotne (dotacje budżetowe),
 - b) środki zwrotne (kredyty bankowe);
2. Nielimitowane środki własne.

Całość inwestycji państwowych, jak też inwestycje związków samorządowych, banków, przedsiębiorstw państwowo-spółdzielczych i innych przedsiębiorstw, objętych systemem finansowym, wreszcie — inwestycje instytucji ubezpieczeniowych, jak też w niektórych wypadkach instytucji i organizacji spółdzielczych i zawodowych, opierają się na zasadzie finansowania ze środków bezzwrotnych, t. j. z przelewów budżetu państwowego.

Przedsiębiorstwa samorządowe, spółdzielczość, spółki prawa prywatnego z udziałem kapitałowym państwa, nieobjęte systemem finansowym, oraz osoby prywatne mogą być finansowane w zakresie inwestycji jedynie ze środków zwrotnych w ramach, określonych planem państwowym.

Wreszcie wszelkie inne inwestycje poza sektorem państwowym są finansowane ze środków własnych nielimitowanych, a więc ze środków własnych samorządu, przedsiębiorstw samorządowych, spółdzielczości, w niektórych wypadkach — osób prywatnych (o ile inwestycje te są objęte planem państwowym) i t. d.

Jak z powyższych uwag wynika, ciężar nakładów inwestycyjnych przesunął się w zdecydowany sposób na bezzwrotne środki budżetowe, co

z kolei musiało wywołać odpowiedni wzrost metod akumulacji środków na cele inwestycyjne w ramach budżetu.

Trzecim zasadniczym problemem nowej uchwały Rady Ministrów jest przejście na roczne otwieranie kredytów inwestycyjnych i skasowanie t. zw. rozdzielników kwartalnych. Dotychczas obowiązywały zasady, że na podstawie uchwalonego planu inwestycyjnego należało co kwartał (ostatnio na okres półroczny) sporządzać szczegółowe rozdzielniki kredytowe, stanowiące jakgdyby kwartalne wykonawcze plany inwestycyjne. W konsekwencji oznaczało to konieczność wykonania dodatkowej ogromnej pracy przez zainteresowanych inwestorów i ich organizacje, jak też oznaczało to uciążliwą procedurę zgłaszania rozdzielników kwartalnych, zatwierdzania ich przez władze nadrzędne, uruchamianie kredytów kwartalnych przez C. U. P., Ministerstwo Skarbu, właściwe ministerstwa i wreszcie — banki. Na rok 1949 wprowadza się zasadę otwarcia na podstawie uchwały Rady Ministrów kredytów inwestycyjnych jednorazowo na cały rok. Banki, finansujące inwestycje, otrzymują t. zw. szczegółowy, rzeczowy plan wykonawczy oraz wnioski inwestycyjne, opatrzone klauzulą wykonalności (§ 19 instrukcji Inwestycyjnej Prezesa CUP na 1949 rok). Tym samym procedura uruchamiania kredytów zostanie znakomicie uproszczona i skrócona. Ten stosunkowo mały krok na odcinku finansowania inwestycji stał się możliwy na tle znacznej poprawy w dziedzinie zarówno planowania inwestycyjnego, jak też — przede wszystkim — w zakresie funkcjonowania aparatu bankowego. Jest to tym bardziej godne podkreślenia, że w Związku Radzieckim nadal utrzymuje się zasadę kwartalnego finansowania, jakkolwiek w nieco odmiennej formie.

Planowanie kwartalne w dziedzinie finansowania inwestycji zostało w ramach uchwały Rady Ministrów zasadniczo zreformowane. Dotychczas podstawą planowania kwartalnego oraz uruchamiania kredytów inwestycyjnych na poszczególne kwartały były uchwały Komitetu Ekonomicznego R. M., rozstrzygające o rozmiarach sum inwestycyjnych na poszczególne kwartały roku, osobno określanych dla każdego resortu. Obecnie projekt wielkości sum inwestycyjnych na poszczególne kwartały przygotowuje Bank Inwestycyjny, jako t. zw. plan zapotrzebowania finansowego ze strony inwestorów. Ten plan zapotrzebowania finansowego jest przedstawiany Ministerstwu Skarbu dla ostatecznego opracowania w porozumieniu z Centralnym Urzędem Planowania kwartalnych

planów finansowych w skali całości gospodarki narodowej i wszystkich jej dziedzin. Bank Inwestycyjny zestawia plan zapotrzebowania finansowego w dziedzinie inwestycji na podstawie wniosków ze strony poszczególnych inwestorów i ich organizacji, przy czym inwestorzy ci winni swoje zapotrzebowania finansowe określić, kierując się ogólnymi wytycznymi, wydanymi przez Komitet Ekonomiczny R. M. na wniosek Prezesa CUP, w porozumieniu z Ministrem Skarbu (a więc — z uwzględnieniem sezonowości robót inwestycyjnych i t. p.). Plan zapotrzebowania finansowego w dziedzinie inwestycji stanowi za tym dla Banku Inwestycyjnego ogólne ramy wydatków inwestycyjnych, a więc nie ogranicza banków finansujących w stosunku do poszczególnych inwestorów. Plan ten bowiem jest ustaleniem globalnej cyfry, w ramach której winny się zmieścić łączne wydatki inwestycyjne w ciągu danego kwartału. Oznacza to ogromne uelastycznienie w dziedzinie finansowania inwestycji i przy zasadzie otwarcia kredytów całorocznych można znacznie przyspieszyć wykonanie robót inwestycyjnych wszędzie tam, gdzie będą istniały możliwości rzeczowe, a gdzie przeszkodą były indywidualne ograniczenia finansowe, lub trudności związane z podzieleniem sumy inwestycyjnej aż na 4 raty kwartalne.

Omówione wyżej 3 fundamentalne zmiany w systemie finansowania inwestycji (koncentracja wszelkiego typu środków inwestycyjnych w banku pod kątem jedności polityki finansowania inwestycji, scalenie planu inwestycyjnego i budżetu pod kątem jedności polityki budżetowej oraz otwieranie na cały rok kredytów z wprowadzeniem planów kwartalnego zapotrzebowania) stanowią główne przesłanki dokonanej reformy. Reforma ta nie oznacza wprawdzie realizacji całkowicie ujednoliconego systemu finansowania inwestycji, jednakże pozwala ona na wprowadzenie głównych elementów reformy całkowitej. Równocześnie uchwała Rady Ministrów zawiera szereg szczegółowych wskazań, dotyczących centralnej roli Banku Inwestycyjnego, zwolnienia Izb i Urzędów Skarbowych od dotychczasowych funkcji rozprowadzania kredytów skarbowych (rozprowadzanie środków inwestycyjnych zostaje w całości skoncentrowane w bankach), zasad uruchomienia kredytów na I kwartał 1949 r. w związku z ustawą o prowizorium budżetowym, jak też konieczności dostosowania wszelkich instrukcji i okólników poszczególnych ministerstw do postanowień nowowprowadzonego systemu finansowania.

III.

Finansowanie inwestycji przemysłowych.

Druga z zacytowanych na wstępie uchwał t.j. uchwała Komitetu Ekonomicznego R.M. z dn. 7 grudnia 1948r. ustala dokładnie tryb finansowania inwestycji w dziedzinie przedsiębiorstw, objętych systemem finansowym¹⁾. Uchwała ta zasługuje na szczególnie baczną uwagę, gdyż finansowanie inwestycji na tym odcinku stanowi w gruncie rzeczy model ujednoliconego systemu finansowania inwestycji, który — jako reforma ostateczna — będzie zaprowadzony w przyszłości. Z uchwały tej nasuwa się jasno wniosek, że zrealizowanie jednolitego systemu finansowania inwestycji w Polsce uzależnione jest od stopniowego rozszerzania systemu finansowego na coraz to większą liczbę przedsiębiorstw. System finansowy przeto musi poprzedzić reformę w dziedzinie finansowania inwestycji. Na tym tle uchwała Komitetu Ekonomicznego R. M. przewiduje możliwość rozszerzania modelu finansowania inwestycji przemysłowych na nowe dziedziny, t. j. wszędzie tam, gdzie zostanie w ciągu roku 1949 zrealizowany system finansowy. Konieczność tego rodzaju ustalania jest zrozumiała, gdyż jedynie w oparciu o już funkcjonujący system finansowy możliwe jest zaprowadzenie jednolitego systemu finansowania inwestycji.

Nowy model finansowania inwestycji przemysłowych został już poprzednio poddany dyskusji w prasie gospodarczej i stąd też nie zachodzi potrzeba szczegółowego przedstawienia jego zasad. Pod tym względem wystarczy ograniczyć się do podkreślenia kilku głównych zalet, wiążących się z realizacją tego modelu, który ma stanowić przeciw punkt wyjściowy dla reformy ostatecznej.

Pierwszą zasadą nowego modelu jest dążenie do maksymalnego przyspieszenia płatności z tytułu przeprowadzanych nakładów inwestycyjnych. W tym celu została przyjęta zasada automatyzmu wypłat za wszelkiego rodzaju faktury przy zachowaniu w nielicznych wypadkach specjalnych ograniczeń. Wydatki inwestycyjne przy robotach, prowadzonych systemem gospodarczym (z wyjątkiem zakupów maszyn, sprzętu etc.), są regulowane przez Narodowy Bank Polski, przy czym podlegają one co miesiąc refundacji z właściwych pozycji planu inwestycyjnego. Jeśli po wyczerpaniu całości kredytów inwestycyjnych dla danego inwestora refundacja nie może być zreali-

¹⁾ Na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego.

zowana, wówczas o trybie refundacji rozstrzyga właściwe ministerstwo i CUP, co połączone jest jednocześnie z badaniem przyczyn naruszenia dyscypliny finansowej przez inwestora i związanych z tym sankcyj.

Narodowy Bank Polski przejmuje z dniem 1 stycznia 1949 r. również finansowanie kapitalnych remontów w stosunku do przedsiębiorstw Ministerstwa Przemysłu i Handlu, objętych systemem finansowym.

W ten sposób w ramach nowego modelu należy zarejestrować przejście w dziedzinie finansowania kapitalnych remontów na system radziecki, gdzie również funkcje te należą do Banku Państwa. W naszym systemie finansowania inwestycji będziemy zatem w ciągu roku 1949 obserwowali pewną dwoistość, mianowicie część remontów kapitalnych będzie finansowana przez Narodowy Bank Polski, część zaś — przez Bank Inwestycyjny i inne banki współpracujące. Jak widać z powyższego, i ten odcinek również wymagać będzie uporządkowania w ramach reformy całkowitej. Zgodnie z postanowieniami omawianej uchwały Komitetu Ekonomicznego R. M. zasada automatycznych wypłat obejmuje również wszelkiego rodzaju faktury, wystawiane przez wyodrębnione wydziały inwestycyjne inwestorów. Uchwała zatem idzie po linii popierania w szerokim zakresie powstawania takich wydziałów, co wiąże się z szeregiem przywilejów w dziedzinie znakomitego przyspieszenia wypłat. Zainteresowane banki, w porozumieniu z właściwymi ministerstwami, stwierdzają czy powstały warunki, umożliwiające uznanie za wyodrębniony utworzonego wydziału inwestycyjnego (samodzielny bilans, własne magazyny, oddzielne zespoły pracowników i t. d.). Pod tym kątem widzenia wydziały te muszą być, analogicznie do przedsiębiorstw budowlanych i montażowych, wyposażone w środki obrotowe.

Zgodnie z przewidzianym rozszerzeniem systemu finansowego na przedsiębiorstwa budowlane i montażowe, znosi się z dniem 1. I. 49 r. zaliczkowanie tych przedsiębiorstw z tytułu umów o wykonanie robót inwestycyjnych. Tym samym w stosunku do wymienionych przedsiębiorstw nastąpi daleko idące uproszczenie finansowania planów produkcji budowlanej, bez konieczności szczegółowego rozliczania się z podejmowanych zaliczek na poszczególne roboty.

Całokształt zagadnień, regulowanych omawianą uchwałą Rady Ministrów, stanowi zarazem wytyczne ujednoliconego systemu finansowania inwestycji, które w ramach nowego modelu będą

praktycznie wypróbowane na przestrzeni najbliższego roku. Niewątpliwie doświadczenia, osiągnięte przy funkcjonowaniu tego nowego modelu, stanowić będą pierwszorzędnej wagi materiały przy podjęciu decyzji o zasadach ostatecznej reformy na rok 1950. Stąd też funkcjonowanie nowego modelu winno być otoczone szczególniejszą opieką, jak też winny być rejestrowane starannie wszelkie dostrzeżone zalety i wady nowego systemu dla wyciągnięcia końcowych wniosków.

IV.

Postulaty końcowe.

Jakkolwiek obydwie uchwały Rady Ministrów i Komitetu Ekonomicznego R. M. rozstrzygają podstawowe dla finansowania inwestycji problemy na rok 1949, to jednak wydaje się niezbędne ich uzupełnienie już w drodze zarządzeń wykonawczych, w oparciu o powyższe uchwały. Do uzupełnień tych należy w pierwszym rzędzie zaliczyć konieczność oparcia finansowania kapitalnych remontów przez Narodowy Bank Polski o szczegółowy plan techniczny kapitalnych remontów. Nie chodzi tu o opracowywanie tego rodzaju planów od razu na cały rok, jednakże dla pracy Banku niezbędne jest dysponowanie tego typu planami na dany okres kwartalny.

Tym samym trzeba poruszyć bardzo istotny przy sporządzaniu tego rodzaju planów problem dokonania ostatecznych rozróżnień pomiędzy inwestycjami właściwymi, remontami kapitalnymi i remontami bieżącymi. Jest powszechnie znane, że w tej dziedzinie musi być jeszcze dokonana ogromna praca ustalenia wiążących pojęć, przy czym dla celów praktycznych należy dążyć do sporządzenia w poszczególnych dziedzinach i gałęziach produkcji dokładnych wykazów robót, wchodzących w skład kapitalnych remontów. Nie wystarcza tu bowiem generalne ustalenie samego pojęcia inwestycji właściwej i kapitalnego remontu, gdyż dla pracy aparatu bankowego muszą być dodatkowo sporządzane spisy robót, określanych jako remonty kapitalne. Dokonane w ten sposób rozgraniczenie kapitalnych remontów i inwestycji właściwych musi być jeszcze uzupełnione dalszym rozgraniczeniem remontów bieżących i remontów kapitalnych, co jest zadaniem banku, finansującego eksploatację.

Do szczególnie doniosłych problemów na rok 1949 należy również zaliczyć doraźne uproszczenie i scalenie systemów finansowania inwestycji, poza omawianym poprzednio nowym modelem finansowania inwestycji przemysłowych. Jak to już poprzednio określono, w poszczególnych ban-

kach obowiązuje szereg różnych systemów, powstałych w różnych okresach czasu i dla realizacji różnych celów. Należałoby wykorzystać sam fakt przejścia z formy kredytu bankowego na środki bezzwrotne (dotacje budżetowe) dla zrealizowania wielkich uproszczeń w finansowaniu znakomitej większości planu inwestycyjnego. Odpadnięcie wszelkiego rodzaju zabezpieczeń, tak niezbędnych przy formie kredytu bankowego, przyczyni się waleń do pomyślnego rozwiązania dzisiejszych trudności oraz ogromnie ułatwi dostosowanie się banków i inwestorów do nowych możliwości w zakresie finansowania inwestycji. Na tym tle, jako szczególnie pilny, trzeba wysunąć postulat szybkiej rewizji w oparciu o omówione uchwały Rady Ministrów i Komitetu Ekonomicznego R. M. dotychczas obowiązujących, i często tak skomplikowanych systemów finansowania inwestycji w poszczególnych bankach.

Ważną jest rzeczą również podkreślenie konieczności pewnych zmian w zakresie finansowania inwestycji ze środków zwrotnych. Należy przypuszczać, że na tym odcinku zakreślone na szerszą skalę prace Banku Inwestycyjnego winny objąć zrezygnowanie ze zbyt skomplikowanych form zabezpieczeń (zabezpieczenie hipoteczne kredytu bankowego). Ta dość częsta przyczyna zbyt powolnego upływniania środków inwestycyjnych może być usunięta.

Wreszcie, na zakończenie trzeba wysunąć jeszcze problem skodyfikowania i uelastycznienia uprawnień w dziedzinie „virement”. Pod tym

względem dysponujemy bogatym doświadczeniem ostatnich trzech lat, na podstawie którego należy określić podział uprawnień w zakresie „virement” pomiędzy władze centralne (Rada Ministrów, Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, Prezes CUP i właściwi ministrowie) a podporządkowane organizacje inwestorów wraz z bankami. Uregulowanie tego zagadnienia, zwłaszcza pod kątem zwiększenia uprawnień banków, nie pozostanie bez wpływu na dalsze usprawnienie funkcjonującego nowego systemu.

Przedstawione wyżej zasady reformy systemu finansowania inwestycji, wchodzącej w życie z początkiem 1949 roku, składają się słusznie do określenia jej podstawowego znaczenia dla ruchu inwestycyjnego oraz doniosłej roli banków. Reforma ta stanowi niewątpliwie istotny przełom w dotychczas obowiązujących zasadach i radykalną zmianę pod kątem przyspieszenia i uelastycznienia finansowania inwestycji. Wpływ tej reformy będzie oczywiście tym większy, im sprawniej zrealizuje ją aparat bankowy.

Wreszcie należy podnieść uwagę nowej reformy, stanowiącej jak gdyby pomost dla reformy ostatecznej, a więc do przejścia na całkowicie ujednolicony system finansowania inwestycji w Polsce. Pod tym względem dokonywane się równocześnie doniosłe przemiany w kierunku przyspieszenia socjalizacji życia gospodarczego wymagają także odpowiedniego przystosowania zasad finansowania inwestycji, przy czym nowy system jednolity winien wejść w życie z początkiem planu 6-letniego.

Inż. Adam Zausznica

Z RADZIECKICH ZAGADNIEŃ WALUTOWYCH

Młoda Republika Radziecka odziedziczyła po caryzmie i wojennych rządach burżuazyjnych obrót pieniężny w stanie zupełnego chaosu i rozkładu. Długotrwała interwencja zagraniczna i walka z wewnętrzną kontrrewolucją pogłębiły ten chaos w sposób niewiarogodny. Na ogromnych terytoriach ZSRR w latach 1918-1921 znajdowało się w obiegu kilkanaście rodzajów „pieniądza” wypuszczanego przez rozmaite „rządy” wranłów, denikinów i zarządy okupacyjne państw interweniujących w ZSRR. Nie była to już inflacja, na której drogę — zresztą — rząd rewolucyj paździenikowej zmuszony był także wkroczyć, lecz kompletna anarchia rynku pieniężnego.

Rok 1921 przynosi stabilizację stosunków wewnętrzno-politycznych, a wraz z nią młode pań-

stwo robotnicze przystępuje do uregulowania życia gospodarczego. Pierwszym krokiem do uporządkowania rynku pieniężnego było uregulowanie problemu instytucji emisyjnej.

Dekretem Rady Komisarzy Ludowych z dnia 13 października 1921 r. zostaje utworzony Państwowy Bank ZSRR. Stabilizacja życia gospodarczego ZSRR rozpoczęła się — jak wiemy — pod znakiem *Nep'u* (Nowaja Ekonomiczeskaja Politika). Wyjście z okresu t. zw. „komunizmu wojennego” w dziedzinie zagadnień ekonomicznych i przejście do nowych form polityki gospodarczej polegającej na dopuszczeniu do udziału w życiu gospodarczym handlu i przemysłu prywatnego, nastawianie się na szeroką wymianę między miastem i wsią, wreszcie decyzja wprowadzenia sta-

tej waluty wewnętrznej, były tymi czynnikami, które ukształtowały podejście do problemu pieniądza i jego roli w Państwie rewolucji proletariatu w tym czasie.

Tolerancja w stosunku do odradzającego się prywatnego sektora gospodarki narodowej również w dziedzinie obrotu „wartościami walutowymi”¹⁾ (wprawdzie pod nadzorem państwa) nie mogła pozostawić na uboczu zagadnienia parytetu waluty krajowej — rubla w stosunku do wartości będących przedmiotem obrotu na rynku walutowym.

Stąd biorą swój początek notowania kursu rubla w stosunku do złota i walut zagranicznych.

Pierwsze notowanie kursu rubla przeprowadza Bank Państwa („Gosbank”) w ogłaszanej przez siebie dziennej cenie kursowej. „Gosbank” był jednak instytucją młodą, nieokrzesłą jeszcze po trudnościach okresu organizacyjnego, a co najważniejsze nie rozporządzał on pełną informacją w kompleksie zagadnień gospodarczych kraju i zagranicy, w szczególności w zakresie handlu zagranicznego; w rezultacie tego więc dekretem Rady Obrony i Pracy z dnia 25 sierpnia 1922 r. została utworzona specjalna „Komisja Notowań”, której zadaniem było ustalanie kursu rubla w stosunku do walut zagranicznych, rubla złotego i metali szlachetnych. „Komisja Notowań” składała się z przedstawicieli „Gosbanku”, Ludowego Komisariatu Finansów i Ludowego Komisariatu Handlu Zagranicznego.

Po utworzeniu w roku 1923 instytucji giełd pieniężnych i towarowych notowania kursu rubla przejmuje „Moskiewska Komisja Notowań Giełdy Pieniężnej”.

W początkowym okresie „Nep’u” równolegle do oficjalnego rynku walutowego istniał też rynek półlegalny, na którym kupcy i przemysłowcy (t. zw. „Nepmani”) oraz spekulanci dokonywali operacji walutą zagraniczną i złotem monetarnym przedrewolucyjnego pochodzenia. Ciężar gatunkowy półoficjalnego rynku walutowego w obrocie pieniężnym był dość poważny, zważywszy jak poważną pozycję w gospodarce narodowej ZSRR reprezentował wówczas sektor prywatny (22% w przemyśle i 50% w handlu). Po-

ważne ilości złotych monet carskich w obiegu stwarzały dla państwa podwójne niebezpieczeństwo. Po pierwsze stały się one pieniądzem elementów kontrrewolucji, „nepmanów”, spekulantów, „kułaków” (bogaczy wiejskich), którzy przeciwstawiali ten „swoją walutę” walucie państwowej. Poza tym była to w ręku klasy kapitalistyczno-burżuazyjnej groźna broń polityczna w walce z ustrojem dyktatury klas pracujących. Istnienie drugiego półoficjalnego rynku walutowego i „drugiej waluty” podważało państwową politykę cen, którą w owym czasie państwo wprowadzało w życie i załamanie której mogłoby doprowadzić do katastrofy gospodarczej. Państwo nie mogło więc patrzeć obojętnie na machinacje półlegalnego rynku walutowego, z drugiej zaś strony było zainteresowane w wydrenowaniu tego rynku z wartości walutowych w związku z zamierzoną reformą walutową i mobilizacją zasobów walutowych w ręku „Gosbanku”. Nie bez znaczenia — oczywiście — był moment samoobrony ustroju przed naciskiem elementów kapitalistyczno-burżuazyjnych i rozbicia tych warstw w sensie gospodarczym. W świetle powyższych przesłanek zrozumiałą się stała ingerencja „Gosbanku” na półlegalnym rynku walutowym. Interwencja państwa miała na celu niedopuszczenie do żywiołowego kształtowania się ceny złota na rynku półoficjalnym i — tym samym — na reperkusje tego faktu na ceny towarów prywatnego rynku towarowego. „Gosbank” utrzymywał „czarny” kurs złota na poziomie korespondującym z oficjalnym kursem złota tak, aby sprzedaż złota do kas banku okazywała się opłacalniejsza. Dokoła zagadnienia polityki interwencji państwa na wolnym rynku walutowym i towarowym rozgorzała także zacięta walka wewnętrzna między zwolennikami i przeciwnikami tej polityki. Prawotrockistowskie elementy z Trockim, Bucharinem, Preobrażeńskim i Sokolnikowem na czele występowały przeciw regulowaniu kursu złota na rynku walutowym, widząc w tym podporządkowanie gospodarki radzieckiej prawom ekonomii kapitalistycznej. Ale równocześnie byli oni przeciwnikami planów reformy walutowej oraz — co może wydawać się dziwne i świadczy, jak sami głęboko tkwili w burżuazyjnych koncepcjach gospodarczych — byli przeciwni państwowej polityce regulowania cen na rynku towarowym. Polityka wpływania na cenę złota i polityka regulowania cen towarów stanowiła jedną całość; skoordynowanie zaś współdziałania obu tych czynników odegrało decydującą rolę przy wprowadzeniu w życie reformy walutowej i sta-

¹⁾ Pod pojęciem „wartości walutowych” rozumie się w ZSRR walutę i te wszelkie wartości realne, które w efekcie swym mają przynieść lub być wymienione na walutę, a więc złoto, metale szlachetne, kamienie drogocenne oraz, wyrażone w walucie zagranicznej dokumenty płatnicze, listy i bony kredytowe, akcje, skrypty dłużne, obligacje, zabezpieczenia i należności hipoteczne, listy zastawne, udziały itd.

łego pieniądza — czerwonia — który w ten sposób uzyskał w pewnym sensie charakter waluty posiadającej pokrycie złotem. Jednak — jak to zresztą oficjalnie fachowa opinia radziecka obecnie przyznaje — ówczesne kierownictwo „Gosbanku“ i Komisariatu Ludowego Finansów (i to nie bez udziału szkodniczych elementów prawicowo-trockistowskich) posunęło się za daleko w tej polityce „wyzłacania“ czerwonia. W roku 1925 czerwonec został wprowadzony na niektóre zagraniczne giełdy pieniężne, a mianowicie na giełdy Rygi, Tallina, Mediolanu i Konstantynopola. Równocześnie były czynione pierwsze próby wprowadzenia waluty rublowej do rozrachunków w handlu zagranicznym z krajami kapitalistycznymi. Oba te pociągnięcia okazały się nie tylko szkodliwe dla gospodarki ZSRR, ale nawet wręcz niemożliwe do utrzymania na dłuższą metę. Czerwonec nie mógł być środkiem płatniczym przeznaczonym do regulowania płatności z tytułu handlu zagranicznego, gdyż w tym czasie istniał już monopol handlu zagranicznego i praktycznie monopol walutowy państwa. Wprowadzenie zaś waluty rublowej na giełdy zagraniczne nie mogło mieć decydującego wpływu na wzmocnienie jej kursu i parytetu walutowego, ponieważ ten sam rezultat osiągnano dzięki państwowej polityce cen i utrzymywania na stałym poziomie kursu złota na rynku wewnętrznym. Było to też związane z drugiej strony z obowiązkiem podtrzymywania kursu czerwonia na giełdach zagranicznych, co, rzecz oczywista, powodowało pewne straty walutowe dla „Gosbanku“. Poza tym możliwość spekulacji czerwoniem i wywozu tej waluty za granicę ułatwiała kontrabandę do i ze Związku Radzieckiego. Jednym słowem fakt wprowadzenia czerwonia na giełdy zagraniczne uznawany jest jako zjawisko negatywne, które przyniosło wiele szkody gospodarce narodowej ZSRR. Z punktu zaś widzenia radzieckiej koncepcji pieniądza — było to cofnięciem się wstecz na stanowisko burżuazyjno-liberalnych „recept“ ustroju i polityki walutowej.

W miarę krzepnięcia sił gospodarczych ustroju radzieckiego i eliminowania z życia gospodarczego elementów kapitalizmu, zmienia się polityka walutowa ZSRR. Z początkiem 1926 r. „Gosbank“ zaprzestaje interwencji złotem na rynku walutowym.

Drugim ważnym wydarzeniem była ustawa Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 9 lipca 1926 roku o zakazie wywozu za granicę pieniędzy radzieckich i dokumentów płatniczych, opiewają-

cych na ruble. Logicznym następstwem tej ustawy była ustawa z dnia 21 marca 1928 r. o zakazie przywozu waluty radzieckiej z za granicy do ZSRR. Oba te zarządzenia wycofują praktycznie walutę radziecką z giełd zagranicznych.

Omówiony wyżej okres jest okresem przełamywania błędnych koncepcji w dziedzinie walutowej, lansowanych przez opozycję prawicowo-trockistowską oraz okresem ostatecznego kształtowania się socjalistycznych koncepcji o roli pieniądza w gospodarce planowej. Następuje kryształizacja zasad strukturalno - organizacyjnych monopolu walutowego i monopolu handlu zagranicznego. Reorganizacja handlu zagranicznego, reforma kredytowa, przejście na nowe formy mobilizacji resursów walutowych i złota („Torgsin“)²⁾ jako refleks ogólnych przemian w ekonomice radzieckiej wstępującej w fazę realizacji gigantycznych planów uprzemysłowienia kraju miały swoje pozytywne oddziaływanie na zagadnienie walutowe wewnątrz ZSRR. Okres ten przynosi centralizację rozrachunków międzynarodowych, a zatem i problemów walutowych w rękach „Gosbanku“ całą zaś akcję oddziaływania na wewnętrzny rynek przesuwają na „Torgsin“. Kurs walut zagranicznych i złota utrzymywał się nadal na poziomie przedwojennego parytetu złotego rubla (w przybliżeniu), ale kurs ten obowiązywał tylko w operacjach wewnętrznych z tytułu rozrachunków między organizacjami handlu zagranicznego oraz operacji „Torgsinu“. Z okresu tego datuje się też ostateczne wykrystalizowanie się zasady oderwania wewnętrznego rynku walutowego ZSRR od rynku zagranicznego, co jednak będzie bardziej szczegółowo omówione w dalszej części niniejszego artykułu.

Pomyślna realizacja planów gospodarczych w dziedzinie uprzemysłowienia kraju i kolektywizacji rolnictwa stała się przesłanką do trwałej stabilizacji stosunków gospodarczych ZSRR. Rok 1933 przynosi po raz pierwszy dodatnie saldo bilansu handlowego, a od r. 1935 aktywny jest i bilans płatniczy. Okoliczności te pozwoliły na

²⁾ „Torgsin“ — skrót „Torgowla s inostrancami“ — Wszeczwiazkowe Zjednoczenie dla Handlu z Obcokrajowcami powstało w 1932 r. Celem powołania do życia tej organizacji była konieczność maksymalnej mobilizacji „wartości walutowych“, a jej zadaniem handel towarami, sprzedaż których dokonywała się za walutę, złoto i inne „wartości walutowe“. „Torgsin“ w ciągu 3 z górą lat swego istnienia doskonale wypełnił powierzone mu zadania i głównie przyczynił się do zaspokojenia potrzeb państwa w walutę i złoto. Został zlikwidowany w 1936 r., tj. z chwilą gdy została osiągnięta trwała równowaga radzieckiego bilansu płatniczego.

likwidację „Torgsinu“, ostatniego elementu wolnego rynku walutowego w ZSRR. W związku z likwidacją „Torgsinu“ odpada konieczność pozostawienia notowań ceny złota i kursu walut zagranicznych w tym ujęciu jak to było praktykowane w okresie jego działalności. Tak więc ustawą R. K. L. ³⁾ z dnia 29 lutego 1936 r. zostaje zmieniony **roзраchunkowy** kurs rubla w stosunku do walut zagranicznych. Ustawa poleca stosowanie od 1 lutego 1936 r. parytetu 1 rubel=3 franki franc. we wszystkich operacjach walutowych „Gosbanku“ oraz zaleca przerachowanie wszelkich zapasów złota i walut po nowym kursie. Prowadzenie ceduły kursowej powierza ustawa Dyrekcji Operacji Zagranicznych „Gosbanku“.

Ceduła kursów walut zagranicznych ogłaszana przez Dyrekcję Operacji Zagranicznych (D.O.Z.) służy jako podstawa prawna przy rozrachunkach międzynarodowych z wszelkich tytułów. Kurs ten jest też podstawą do obliczeń we wszelkich bilansach „Gosbanku“ i innych radzieckich organizacji. Ceduła kursowa D. O. Z. zestawiona jest metodą bezpośrednią, t. zn. wskazuje ona ile rubli warta jest określona ilość jednostek obcej waluty (np. 1 dolar USA, 1 funt szterlingów, 100 koron szwedzkich, 100 fr. szw. itd.). W odróżnieniu od metody stosowanej uprzednio zarówno przez giełdy pieniężne, jak i Komisję Notowań Kursowych „Gosbanku“, które podawały dwa kursy walut: kurs zakupu i kurs sprzedaży — ceduła kursowa D. O. Z. podaje jednolity kurs dla wszelkiego typu operacji, nie wyłączając przekazów telegraficznych, czeków, przelewów i t. d. Warto też zwrócić uwagę na terminologię stosowaną w ustawie z dnia 29 lutego 1936 r. Ustawa wprowadza pojęcie kursu rozrachunkowego a nie kursu walutowego, czy oficjalnego.

Różnica między tymi pojęciami nie jest — jak by to się wydawało — różnicą wyłącznie formalną. Wynika ona z głębszych założeń istoty i organizacji rynków pieniężnego i walutowego właściwych gospodarce planowej z jednej i kapitalistycznej z drugiej strony.

W krajach o gospodarce kapitalistycznej i o wolnym rynku walutowym ⁴⁾ kurs walutowy kształtuje się pod znakiem praw podaży i popytu waluty zagranicznej. Wszelkie ruchy podaży i popytu walut są wynikiem układania się bilansu płatniczego w danej chwili. A zatem kurs walutowy w krajach o wolnym rynku walutowym za-

leży i zmienia się w zależności od wahań równowagi bilansu płatniczego.

W krajach kapitalistycznych, w których rynek walutowy podporządkowany jest reglamentacji i ograniczeniom regulującym transakcje walutowe, właściwe władze państwowe ustanawiają drogą dekretowania oficjalny kurs walutowy; kurs oficjalny nie podlega wahanom w zależności od stanu równowagi bilansu płatniczego i właściwość ta pozornie upodabnia pojęcie kursu oficjalnego do pojęcia kursu rozrachunkowego. W rzeczywistości jednak zachodzi istotna różnica między tymi pojęciami. Oficjalny kurs walutowy mimo wszystko oddziałuje na kształtowanie się cen na wewnętrznym rynku towarowym. Mechanizm tego oddziaływania działa analogicznie jak w przypadku oddziaływania kursu walutowego przy wolnym rynku walutowym: poprzez ceny towarów handlu zagranicznego na ceny wewnętrznego rynku, albowiem przy rynku walutowym poddanym ograniczeniom i regulacji zasadnicze prawa wartości działają nadal. W warunkach gospodarki kapitalistycznej regulowanie i ograniczenia na rynku walutowym nie zmieniają praw tym rynkiem rządzących. W ten sposób, wbrew istnieniu kursu oficjalnego waluty, faktyczny jej kurs układa się nadal w zależności od praw podaży i popytu na rynku walutowym; a zatem pieniądz w kraju, w którym istnieje regulowany, lub — jak to niektórzy starają się sobie i innym wmówić — „kierowany“ rynek walutowy, nie przedstawia realnej równowartości (w złocie) oficjalnego kursu walutowego, a taką ilość złota, jaka w myśl praw obiegu pieniężnego odpowiada jego faktycznej zdeprecjonowanej wartości.

Tak więc istnienie oficjalnego kursu waluty implikuje istnienie drugiego faktycznego i odpowiadającego sile nabywczej pieniądza kursu walutowego, a zatem stwarza to sytuację jak gdyby podwójnego pieniądza, lub dwóch pieniędzy równocześnie znajdujących się w obiegu na rynku. Rozwarcie nożyc między obu tymi kursami wywołuje głębsze zakłócenie obrotu pieniężnego, towarowego i całego życia gospodarczego. Państwa, w których różnica między kursem oficjalnym a faktycznym kursem walutowym jest duża i posiada tendencję utrzymania się przez czas dłuższy, zmuszane są do pośredniego lub bezpośredniego obniżenia oficjalnego kursu swojej waluty, t. zn. do dewaluacji lub też do wprowadzenia dopłat, premii i t. p. do kursu oficjalnego i w ten jedynie sposób uzyskują — na czas krótki — zwarcie się nożyc i powrót do jednego pieniądza.

³⁾ Rady Komisarzy Ludowych.

⁴⁾ W czasie po ostatniej wojnie światowej praktycznie rzecz biorąc żaden kraj o gospodarce kapitalistycznej nie posiadał absolutnie wolnego rynku walutowego.

W ZSRR — kraju gospodarki planowej — rozrachunkowy kurs walutowy kształtuje się nie na rynku walutowym, a na podstawie ustalenia przez właściwe organa państwowe parytetu walutowego rubla. Ustalenie tego parytetu następuje w uzależnieniu od przesłanek ogólno-gospodarczych planów i od zasad kierujących zagadnieniami rozrachunków w gospodarce narodowej ZSRR. W każdym razie wybór odpowiedniego parytetu walutowego rubla nie zależy, ani też nie wynika z wahań równowagi bilansu płatniczego. Jak sama terminologia sugeruje rozrachunkowy kurs walutowy w rublach oznacza kurs, według którego następuje przeliczenie na ruble (i odwrotnie na walutę zagraniczną) należności i płatności w walucie zagranicznej z tytułu transakcji handlu zagranicznego (i innych) organizacjom radzieckim dla wewnętrznego rozrachunku.

Rozrachunkowy kurs rubla nie wpływa na kształtowanie się cen wewnętrznych, gdyż te ostatnie w warunkach radzieckiej gospodarki ustalane są na bazie ogólnego planu gospodarczego, niezależnie od praw podaży i popytu, a w zależności od całokształtu założeń politycznych, społecznych i gospodarczych planu.

Dowodem tej niezależności cen wewnętrznych od rozrachunkowego kursu rubla mogą służyć fakty kilkakrotnej zmiany tego kursu (np. w 1936 roku), które nie wywołały żadnych reperkusji na ceny. Tak samo istnienie określonego kursu rozrachunkowego nie ma wpływu, ani też nie zależy od stosunku między poziomem cen w ZSRR i cen w krajach kapitalistycznych, czyli od tak zwanego „parytetu siły nabywczej waluty“. W świetle powyższych rozważań również zagadnienie zgodności lub niezgodności między rozrachunkowym kursem rubla a jego równowartością w złocie jest bezprzedmiotowe, mimo iż teoretycznie rubel posiadał pośredni parytet złoty poprzez fr. fr., a później (i obecnie) poprzez dolara USA.

Po dewaluacji franka francuskiego z dniem 1 października 1936 r. rozrachunkowy kurs rubla został zmieniony stosownie do zmiany kursu walutowego franka, t.j. jeden rubel został przyrównany do 4.25 fr. fr. W lipcu 1937 r. Francja zerwała z oparciem swej waluty o złoto i frank stał się walutą niestalą; nie mógł więc być podstawą do ustalania parytetu innych walut. W związku z tym rząd ZSRR postanowił zmienić bazę parytetu rubla. Od 1 lipca 1937 r. kurs rozrachunkowy rubla opiera się na dolarze USA, przy określonym stosunku dolara do złota.

Cedula notowa D. O. Z. podaje 1 dolar USA = 5.30 rubli przy cenie złota w dolarach 35 dolarów

USA za 1 uncję czystego złota. Ponieważ zatem 1 dolar USA zawiera 0,88867 gramów czystego złota to rubel ZSRR przedstawiałby w ten sposób 0,167547 gramów czystego złota. Rozrachunkowy kurs rubla w stosunku do dolara pozostał niezmieniony po dzień dzisiejszy; kursy innych walut ustala się na podstawie notowań kursów tych walut na giełdzie walutowej w New Yorku.

Zmiany rozrachunkowego kursu rubla nie należy więc identyfikować w tym przypadku (reforma 1936 r. zmiana kursu 1936 i 1937 r.) z dewaloryzacją waluty radzieckiej. Pomiedzy zmianą wartości pieniądza w krajach kapitalistycznych a zmianą kursu rozrachunkowego (w stos. do walut zagranicznych i złota) waluty radzieckiej zachodzi zasadnicza różnica. W wyniku roli jaką pieniądz odgrywa w ekonomice kapitalistycznej, (polegającej na podporządkowaniu pieniądza prawu wartości) wszelka zmiana wartości pieniądza musi spowodować odpowiednią zmianę cen rynku towarowego.

W ZSRR pieniądz nie jest podporządkowany kapitalistycznemu prawu wartości, co oznacza, iż w pewnym sensie i z punktu widzenia ekonomii burżuazyjnej nie jest on w pełnym tego słowa znaczeniu miernikiem wartości (dla rynku światowego). Ceny rynku towarowego w ZSRR kształtują się na bazie planowania gospodarczego (o czym w poprzedniej części niniejszego artykułu już wspomniano), kształtowanie się cen towarów nie zachodzi zatem na podstawie porównania wartości towarów z wartościami, jakie przedstawia pieniądz w kapitalistycznym ujęciu.

Tak więc pieniądz w ZSRR możemy jedynie traktować w obrębie zamkniętego rynku towarowego wewnętrznego i w założeniu, że jest on podporządkowany planowym proporcjom i zasadom formowania się cen tego rynku, oznacza to — innymi słowy — że pieniądz w ZSRR podlega odmiennemu prawu wartości, którego istota jednak nie jest przedmiotem dociekań artykułu niniejszego.

W świetle powyższych rozumowań zrozumiałym się staje, że zmiana kursu rozrachunkowego rubla nie jest równoznaczna z deprecjacją pieniądza, nie wywołuje skutków zawsze jej towarzyszących, oraz, że — na odwrót — zmiana wartości pieniądza na rynku wewnętrznym nie posiada reperkusji na kurs i parytet.

Wspomniano już poprzednio, że fakt zmiany parytetu waluty rublowej nie posiadał żadnego oddziaływania na formowanie się cen na rynku towarowym. Ostatnio w związku z wprowadzeniem reformy pieniężnej z dnia 14 grudnia 1947

roku jesteśmy świadkami zjawiska odwrotnego. Reforma ta zmienia istniejący do tej daty stan rzeczy w trzech dziedzinach życia gospodarczego ZSRR: 1) likwiduje system zaopatrzenia reglamentowanego, 2) przeprowadza ogólną rewizję cen, 3) reguluje objętość i organizację obiegu pieniężnego. Wszystkie te trzy przedsięwzięcia rządu ZSRR przynoszą w rezultacie ogromną i korzystną zmianę siły nabywczej pieniądza radzieckiego, a więc zmianę wartości rubla; rozumując kategoriami kapitalistycznej gospodarki powinny one zatem spowodować odpowiednią zmianę parytetu waluty rublowej. Nic podobnego nie ma miejsca. Parytet rubla 5,30 rb=1 dol. pozostaje nadal w sile pomimo faktycznie przełomowych zmian zaszłych na rynku wewnętrznym w dziedzinie zagadnień obiegu i wymiany towarowej.

Zagadnienia parytetu rubla znalazły swoje ostateczne uregulowanie w ustawie Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 7 stycznia 1937 r. Ustawa ta jest ostatnio po dzień dzisiejszy obowiązującym aktem prawodawczym w tej dziedzinie. Normuje ona monopol walutowy państwa, a więc pośrednio reguluje także zagadnienie parytetu waluty krajowej. U podstaw monopolu walutowego państwa leżą bowiem dwa główne momenty, które w niemałym też stopniu oddziałują na problematykę zagadnień walutowych pieniądza krajowego; są to: 1) likwidacja wewnętrznego rynku walutowego, 2) ustalenie kursu (rozrachunkowego) walut zagranicznych na drodze ustawodawczej.

Oba te czynniki nadają specyficzne piętno problemowi walutowemu pieniądza radzieckiego, zapewniają one bowiem oderwanie wewnętrznego rynku pieniężnego od wpływu zagranicznych rynków walutowych i od rozrachunków międzynarodowych.

Fakt niezależności zjawisk zachodzących na rynku pieniężnym (walutowym) i towarowym od problemów i przejawów rynku światowego stawia zagadnienia parytetu waluty ZSRR w określonej pozycji i na odpowiednim miejscu w hierarchii problemów gospodarczych ekonomiki socjalistycznej. Podobnie jak problemy finansowe, jak zagadnienia obiegu pieniężnego, jak—w końcu—sama instytucja monopolu walutowego, tak i zagadnienia parytetu walutowego rubla posiadają w gospodarce radzieckiej znaczenie raczej pomocnicze, podporządkowane problemom produkcji, rynku towarowego i handlu zagranicznego. Aczkolwiek zagadnieniom finansowym nie można odmówić pierwszorzędnej roli, jaką w gospodarce radzieckiej odgrywają, jednak, praktyka zresztą wyraźnie to wykazuje, zawsze posiadały one charakter wtórny, zawsze wynikały lub uzupełniały określone zjawiska w dziedzinie produkcji i obrotu dóbr. W przeciwieństwie do znaczenia zagadnień parytetowych oraz zagadnień finansowych w ogóle w krajach kapitalistycznych, gdzie urastają one do roli „spiritus movens” gospodarki krajowej, w ekonomice są one tylko jednym ze środków współdziałających przy osiągnięciu gospodarczych celów planu państwowego.

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA ZA MIESIĄC PAŹDZIERNIK 1948 R.

W miesiącu października opublikowane zostały następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia z zakresu finansowo-gospodarczego:

1. Dekret z dnia 29 września 1948 r. o jednorazowej wpłacie na rzecz funduszu A Społecznego Funduszu Oszczędnościowego — Dz. Ust. R. P. Nr 48, poz. 358.

Dekret wprowadził jednorazową wpłatę na rzecz S. F. O. Do tej wpłaty są obowiązani uczestnicy funduszu A będący podatnikami podatku obrotowego. Wysokość jednorazowej wpłaty wynosi 1% od obrotów zakładów rzemieślniczych, 3% od obrotów lekarzy, techników dentystycznych, felczerów, położnych oraz pielęgniarek dyplomowanych oraz niektórych przedsiębiorstw ze

sprzedaży własnych wyrobów (mydła, kosmetyków, papy, pasty, skórgumy, piwa, wina, namiastek kawowych, musztardy, kafla, farb, lakierów, klejów, wszelkiego rodzaju produktów przemysłowych), 5% od obrotów adwokatów, obrońców sądowych, inżynierów i techników wolnopraktykujących, od obrotów wszelkiego rodzaju przedsiębiorstw gastronomicznych, usługowych i budowlanych, 10% od obrotów podlegających opodatkowaniu podatkiem obrotowym z art. 17 ust. 1 pkt. 6 dekretu o podatku obrotowym, oraz 1,5% od wszystkich innych obrotów.

2. Dekret z dnia 29.IX.1948 r. o zniesieniu urzędu Ministra Aprowizacji (Dz. Ust. Nr 48, poz. 360).

3. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29. IX.1948 r. w sprawie zwolnień i ulg w opłacaniu czynszu za najem lokali mieszkalnych oraz zwolnień od wpłat na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej (Dz. Ust. Nr 49, poz. 374).

4. Rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 29. IX 1948 r. o właściwości władz i postępowaniu przy ustalaniu wysokości czynszu oraz przy wymiarze i ściąganiu wpłat na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej (Dz. Ust. Nr 49, poz. 375).

Rozporządzenia wymienione pod pkt. pkt. 3 i 4 są rozporządzeniami wykonawczymi do dekretu z dnia 28 lipca 1948 r. o najmie lokali (Dz. Ust. R. P. Nr 36, poz. 259).

5. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 15 października 1948 roku wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu o poborze scalonego podatku obrotowego od sprzedaży artykułów przemysłu objętego Centralnym Zarządem Państwowego Przemysłu Konserwowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu (Dz. Ust. Nr 50, poz. 397).

Rozporządzenie to wprowadza pobór scalonego podatku obrotowego od sprzedaży wszystkich artykułów nabytych lub wytwarzanych przez przedsiębiorstwa C.Z.P.P. Konserwowego.

Scalony ten podatek wynosi 4% podstawy opodatkowania. Scalony podatek obejmuje wszystkie fazy obrotów artykułami wyżej wymienionymi.

E R R A T A do Nr 11/48 Wiadomości Narodowego Banku Polskiego

Str.	szpalta	w i e r s z	j e s t	p o w i n n o b y ć
11	prawa	5 od góry	ograniczające	ograniczające
34	lewa	12 „ „	ulegają likwidacji, a prawa ich i majątek oraz obowiązki przechodzą na Narodowy Bank Polski	ulegają likwidacji, podobnie przestaje istnieć Związek Komunalnych Kas Oszczędności, a jego prawa i obowiązki oraz majątek przechodzą na Narodowy Bank Polski. Komunalne Kasy Oszczędności zostają podporządkowane pod względem personalnym, i rewizyjnym Narodowemu Bankowi Polskiemu.
34	prawa	5 od dołu	politki	polityki
36	lewa	12 „ „	1 DU = DT	1 DU = 1. DT
36	prawa	2 od góry	i DT = 8a przypadkowo	1 DT = 8a i przykładowo
40	lewa	15 od dołu	ujawnia	ujawnia
41	prawa	18 od góry	WD	WD A
48	prawa	1 od dołu	przemysłowych). 9) charakterystyka nauko-	przenieść na miejsce wiersza 2 tejsze szpalty
53	„	18 „ „	Sobornik	Sbornik
59	„	13 od góry	Budżet	Budżet

Nakładem „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego” ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.
Skład Główny: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, Warszawa, Srebrna 12.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r.

Str. 64

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYNARODOWYCH

1947.

Str. 146

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r.

Cz. I, II, i III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

„ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ”

1947 r.

Str. 71.

Prenumerata kwartalna zł 300.—. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego” w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto N. B. P. Warszawa Nr I — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.” prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.